



Yhteinen maapallo - esipuhe verkkoversioon

Tämä opetusmateriaali toimii tausta-aineistona Vihreä lippu -ohjelman Yhteinen maapallo teemalle. Vihreä lippu on päiväkotien ja koulujen kestävän kehityksen ohjelma, joka on osa kansainvälistä Eco-Schools -ohjelmaa. Materiaali on laadittu Vihreä lippu -ohjelmaa noudattavien päiväkotien ja oppilaitosten tarpeisiin, mutta kokonaisuutta tai sen osia voidaan hyödyntää myös ohjelman ulkopuolella.

Yhteinen maapallo -opetusmateriaali koostuu kolmesta osasta. Osassa Yhteinen maapallo – yhteiset ongelmat on kuvattu tärkeimpiä maailmanlaajuisia ongelmia sekä pyrkimyksiä ratkaista niitä. Osassa Yhteinen maapallo – teeman käsittely koulutyössä annetaan käytännön neuvoja teeman toteuttamiselle koulussa tai päiväkodissa. Viimeiseen osaan Vinkkejä toimintaan on koottu tehtäviä ja toimintaideoita, joita voitte teeman yhteydessä hyödyntää.

Materiaalin on laatinut Essi Aarnio-Linnanvuori Suomen Ympäristökasvatuksen Seuralle. Kuvitus on Sanna Saastamoisen käsialaa. Materiaalia ovat ideoineet ja kommentoineet useat Vihreän lipun kehittämistyöryhmän Hanskan jäsenet sekä Maija Rantanen Taksvärkki ry:stä. Kiitokset heille kaikille! Materiaalin tuottamisen teki mahdolliseksi Ulkoasiainministeriön myöntämä kehitys yhteistyön tiedotustuki.

Yhteinen maapallo -opetusmateriaali julkaistaan samanaikaisesti sekä verkossa että osana Vihreä lippu -kansiota.

Elokuussa 2007 Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry

Ulkoasiainministeriö on tukenut tämän materiaalin tuottamista.

H. Yhteinen maapallo

- Yhteinen maapallo – yhteiset ongelmat H 4
 - Johdatus teemaan H 4
 - Köyhyys – monimutkainen ongelma H 5
 - Maailmanlaajuiset ympäristöongelmat H 8
 - Terveudeksi! H 15
 - Oikeutta ihmisille! H 17
 - Maailmankaupan kiemuroita H 20
 - Kehitysmaat ja kehitysyhteistyö H 21
 - Iloisia tarinoita kehittyvästä maailmasta H 24
 - Kirjallisuutta: H 26
 - Lähteitä verkossa: H 26
- Yhteinen maapallo – teeman käsittely koulutyössä H 27
 - Laajan teeman laidat H 27
 - Kolme rajausta H 28
 - Yhteinen maapallo ja OPS H 32
 - Teeman aiheet ja kestävä kehityksen osa-alueet H 33
 - Kartoittamisella alkuun H 34
 - Toimintasuunnitelma ja tavoitteiden asettelu H 35
 - Yhteistyöllä vaikuttavuutta H 37
 - Ahdistavat asiat opetuksessa H 41
 - Kirjallisuutta: H 42
 - Lähteitä verkossa: H 42
- Vinkkejä toimintaan H 43
 - Tutustutaan kehitysmaihin H 43
 - Ympäristökysymykset H 48
 - Köyhyys H 51
 - Ihmisoikeudet, koulutus ja tasa-arvo H 53
 - Terveys H 55
 - Yhteinen maapallo H 56
 - Me voimme tehdä H 62
 - Lähteitä: H 64
 - Materiaaleja verkossa: H 64



Yhteinen maapallo

Yhteinen maapallo -teeman yhteydessä käsittelette koulullanne/päiväkodillanne kestävästä kehityksestä kansainvälisestä näkökulmasta. Tähän teemamateriaaliin on koottu teeman toteuttamista tukevaa aineistoa.

Osassa **Yhteinen maapallo – yhteiset ongelmat** on kuvattu tärkeimpiä maailmanlaajuisia ongelmia sekä pyrkimyksiä

ratkaista niitä. Osassa **Yhteinen maapallo – teeman käsittely koulutyössä** annetaan käytännön neuvoja teeman toteuttamiselle koulussa tai päiväkodissa. Viimeiseen osaan **Vinkkejä toimintaan** on koottu tehtäviä ja toimintaideoita, joita voitte teeman yhteydessä hyödyntää.

Mielenkiintoista matkaa Yhteinen maapallo -teeman parissa!

Yhteinen maapallo - yhteiset ongelmat

Johdatus teemaan

Rouskutan lounaalla ranskalaisia perunoi- ta ajattelematta lainkaan, että samalla uhkaan orankien elinolosuhteita Indone- siassa. Perunat on paistettu palmuöljys- sä, jonka tuottamiseksi raivataan sade- metsiä ja istutetaan tilalle öljypalmuplan- taaseja. Luen kirjaa, jossa suomenruotsa- lainen kirjailija kertoo espanjalaisen mie- hensä kanssa tekemästään matkasta ma- rokkolaiselle keitaalle. Jalassa minulla on kiinalaiset lenkkitosut, joiden tekijöiden työolosuhteista en tiedä mitään. Tossut olivat kuitenkin edulliset! Sen sijaan ylläni oleva puuvillaneule ei ollut edullinen. Se on tehty käsin poimitusta eteläamerikka- laisesta luomupuuvillasta. Sormuksessani oleva timantti saattaa hyvinkin olla peräi- sin Botswanasta, karkkipussin karkkien arabikumi taas sodan runtelemasta Su- danista.

Maailma on muuttunut pieneksi. Jokapäi- väisissä asioissa olemme koko ajan te- kemisissä eri puolilta maailmaa olevien vaikutteiden kanssa. Sen sijaan maailma ei ole muuttunut yksinkertaiseksi – asioi- den ja tekemisten väliset yhteydet ovat monimutkaisia ja usein epäselviä.

Yhteinen maapallo -teeman yhteydessä koululla tai päiväkodilla on tilaisuus ajatel- la globaalisti. Voitte perehtyä kestävään kehitykseen kansainvälisestä näkökul- masta ja etsiä maailman tapahtumien yhteyksiä omaan arkipäiväänne. Teeman keskeisiä aiheita ovat köyhyys ja sen vas- tainen taistelu, kehitysmaihin tutustumi- nen sekä maailmanlaajuiset ympäristö- ongelmat. Nämä puolestaan ovat yhtey- dessä toisiinsa monimutkaisilla tavoilla.

Teeman taustatieto-osassa ”Yhteinen maapallo – yhteiset ongelmat” kerrotaan maailmanlaajuisista ongelmista ja niiden ratkaisemisesta. Koska materiaalin tuotta- ja on Suomen *Ympäristökasvatuksen*

Seura, on ympäristöongelmille annettu melko paljon tilaa. Kuitenkin myös muut käsitellyt aiheet ovat kestäväen kehityksen kannalta erittäin tärkeitä.

Kestävän kehityksen osa-alueet

Yhteinen maapallo -teemassa ei liikuta pelkästään ympäristöasioiden parissa. Toisinaan ympäristön tilan parantaminen ja köyhyyden vähentäminen kulkevat käsi kädessä, kun taas toisinaan kehitysmai- den elintason kohoaminen ja ympäristön- suojelu näyttävät jopa olevan ristiriidassa keskenään. Kehitysmaista puhuttaessa onkin viisasta kerrata kestäväen kehityk- sen määritelmä.

Ympäristön ja kehityksen maailmanko- mission, eli ns. Bruntlandin komission raportissa vuodelta 1987 **kestävä kehi- tys** määritellään sellaiseksi kehitykseksi, joka **tydyttää nykypäivän ihmisten tarpeet vaarantamatta tulevien suku- polvien mahdollisuuksia tyydyttää omat tarpeensa**. Kestävällä kehityksellä nähdään yleensä neljä ulottuvuutta: eko- loginen, taloudellinen, kulttuurinen ja so- siaalinen kestävyys.

Ekologisella kestävyydellä viitataan toimintaan, jossa huomioidaan luonnon monimuotoisuuden säilyminen ja ekosys- teemien toimivuus. Keskeistä on varovai- suusperiaatteen noudattaminen – ympä- ristön tilan heikentämistä ei voi perustella täyden tieteellisen näytön puuttumisella. Myös haittojen synnyn estäminen ennalta ja niiden torjuminen syntypaikoillaan kuu- luvat ekologisen kestävyuden periaattei- siin. Haittojen kustannukset voidaan periä niiden aiheuttajalta.

Taloudellinen kestävyys puolestaan tarkoittaa tasapainoista kasvua, joka ei pitkällä aikavälillä perustu velkaantumi- seen tai luonnonvarojen hävittämiseen. Tämä edellyttää, että tavarat ja palvelut voidaan maailmanlaajuisesti tarjota ny-

kyistä vähemmän ympäristöä rasittaen – säästäten luonnonvaroja ja energiaa. Kestävässä taloudessa tuotteiden ja palveluiden hintoihin sisältyy koko elinkaaren aikaiset ympäristö- ja terveysvaikutukset. Kestävä talous on myös sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden perusta. Siinä investoidaan mm. koulutukseen ja terveydenhoitoon.

Sosiaalisesti kestävässä yhteiskunnassa ihmiset ovat tasa-arvoisia ja voivat hyvin. Sosiaalisesti kestävä kehitys maailmanlaajuisia haasteita ovat köyhyys, sukupuolten ja yhteiskunnan ryhmien välinen epätasa-arvo, terveydenhuolto sekä koulutuksen järjestäminen. Näillä kaikilla on merkittäviä vaikutuksia muihin kestävä kehityksen osa-alueisiin.

Kulttuurinen kestävä kehitys mahdollistaa vapaan henkisen toiminnan, eettisen kasvun sekä kulttuurien moninaisen säilymisen ja kehittymisen sukupolvesta toiseen. Kulttuurisesti kestävässä yhteiskunnassa tuetaan erilaisten kulttuuristen ryhmien identiteettiä ja elinvoimaisuutta, vahvistetaan kansanperinnettä sekä hoidetaan ja ylläpidetään kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennuksia ja elinympäristöjä.

Kestävä kehitys on siis tasapainottelua kaikkien neljän osa-alueen kesken. Usein ne tukevat toisiaan, mutta toisinaan niiden sovittaminen yhteen on haastavaa. Taloudellista kasvua ei voi tavoitella luonnonvarojen riittävyyttä ja luonnon kantokykyä huomioimatta. Toisaalta vaikakapa luonnonsuojelua ei voi toteuttaa niin, että suojelualueen perustamisen vuoksi jotkut kuolevat nälkään.

Köyhyys – monimutkainen ongelma

Köyhyyttä on monenlaista

Köyhyys on moniulotteinen ongelma. Sitä ei voi selittää yhdellä lauseella, ei mitata yhdellä mittarilla, eikä poistaa yhdellä konstilla. Eri yhteyksissä tarkoitamme

köyhyydellä eri asioita. Perinteisesti köyhyys on ymmärretty aineellisena puutteena ja toimeentulon vaikeutena. Silloin köyhyys tarkoittaa sitä, että jopa ihmisen hengissä säilyminen on uhattuna. Tällainen ns. **absoluuttinen köyhyys** on yhä ongelma monessa kehitysmaassa. Absoluuttisesti köyhän ihmisen keskeisten perustarpeiden tyydytys on uhattuna.

Teollistuneissa maissa puhutaan usein **suhteellisesta köyhyydestä** tai **suhteellisesta deprivatiosta**. Tällöin köyhiksi ymmärretään ne ihmiset, joiden käytössä oleva tulo jää hyvin vähäiseksi muuhun väestöön nähden. Köyhyysraja riippuu siis väestön keskitulosta. Suhteellisesti köyhää ei ilahduta tieto siitä, että Sambassa hän olisi varakas. Köyhyyden kokemus syntyy siitä, ettei elintaso omassa yhteiskunnassa ole riittävä. Rahan puutteen ohella köyhyyden voi nähdä puutoamisena muidenkin kohtuullisen elämän standardien ulkopuolelle. Aineellisen köyhyyden rinnalla kulkee sosiaalinen syrjäytyminen.

Maailman ihmisistä joka viidennen on tultava toimeen alle yhdellä dollarilla (n. 80 sentillä) päivässä. Nälkään ja aliravitsemukseen kuolee päivittäin 25 000 ihmistä. Äärimmäisen köyhyyden poistaminen maailmasta on kehitysyhteistyön tärkeimpiä tavoitteita.

Epävirallisuus köyhdyttää

Yli puolet maailman asukkaista elää **omavaraisessa taloudessa** tai **työllistää itse itsensä**. Suuri osa näistä ihmisistä elää yhteiskunnan virallisten päätöksenteko- ja tukiverkoston ulkopuolella tai jossakin ”virallisen” ja ”epävirallisen” rajamailla. Kun Suomessa syntyy lapsi, hän saa sosiaaliturvatunnuksen, hän pääsee lastenneuvolaan, päivähoitoon ja kouluun ja hänen vanhemmilleen maksetaan lapsilisää. Sen sijaan maailmaan syntyy joka vuosi noin 50 miljoonaa lasta ilman todistusta olemassaolostaan. Virallisesti heitä ei ole olemassa.

Epävirallisuus on ihmiskunnan enemmistön jokapäiväistä todellisuutta. Juomavesi ei tule hanasta vaan kannetaan kilometrien päästä joesta. Sähköt asuntoosi saat vain vetämällä itse johdon voimalinjasta – asunto taas on koottu pahvista ja pellin-paloista, eikä sille ole postiosoitetta. Ei ole työttömyyskorvausta tai sairauspäivärahoja. Jos sinulla ei ole henkilöpapereita, et voi avata pankkitiliä, omistaa virallisesti rekisteröityä omaisuutta, tehdä oikeustoimia tai tehdä työtä virallisen talouden piirissä muodollisessa työsuhteessa.

Epävirallisen talouden piirissä elävät ihmiset saavat toimeentulonsa jostakin muusta kuin muodollisesta työsuhteesta. Osa viljelee maata, osa on epävirallisessa työsuhteessa – esimerkiksi tekee työtä palkatta perheyrittäjänsä, ja osa työllistää itse itsensä. Epäviralliseen taloudelliseen toimintaan sisältyy runsaasti epäkohtia. Työntekijät ovat alttiita väärinkäytöksille ja tulotaso on usein heikko. Vaikkapa katukauppiaan kauppatavara on altis ilkeille, eikä korvauksia ole odotettavissa, jos myyntituotteet särjetään, varastetaan tai takavarikoidaan. Kuitenkaan epävirallinen taloudellinen toiminta ei ole vain kielteinen ilmiö, vaan monelle se on selviytymiskeino. Kehitysmaiden myyntikojuista ja muista yhden hengen yrityksistä kehittyä pieniä ja keskisuuria yrityksiä, jotka luovat työpaikkoja ja hyvinvointia. Haasteena on saada epävirallisen talouden parissa elävät ihmiset mukaan viralliseen talouteen.

Köyhyys muuttaa kaupunkiin

Sana ”kehitysmaa” tuo monelle mielikuvan maaseudulla asuvista ihmisistä pelto-tilkkuineen ja savimajoineen. Mielikuva alkaa olla vanhentunut – joka vuosi noin 50 miljoonaa ihmistä muuttaa maaseudulta kaupunkiin ja noin puolet maapallon asukkaista asuu kaupungeissa. Maailman 20 suurimmasta kaupungista 15 sijaitsee kehitysmaissa. Voimakkainta **kaupungistuminen** on Afrikassa.

Kaupungistuminen on seurausta paremman elämän tavoittelusta. Kun maaseutu ei tarjoa kasvavalle väestölle riittäviä toimeentulomahdollisuuksia, niitä etsitään kaupungista. Myös sodat, luonnonkatastrofit ja ympäristöongelmat ajavat ihmisiä kaupunkiin.

Hallitsemattomasti kasvava kaupunki ei kuitenkaan pysty tarjoamaan työtä, peruspalveluja tai kunnollista asuntoa kaikille tulokkaille. Monet joutuvat asumaan slummeihin, eikä parempaa elintaso välttämättä löydy. Köyhimmät kaupunkilaiset elävät kurjemmissa oloissa kuin heidän maaseudulle jääneet sukulaisensa. Slummeissa asuu tällä hetkellä noin miljardi ihmistä.

Kaupungistuminen tuo mukanaan myös ympäristöongelmia. Ilmansaasteet ovat vakava ongelma suurissa kaupungeissa – nykypäivänä etenkin kehitysmaiden kaupungeissa. Monien länsimaisten kaupunkien ilmanlaatu on alkanut parantua. Epävirallisissa slummeissa ei ole toimivaa vesi- ja viemärijärjestelmää tai jätehuoltoa. Käyttövesi on usein likaista ja taudinaiheuttajien on helppo päästä leviämään.

Kehitysyhteistyössä kaupungistumiseen on havahduttu hitaasti. Vuosien 1970 ja 2000 välillä vain neljä prosenttia kehitysyhteistyöhön kohdistetuista varoista käytettiin kaupungistumisen aiheuttamiin ongelmiin. Asiaan on toivottavasti tulossa muutos – kaupunkien ongelmien ratkaiseminen on keskeistä YK:n vuosittain voitteiden saavuttamisessa.

Väestönkasvu ja köyhyys – muna ja kana?

Kumpi oli ensin, voimakas väestönkasvu vai köyhyys? Ovatko ihmiset köyhiä siksi, että he saavat liikaa lapsia, vai hankkivatko he paljon lapsia siksi, että he ovat köyhiä? Kysymys on monimutkainen, eikä yhtä selitystä köyhyyden ja väestönkasvun välisille yhteyksille ole olemassa.

Väestönkasvun näkeminen köyhyyden syynä on tuottanut ohjelmia, joissa ihmi-

siä on suostuteltu tai jopa pakotettu hankkimaan vähemmän lapsia. Ajatuksena on ollut, etteivät köyhät ihmiset ymmärrä omaa etuaan. Ohjelmien tulokset eivät ole olleet erityisen hyviä. Sterilisatio-ohjelmilla ei ole saatu väestönkasvua laskemaan yhtä hyvin kuin esimerkiksi naisten koulutustasoa nostamalla.

Väestönkasvu voidaan nähdä myös köyhyyden seurauksena. Lapset osallistuvat köyhän perheen elättämiseen jo melko nuorina ja ovat vanhempiensa vanhuuden turva. Varmuuden vuoksi on siis syytä hankkia monta lasta. Yllättävää kyllä **lapsikuolleisuuden väheneminen vähentää ajan kuluessa myös syntyvyyttä**. Kun vanhemmat voivat luottaa, että heidän jo syntyneet lapsensa pysyvät elossa, he rohkaistuvat käyttämään ehkäisyä.

Väestönkasvusta on kuulunut rohkaisevia uutisia: Vaikka maailman väestön odotetaan vielä kasvavan, arvellaan väestönkasvun taittuvan vuoden 2070 paikkeilla. Maailman väkiluku olisi tuolloin noin 10 miljardia.

Köyhyys ja ympäristö

Sekä paikallisista että globaaleista ympäristöongelmista kärsivät usein eniten kaikkein köyhimmät. Esimerkiksi aavikoituminen ja vesipula vahingoittavat eniten niitä, joilla ei ole vaihtoehtoja – ei mahdol-

lisuutta hankkia uutta viljelymaata tai ammattia, ei varaa ostaa vettä muualta. Myös ilmastonmuutoksen uskotaan vaikuttavan voimakkaimmin juuri köyhimpiin alueisiin.

Köyhyyden vähentäminen ja ympäristöongelmien ratkaiseminen kulkevat usein käsi kädessä. Esimerkiksi liikalaidunnus tai metsien liian suuret hakkuut ovat usein seurausta köyhyydestä, eikä toisesta päästä eroon ratkaisematta toista.

Teollistuvien kehitysmaiden talouskasvu tuo mukanaan uusia ympäristöongelmia. Kasvava teollisuus ja autoistuminen lisäävät mm. kasvihuonekaasujen päästöjä. Olisikin toivottavaa, että kehitysmaiden teollisuuslaitoksia rakennettaessa otettaisiin heti käyttöön mahdollisimman puhtaat teknologiat – näin ei kuitenkaan valitettavasti läheskään aina tapahdu.

Kehitysyhteistyössä ympäristöasioiden tärkeyteen on havahduttu pikku hiljaa. Kehitysyhteistyöhankkeissa tehtiin paljon hallaa kehitysmaiden ympäristölle 1960- ja 70-luvuilla, kun kehitysmaita pyrittiin modernisoimaan teollisuusmaiden mallin mukaan. Esimerkiksi suuret tuotantolaitokset ja yksipuolisten viljalajikkeiden viljely ovat aiheuttaneet paljon paikallisia ongelmia. Nykyisin ympäristönsuojelu on kuitenkin yksi kehitysyhteistyön painopistealueista.

Lyhyesti köyhyydestä

- Köyhyyttä on monenlaista. Absoluuttisella köyhyydellä tarkoitetaan sitä, että jopa ihmisen hengissä säilyminen on uhattuna. Suhteellinen köyhyys merkitsee sitä, että ihminen on köyhä suhteessa ympäröivän yhteiskunnan normaaliin tulotasoon.
- Maailman ihmisistä joka viides elää äärimmäisessä köyhyydessä.
- Yli puolet maailman ihmisistä elää osittain tai kokonaan yhteiskunnan virallisten verkostojen ulkopuolella.
- Kehitysmaat kaupungistuvat ripeällä vauhdilla. Kaupungit eivät kuitenkaan pysty tarjoamaan parempaa elämää kaikille.
- Köyhyyttä ei voida selittää väestönkasvulla. Köyhyyden lievittäminen sen sijaan näyttää hidastavan väestönkasvua.
- Köyhyys ja ympäristöongelmat kulkevat monilla alueilla käsi kädessä – toista ei voida ratkaista ratkaisematta toista.

Maailmanlaajuiset ympäristöongelmat

Ihmisen toiminnan vuoksi luonnossa on tapahtunut monia merkittäviä, koko maapalloa koskevia muutoksia. Esimerkiksi ilmakehän hiilidioksidipitoisuus on noussut yli 30 % viimeisten 250 vuoden aikana. Noin puolet maapallon maapinta-alasta on muokattu ihmistoiminnan tarpeisiin, mikä vaikuttaa mm. luonnon monimuotoisuuteen, maaperään ja ilmastoon. Maapallon trooppiset sademetsät hupenevat. Ihminen kuluttaa suoraan tai epäsuorasti yli puolet käytettävissä olevasta suolattomasta vedestä. Monilla alueilla pohjavesivarat hupenevat liian suuren vedenoton takia. Viidennes maailman kalastusalueista on raskaasti ylikalastettuja. Sukupuuttojen määrä on kasvanut voimakkaasti. Maailmanlaajuisista ympäristömuutoksista onkin ryhdytty käyttämään nimitystä ”**globaalimuutos**”.

Ilmastonmuutos

Globaaleista ympäristöuhkista ilmastonmuutos lienee tunnetuin. Se on hyvä esimerkki ongelmasta, jota mikään maa ei pysty ratkaisemaan yksinään. Ilmastonmuutoksessa on kysymys siitä, että ilmakehään on päässyt ja pääsee aiempaa

merkittävästi enemmän ns. **kasvihuonekaasuja**, kuten hiilidioksidia ja metaania. Kasvihuonekaasut voimistavat ilmakehän lämmittävää vaikutusta, minkä seurauksena koko maapallon keskilämpötilan odotetaan nousevan.

Historiallisesti teollisuusmaiden päästöt ovat aiheuttaneet 80 % ilmastonmuutoksesta. Nykyisistäkin päästöistä yli 60 % on peräisin teollisuusmaista. Tästä näkökulmasta on oikeudenmukaista, että teollisuusmaat kantavat suurimman vastuun ilmastonmuutoksen torjumisessa. Henkeä kohti laskettuna yhden yhdysvaltalaisen päästöt ovat noin 20 tonnia, suomalaisen runsaat 10 tonnia, kiinalaisen 2 tonnia ja intialaisen yhden tonnin vuodessa. Vähiten kehittyneissä maissa päästöt ovat vain 0,2 tonnia vuodessa.

Paikallisesti ilmastonmuutos ilmenee eri tavoilla eri puolilla maapalloa. Kun jossakin arvellaan sateitten lisääntyvän, toisaalla niiden odotetaan vähenevän ilmastonmuutoksen myötä. Vaikka joku alue saattaa jopa hyötyä ilmastonmuutoksesta esimerkiksi kasvukauden pitenemisen vuoksi, on maailmanlaajuisesti odotettavissa etupäässä ongelmia: lisääntyviä myrskyjä ja tulvia, merenpinnan nousua, lajien häviämistä ja aavikoitumisen lisääntymistä.



On todennäköistä, että suurimmat ongelmat osuvat kehitysmaihin. Kuivuudesta jo valmiiksi kärsivien maiden sademäärät saattavat vähentyä entisestään, ja toisaalta kehitysmaissa ilmaston muuttumiseen liittyvien **riskien hallintakyky** on usein teollisuusmaita heikompi. Kuivuus puolestaan edesauttaa mm. konfliktien syntymistä. **Aavikoituminen** ja **erosio** taas saavat aikaan muuttoliikettä – monet lähtevät kotiseudultaan etsimään muuta toimeentuloa kaupunkeihin ns. **ympäristöpakolaisiksi**.

Ilmastonmuutoksen todellisuudesta ollaan nykyisin pitkälti yhtä mieltä, mutta sitä, miten vakavat sen seuraukset ovat, ei pystytä tarkkaan ennustamaan. Ilmastonmuutosta voidaan hillitä päästöjä rajoittamalla, uutta teknologiaa kehittämällä sekä kasvattamalla ns. **luonnon hiilinieluja**, kuten uusia metsiä. Tämän lisäksi on ruvettu pohtimaan ilmastonmuutokseen sopeutumista – ilmaston lämpenemisen täydelliseen pysähtymiseen ei enää uskota. Sopeutumisen keinot on ratkaistava paikallisesti.

Ilmastonmuutoksen hillitsemiseen tarvitaan kansainvälistä yhteistyötä. Eri maat ovat laajalti tunnustaneet ilmastonmuutoksen ongelmaksi, ja päästöjen vähentämiseen pyritään erilaisin ilmastopoliittisin keinoin. Tärkein ilmastonmuutoksen hillitsemiseen liittyvistä sopimuksista on vuonna 1994 voimaan astunut **YK:n ilmastopöytäkirja**.

Vesivarat vähenevät

Sinisen planeetan pinnasta yli 70 % on veden peitossa, mutta vesivaroista vain 2,5 % on makeaa vettä. Tästä taas suurin osa on jäänä ja lumena Etelämantereella ja Grönlannin suurissa jäätiköissä. Vain 0,01 % kaikesta maapallon vedestä on käytettävissä uusiutuvana luonnonvarana, ja tarvitsijoita on ihmisen lisäksi muitakin – kasvit ja eläimet.

Joillakin alueilla vettä on runsaasti, mutta monin paikoin ei. Pulaa käyttökelpoisesta

vedestä aiheuttavat mm. **vesien saastuminen**, liian **aktiivinen veden käyttö**, **aseelliset konfliktit** sekä aavikoituminen ja muut **ilmastonmuutoksen seuraukset**. Vesi on kuitenkin ihmiselle elinehto ja vettä saadakseen ihmiset ovat toisinaan valmiita menemään äärimmäisyyksiin.

Vesipulaa on pyritty ratkomaan eri keinoin, ja vaihtelevin seurauksin. Esimerkiksi joen patoaminen saattaa helpottaa vesipulaa padon yläpuolella mutta pahentaa sitä padon alajuoksun puoleisella alueella. Veden johtaminen järvestä suurkaupunkiin saattaa vaikeuttaa viljelysten keinokastelua järven lähialueilla. Pora-kaivojen avulla on päästy käsiksi **hitaasti uusiutuviin pohjavesikerroksiin**, joita taas paikoitellen käytetään nopeammin kuin ne uusiutuvat. Esimerkiksi Kiinassa, Intiassa ja Yhdysvalloissa pohjaveden pinta laskee liian nopean kulutuksen vuoksi.



Vettä tarvitaan runsaasti mm. viljelyyn. Eri viljalajit vaativat eri määriä vettä satoa tuottaakseen. Esimerkiksi hirssi tuottaa satoa melko niukalla vedellä, kun taas

vehnä ja etenkin riisi vaativat runsaasti vettä menestyäkseen. Paikoitellen siirtyminen aiemmista viljalajeista vehnän viljelyyn on johtanut peltojen haihdunnan lisääntymiseen, kastelutarpeen kasvamiseen ja edelleen vesipulan pahenemiseen. Joillakin alueilla voimakas kastelu aiheuttaa **maan vettymistä** ja **suolaantumista**. Suolaantuminen turmelee maaperän viljeltävyyden.

Vesipulasta kärsiviltäkin alueilta, kuten Afrikasta, tuodaan vettä Eurooppaan. Vesi ei tule pullossa vaan se on piilotettu – esimerkiksi hedelmiin ja viljatuotteisiin.

Arkielämässä veden vähyyys vaikeuttaa usein erityisesti naisten ja tyttöjen elämää. Vettä joudutaan hakemaan kaukaa ja sen hankkimiseen menee huomattava osa päivästä. Veden kantaminen on raskasta. Siihen käytetyn ajan voisi käyttää muuhun elannon hankkimiseen tai lasten kohdalla koulunkäyntiin. Jos puhdasta vettä ei ole saatavilla käytetään sitä, mitä on – vesi voi olla bakteerien, suolan tai myrkyllisten aineiden saastuttamaa.

Luonnon monimuotoisuus vähenee

Luonnon monimuotoisuudella eli **biodiversiteetillä** tarkoitetaan eliölajien sekä niiden elinympäristöjen moninaisuutta ja vaihtelua. Yleisimmin käytetty mittari monimuotoisuudelle on lajien lukumäärä. Lajien runsautta voidaan tutkia erikokoisilta alueilta, vaikka neliömetriltä tai hehtaarilta.

Lajeja on arvioitu olevan maailmassa noin 14 miljoonaa. Parhailtaan elämme keskellä voimakasta **sukupuuttoaaltoa** – lajeja kuolee sukupuuttoon arviolta kymmeniä päivittäin. Kansainvälisen järjestön IUCN:n laatimalla ns. punaisella listalla oli vuonna 2006 yli 16 000 lajia. Todellisuudessa maailman lajeista jopa kymmenentuhannet saattavat olla uhattuina. Tällaisesta tiedosta ei ole, koska suurta osaa sukupuuttoon kuolevista lajeista ei ole koskaan edes tieteellisesti kuvattu. Uhanalaisia lajeja on eniten niillä alueilla,

joilla lajeja ylipäättään on runsaasti, esimerkiksi sademetsissä.

Biodiversiteetin suojelussa tietyn alueen lajimäärä ei aina korvaa laatua. Esimerkiksi metsän ja asutuksen reuna-alueilla saattaa joissakin paikoissa olla enemmän lajeja pinta-alayksikköä kohti kuin itse metsässä, mutta vain metsässä viihtyvät lajit puuttuvat.

Eri lajit ovat uhanalaisia eri syistä. Tyypillisiä syitä biodiversiteetin vähenemiseen ovat mm. **elinympäristöjen muuttuminen** ihmistoiminnan vaikutuksesta sekä saastuminen. Suurta huomiota ovat saaneet osakseen mm. uhanalaiset suurikokoiset nisäkkäät, mutta paikallisen ekosysteemin kannalta voi olla yhtä tärkeää tai jopa tärkeämpää, että jokin kasvi-, sieni- tai hyönteislaji säilyy.

Kehitysmaissa luonnon monimuotoisuuden suojelun merkittävänä haasteena on paikallisten ihmisten köyhyys. **Luonnon-suojelu ei kiinnosta, jos itsellä ja perheellä on nälkä.** Joillakin alueilla paikallisten asukkaiden perinteiset elinkeinot ovat uhattuna laajojen luonnonsuojelualueiden vuoksi – esimerkiksi eteläisessä Afrikassa metsästäjä-keräilijäheimojen elintila on kaventunut villieläinpuistojen laajenemisen vuoksi. Puistojen suunnittelussa ei ole siis riittävästi huomioitu paikallisten heimojen tarpeita.

Jos luonnonsuojeluohjelmassa huomioidaan paikalliset asukkaat esimerkiksi vaihtoehtoisia toimeentulomuotoja tarjoamalla, he todennäköisesti sitoutuvat itsekin luonnonsuojeluun. Tässä on onnistuttu esimerkiksi Etiopian Bergassa, missä harvinaisen linnun, pilkkarääkkiäisen suojeluohjelman yhteydessä paikallinen kylä pääsi mukaan puuntaimiohjelman ja valtio antoi asukkaille uutta viljelymaata. Tämä sai asukkaat kiinnostumaan harvinaisen linnun suojelemisesta itsekin.

Biodiversiteetti on resurssi, josta voi olla myös hyötyä köyhälle perheelle. Esimerkiksi pitkiin kuiviin kausiin sopeutuneet

paikalliset viljelylajikkeet saattavat tuottaa satoa silloinkin, kun kaupallisesti jalostetut lajikkeet eivät menesty.

Metsät ehtyvät

Maailman metsien pinta-alasta liki puolet on hävinnyt ihmisen toiminnan vaikutuksesta. Syitä kaataa metsiä on lukuisia. Puuta tarvitaan paperin ja puutuotteiden valmistamiseen, maata viljelyyn sekä leviävän asutuksen tarpeisiin. Erityisesti kehitysmaissa polttopuu on kotitalouksien välttämätön energianlähde. Kaikki tämä aiheuttaa paineita olemassa olevia metsiä kohtaan.

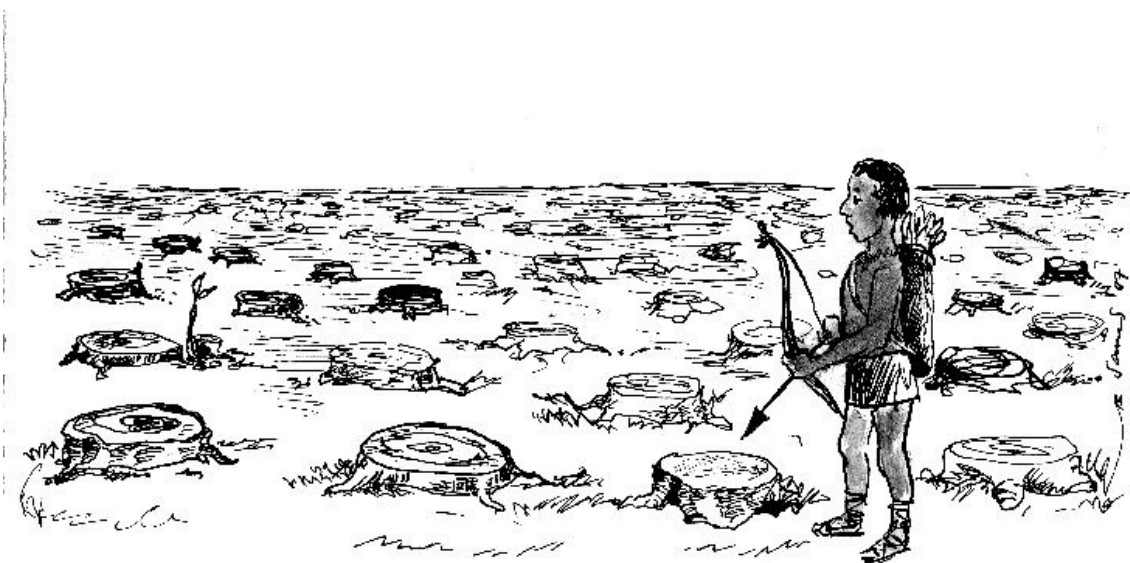
Metsien häviäminen aiheuttaa monenlaisia ongelmia. Esimerkiksi **kiertoviljelyssä** metsä poltetaan ja raivataan viljelymaaksi ja sen paikalla viljellään joko ruokakasveja tai vientituotteita, kuten kahvia tai tupakkaa. Kun maan viljavuus muutamman vuoden päästä vähenee, pelto saatetaan hylätä ja raivata uusi kaatamalla lisää puita. Jos aiempaa peltoa ei metsitetä uudelleen, sen paikalle ei välttämättä enää kasva metsää, mutta viljelymaaksi se ei kelpaa. Pahimmassa tapauksessa entinen pelto aavikoituu.

Metsät **pidättävät vettä** paikallisessa ekosysteemissä. Ne päästävät ilmake-

hään kosteutta ja etenkin tropiikissa lisäävät pilvisyyttä. Lisäksi ne estävät maa-aineksen huuhtoutumista rankkasateen mukana. Vuoristoalueilla metsien merkitys eräänlaisina luonnon patoina korostuu.

Biodiversiteetti vähenee metsien pinta-alan vähetessä. Monet harvinaiset lajit vaativat nimenomaan koskemattonta luonnonmetsää menestyäkseen. Metsäistutukset eivät voi korvata luonnonmetsiä monimuotoisuuden suojelussa. Istutusmetsät ovat lajistoltaan köyhempiä, ja talousmetsiin istutetaan vain puulajeja, joilla on taloudellista arvoa metsäteollisuudelle.

Puiden istuttaminen jo kaadettujen metsien tilalle on kuitenkin kannattavaa. Istuttamalla metsiä ehkäistään mm. aavikoitumista. Trooppisten metsien pinta-alan lisäämisellä on todennäköisesti maapalloa viilentävä vaikutus, ne toimivan ns. **hiilinieluinä** eli auttavat ilmastonmuutoksen torjumisessa. Ei ole kuitenkaan samantekevää, mitä puulajeja istutetaan. Esimerkiksi Intiassa on todettu, että Australiasta kotoisin olevan eukalyptuksen kasvattaminen aiheuttaa maaperän kuivumista ja pahentaa omalta osaltaan vesipulaa. Vierasperäinen laji ei sovellukaan uuteen ympäristöönsä.



Äärimmäisessä köyhydessä elävän ihmisen näkökulmasta metsiensuojelu ei välttämättä tunnu tärkeältä. Nälkäisenä ottaa polttopuun ja peltoalan sieltä, mistä voi, eikä mieti teon merkitystä tuleville vuosille. Kuitenkin metsillä voi olla tärkeä rooli myös köyhyden vastaisessa työssä. Metsän anti voi olla paljon enemmän kuin maa-alaa tai puuainesta: hedelmiä, pähkinöitä, riistaa ynnä muuta. Metsien hupeneminen sen sijaan tekee köyhästä vielä köyhemmän – kuten vedenhaku, on polttopuiden kerääminen monelle kehitysmaahan naiselle viikko viikolta hankalampi välttämätön tehtävä.

Maan ja samalla metsien käyttöön vaikuttavat paikallisesti erilaiset ekologiset, yhteiskunnalliset, taloudelliset ja kulttuuriset tekijät. Metsiä voidaan suojella esimerkiksi hakkuukielloilla, mutta kiellot eivät toimi, jos ihmisten toimeentulo on niiden vuoksi uhattuna. Kestävän metsätalouden suunnittelussa on ennen muuta etsittävä vaihtoehtoja, jotka mahdollistavat paikallisväestön toimeentulon ja metsien säilymisen tai lisäämisen yhtä aikaa.

Aavikoituminen

Aavikoitumisella tarkoitetaan **kuivien alueiden tilan heikkenemistä**, jolloin aavikkomaiset olosuhteet leviävät aiempaa laajemmalle alueelle ja **luonnon tuottokyky** heikkenee. Maailman maapinta-alasta noin kolmannes on luonnostaan kuivia alueita, jotka ovat herkkiä muutoksille. Kuivuus on näillä alueilla luonnollista, aavikoituminen ei.

Aavikoituminen näkyy luonnossa kasvipeitteen vähenemisenä ja lajiston muuttumisena. Eloperäinen aines vähenee maaperästä **eroosion** myötä. Maaperän rakenne muuttuu – usein maa tiivistyy kovaksi. Aavikoitumisen välittömiä syitä ovat muun muassa liikaviljely, liikalaidunnus, metsien hakkuut sekä ilmastonmuutos.

Köyhyys ja luonnonkatastrofit ajavat ihmisiä käyttämään maata kestävämmällä

tavalla. **Viljelymenetelmät** ovat monin paikoin muuttuneet aavikoitumista kiihdyttävään suuntaan. Esimerkiksi kesannointiaika on lyhentynyt ja monin paikoin on siirrytty viljelemään alueelle sopimattomia viljelykasveja, jotka vaativat voimakasta kastelua. Köyhyys, väestökasvu sekä maanomistusolosuhteet aiheuttavat viljelyn leviämistä siihen sopimattomille alueille. Keinokastelu on lisääntynyt kuivilla alueilla voimakkaasti, ja se aiheuttaa maaperän **suolaantumista**. Maanviljelyn koneellistuminen puolestaan tiivistää maaperää.

Liikalaidunnus liittyy murrokseen perinteisessä laidunnuskulttuurissa. Poliittiset rajat ja maankäytön ristiriidat ovat vähentäneet karjalaumojen liikkuvuutta. Myös karjamäärät ovat monin paikoin kasvanneet. Metsien hakkuut puolestaan liittyvät myös maankäyttöön – metsiä raivataan maatalousmaaksi. Asutuksen lähettyvillä polttopuun keruu luo paineita metsiä kohtaan.

Vaikuttaa siltä, että ilmastonmuutos vähentää **sadantaa** erityisesti ennestään kuivilla alueilla, mikä puolestaan vauhdittaa aavikoitumista. Aavikoituminen heikentää maan palautumiskykyä normaalien kuivien tai sateisten kausien jälkeen. Kierteen seurauksena ruokaa pystytään tuottamaan vähemmän ja ihmiset joutuvat muuttamaan muualle paremman toimeentulon toivossa.

Jopa 70 % kuivista alueista on jossakin määrin heikentynyt. Aavikoituminen koskettaa suoraan 250 miljoonaa ihmistä ja lisäksi miljardi ihmistä asuu alueilla, jotka ovat vaarassa aavikoitua. Kuten aavikoitumisen syyt, myös sen ratkaisut ovat monimutkaisia. Aavikoitumista ehkäistään paikallisesti eri maissa. Kansainvälisesti sitä pyritään estämään muun muassa **YK:n aavikoitumissopimuksen** (UNCCD) avulla. Myös tässä sopimuksessa korostetaan paikallisen näkökulman tärkeyttä. Ratkaisujen tulee perustua yhteistyölle ja ne, joita ongelmat eniten

koskettavat, pitää ottaa mukaan hankkeiden suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Kalakannat hupenevat

Kala on tärkeä ravinnonlähde niin teollistuneissa maissa kuin kehitysmaissakin. Tehokkaampien kalastusalusten ja pyydystysmenetelmien vuoksi maailman kalansaaliit kasvoivat pitkään, mutta 1990-luvulla tapahtui selvä käänne: saalismäärien kasvu pysähtyi ja alkoi monien kalalajien kohdalla laskea. Myös vesien saastuminen vaikuttaa kalakantojen pienemiseen.

Merkittävä osa maailman kalavaroista sijaitsee kehitysmaiden vesialueilla. Suuri osa niistä päättyy teollisuusmaiden asukkaiden ruokapöytiin. Kala ja äyriäiset ovat **merkittäviä vientituotteita**, joista kehitysmaat saavat tuloja. Toisaalta kalaa tarvitaan myös kehitysmaiden omien asukkaiden ravitsemiseen. **Kansainvälisillä kalastussopimuksilla** pyritään estämään liikakalastus ja toisaalta takaamaan, että kehitysmaiden asukkaat saavat riittävän suuren osuuden omista kalavaroistaan käyttöönsä. Monilla rannikkoalueilla teollinen kalastus ja kalavarojen hupeneminen uhkaavat kuitenkin pien- ja omavaraiskalastajien toimeentuloa. Suurista vientiluvuista huolimatta teollinen kalastus saattaa luoda vain niukasti työpaikkoja, eikä siis hyödytä paikallistaloutta juurikaan.

Kalansaaliita ei enää pystytä kasvattamaan lisäämällä kalastusta. Sen sijaan **vesiviljelyä** on mahdollista vielä kasvat-
taa, ja näin tehdäänkin monissa maissa, mm. Kiinassa. Vesiviljelykään ei valitettavasti ole ongelmaton. Kalankasvatuksella on usein ympäristöä rehevöittävä vaikutus ja viljelmiltä peräisin olevat karkulaiskalat saattavat levittää tauteja luonnonkalojen joukkoon. Mangrovemetsien kaataminen katkarapuviljelmien tieltä puolestaan jättää paikalliset asukkaat alttiiksi tulville, hyökyaalloille ja hurrikaneille.

Ympäristökonfliktit ja ympäristöpakolaisuus

Maailmassa on jatkuvasti eri laajuisia konflikteja, aseellisia ja aseettomia, jotka tavalla tai toisella liittyvät **luonnonvarojen käyttöön tai ympäristön pilaantumiseen**. Ympäristökonflikti voi liittyä suoraan yhden luonnonvaran, kuten veden, kullan, öljyn tai viljelymaan, käyttöoikeuteen. Toisaalta ympäristökonflikti voi syntyä myös ympäristön tilan heikkenemisestä paikallisen väestön keskuudessa. Hupenevat luonnonvarat uhkaavat toimeentuloa ja saavat aikaan paikallisia kiistoja.

Myös **etniset konfliktit** voivat olla pohjimiltaan ympäristön pilaantumisesta johtuvia. Tällaisia piirteitä on esimerkiksi Sudanin Darfurin alueella vuosikautia jatkuneessa kahden etnisen ryhmän välisessä sodassa. Aavikoituminen ajoi arabipaimentolaiset etelämmäksi mustien maanviljelijöiden maille. Sudanin hallituksen tukemat janjaweed-sissijoukot alkoivat ajaa maanviljelijöitä mailtaan erittäin väkivaltaisesti. Alueella on kuollut satojatuhansia ihmisiä ja ainakin 2,5 miljoonaa on joutunut pakenemaan kotiseudultaan. Kriisin ratkaisua ei tätä tekstiä kirjoitettaessa keväällä 2007 ole näkyvissä.

Ympäristöpakolaisella viitataan ihmiseen, joka jättää asuinpaikkansa ympäristön muututtua elinkelvottomaksi. Ympäristöpakolaisuutta voi ilmetä niin luonnonkatastrofien yhteydessä kuin ihmisen aiheuttamien ympäristömuutostenkin vuoksi. Esimerkiksi aavikoituminen, eroosio ja tulvien lisääntyminen ovat saaneet suuria ihmismääriä liikekannalle. Myös aseelliset konfliktit pilaavat ympäristöä elinkelvottomaksi. Jos merenpinta nousee ilmastomuutoksen vuoksi rajusti, saattaa monenkin pienen saarivaltion asukkailla olla muutto edessä. Ensimmäiset virallisesti ilmastonmuutoksen vuoksi ympäristöpakolaisiksi joutuneet ihmiset evakuoitiin Carteretin atolleilta Papua-Uudesta-Guineasta vuonna 2005.

YK:n pakolaisjärjestö UNHCR ei toistaiseksi tunnusta pakolaisuuden syiksi ym-

päristöongelmia eikä sitä, että elinehdot muuttuvat kestävämmiksi luonnonkatastrofien seurauksena. Järjestön vuonna 1951 hyväksytty pakolaissopimus ja siihen tehdyt lisäpöytäkirjat puhuvat vain poliittisesta, uskonnollisesta, etnisestä tai muunlaisesta yhteiskunnallisesta vainosta

ja sorrosta. Ympäristöpakolaisia ei siis lasketa YK:n ilmoittamiin lukuihin maailman pakolaisista. Ympäristöpakolaisten määrästä ei ole tarkkoja tietoja, mutta arviot liikkuvat 20 miljoonasta 50 miljoonaan.

Lyhyesti ympäristöongelmista

- Ilmastonmuutoksen oletetaan muuttavan kuivimpia alueita vielä kuivemmiksi, jolloin köyhimmät maat kärsivät eniten.
- Vesipula koettelee suurta osaa maailmaa, myös joitakin teollisuusmaita. Vesipulan syitä ovat mm. liian aktiivinen veden käyttö, vesien saastuminen sekä ilmastonmuutoksen seuraukset. Vesipulan odotetaan tulevaisuudessa aiheuttavan enenevässä määrin konflikteja.
- Elämme keskellä voimakasta sukupuuttoaaltoa. Köyhyys asettaa haasteita luonnon monimuotoisuuden suojelulle kehitysmaissa.
- Metsiä kaadetaan viljelysmaaksi sekä teollisuuden tarpeisiin. Metsien häviäminen lisää eroosiota, vähentää luonnon monimuotoisuutta ja saattaa jopa vähentää sateita paikallisesti. Lisäksi metsät ovat tarpeellisia ns. hiilinielujä.
- Aavikoitumisen syitä ovat mm. liikaviljely ja -laidunnus, metsien hakkuut sekä ilmastonmuutos. Jopa 70 % maapallon kuivista alueista on jossakin määrin heikentynyt.
- Maailman kalansaaliita ei voida enää kasvattaa. Merkittävä osa kehitysmaiden vesialueilla olevista kalavaroista päättyy teollisuusmaiden asukkaiden ruokapöytään.
- Ympäristökonfliktilla viitataan konfliktiin, jonka syynä on luonnonvarojen käyttöön tai ympäristön pilaantumiseen liittyvä kiista. Ympäristöpakolainen taas on ihminen, joka jättää asuinpaikkansa ympäristön muututtua elinkelvottomaksi.

Terveydeksi!

Vakavat taudit, kuten AIDS, malaria, tuberkuloosi sekä lastensairaudet, ovat valtava ongelma kehitysmaissa. Eniten julisuutta taudeista on saanut AIDS, johon sairastuneista 95 % asuu kehitysmaissa. Maailmassa oli noin 40 miljoonaa hiv-positiivista ihmistä vuonna 2005. Erityisen voimakkaasti AIDS leviää Saharan eteläpuolisessa Afrikassa, missä asuu noin 2/3 hiv-tartunnan saaneista. Myös Itä-Euroopassa ja Aasiassa hiv-tartunnat ovat kasvussa.

Hiv-tartunnan saamisen riski on erityisen suuri nuorilla työillä ja naisilla. Naiset saavat tartunnan usein miehiltään, jotka ovat saaneet sen avioliiton ulkopuolisista suhteista. Myös lapsia sairastuu – maailmassa arvioidaan olevan 2,3 miljoonaa alle 15-vuotiasta hiv-positiivista lasta. Tavallisinta on, että lapsi saa hiv-tartunnan äidiltään odotuksen, synnytyksen tai imetyksen yhteydessä. AIDS jättää myös jälkeensä miljoonia orpoja. Vanhempansa menettänyt lapsi saattaa joutua jättämään koulunkäynnin kesken huolehtiakseen sisaruksistaan tai hankkiakseen itselleen elannon. Elossa olevat isovanhemmat ovat monen lapsen onni – he huolehtivat usein lapsenlapsistaan.

Länsimaissa hiv-tartunnan kehittyminen AIDSiksi voidaan usein estää lääkityksellä. Tartuntaa ei pystytä parantamaan, mutta taudin paheneminen voidaan estää. Vaikka kehitysmaissakin lääkkeiden saatavuus on parantunut, ei niitä riitä kaikille tarvitseville. Intiassa lääkettä saa joka seitsemäs tarvitseva, Afrikassa vain joka kymmenes.

AIDSin vastaista työtä vaikeuttaa sairastuneiden sosiaalinen leimautuminen. Monet eivät uskalla hakeutua hiv-testiin. Hiv-tartunnan saanut voi kokea monenlaista syrjintää jopa omassa perheessään tai tulla kokonaan hylätyksi. Yhden perheenjäsenen sairastuessa saatetaan koko perhettä alkaa syrjiä.

Toisaalta joissakin maissa on näkyvissä merkkejä AIDSin vastaisen kampanjoinnin toimivuudesta. Esimerkiksi Ugandas-
sa tartunnat on saatu vähenemään mittavan valistustyön, tartuntojen testaamisen sekä lääkityksen lisäämisen avulla. Myös Keniassa, Zimbabwessa ja Burkina Fassa on saatu kannustavia tuloksia.

Malariaa sairastaa vuosittain 350–500 miljoonaa ihmistä ja siihen kuolee noin miljoona. Malariaan sairastuneita 90 % asuu Afrikassa. Tauti leviää hyttysenpuremien välityksellä. Se on erityisen vaarallinen raskaana oleville naisille ja pienille lapsille. Malariaa voidaan ehkäistä esimerkiksi hyttysverkkojen avulla ja siihen on olemassa tehokkaita lääkkeitä. Lääkkeet ja ehkäisykeinot eivät kuitenkaan tavoita ihmisiä riittävän hyvin.

”Itse olen sairastanut malarian kaksi kertaa, vaimoni neljä ja 7- ja 3-vuotiaat poikani pari kertaa – varokeinoista huolimatta”, kertoo mosambikilainen järjestöaktiivi **Jamal Muapaza** Sara Hännisen kirjoittamassa artikkelissa. Muapaza taistelee Mosambikissa malariaa ja AIDSia vastaan mm. markkinoimalla hyttysverkkoja ja kondomeja sekä levittämällä tietoa tautien leviämisestä, oireista ja hoidosta. ”Ihmiset eivät ole tietoisia perusasioista, kuten ympäristön puhtaanapidosta, ja jätteet heitetään takapihalle. Sielläkö hyttyset viihtyvät. Oireita ei myöskin tunnisteta ja sairaalaan raahaudutaan usein vasta koomassa”, Muapaza kertoo.

Tuberkuloosin luultiin jo kadonneen maailmasta, kun se rupesi uudestaan leviämään 1990-luvulla. Tuberkuloosiin kuolee vuosittain kaksi miljoonaa ihmistä, lähes kaikki kehitysmaissa. Tuberkuloosi tarttuu erityisen helposti hiv-positiivisiin ihmisiin, jotka myös levittävät tautia ympärilleen. Se onkin esimerkiksi Intiassa hiv-potilaiden yleisin kuolinsyy.

Tuberkuloosiin liittyy samanlainen sosiaalisen leimautumisen pelko kuin AIDSiin. Monet salaavat tartuntansa eivätkä uskalla hakeutua hoitoon. Intian terveysministeriön mukaan vuosittain lähes 100 000

naista karkotetaan kodistaan taudin aiheuttaman sosiaalisen leiman vuoksi. Tuberkuloosipotilaan on kuitenkin erittäin tärkeä päästä oikeanlaiseen hoitoon paitsi itsensä myös ympäristön ihmisten vuoksi. Jos tautia ei hoideta asianmukaisella tavalla, sen kantaja voi tartuttaa vuosittain 10–15 uutta ihmistä. Lisäksi ilman hoitoa tartunnan saaneet voivat kehittyä lääkkeille immuuneiksi ja edesauttaa lääkkeille vastustuskykyisten tautimuotojen kehittymistä.

Raskaus ja synnyttäminen ovat yhä yksi suurimmista riskeistä naisten terveydelle ja hengelle. Koko maailman mittakaavassa joka neljännen hedelmällisessä iässä olevan naisen kuolema liittyy niihin. Alle viisivuotiaista lapsista vuosittain kuolee 10 miljoonaa sellaisiin sairauksiin, jotka olisivat parannettavissa. YK:n vuosituhattavoitteisiin kuuluu lapsikuolleisuuden vähentäminen kahdella kolmasosalla ja äitiyskuolleisuuden kolmella neljäsosalla vuoden 1990 tasosta.

Äitiyskuolleisuutta on pyritty laskemaan kouluttamalla kyläkättilöitä, jotka perinteisesti ovat auttaneet naisia synnyttämisessä. Tämä ei kuitenkaan näytä riittävän, koska kättilön mahdollisuudet olla

avuksi ovat rajalliset, jos synnytyksessä tulee suuria ongelmia. Tällöin synnyttäjän pitäisi nopeasti päästä kunnolliseen sairaalaan lääkärin hoitoon. Esteenä on usein pitkä ja hankala matka. Parempi tieverkosto ja ambulanssi pelastaisivat monta henkeä.

Lapsikuolleisuuden laskemisessa avuksi on muun muassa äitien koulutustason nousu sekä rokotukset lastentauteja vastaan. Monessa maassa terveydenhoidon ammattilaisen pakeille hakeutuminen on köyhälle liian kallista. Siispä hoitoa ei haeta, vaikka sitä periaatteessa olisi saatavilla. Hi-viruksen tarttuminen äidistä lapseen voitaisiin usein ehkäistä lääkkeillä, mutta ongelmana on lääkkeen saatavuuden lisäksi se, että odottavat äidit eivät käy hiv-testeissä.

YK:n tavoitteiden toteutumisen kannalta olisi tärkeää saada köyhimpienkin maiden perusterveydenhuolto kuntoon. Äitiys- ja lastenneuvolatoiminta tai muu vastaava jatkuva terveydenhuolto antaa parhaat edellytykset terveysohjelmien toteuttamiselle. Monien kehitysmaiden terveydenhuolto on kehittynyt paljon, mutta valitettavasti kaikkein köyhimmässä maissa ei ole tapahtunut merkittävää parannusta.

Lyhyesti terveydestä

- Vakavat taudit, kuten AIDS, malaria, tuberkuloosi ja lastentaudit, ovat valtava ongelma kehitysmaissa.
- Hi-virus leviää erityisen nopeasti Saharan eteläpuolisessa Afrikassa. Länsimaissa tartunnan kehittyminen AIDSiksi voidaan estää lääkityksellä, mutta kehitysmaissa lääkkeitä ei ole saatavilla riittävästi.
- Malaria leviää hyttysenpuremien avulla. Siihen sairastuneista 90 % asuu Afrikassa. Malariaa voidaan ehkäistä hyttysverkkojen ja hyvän hygienian avulla.
- Tuberkuloosi rupesi leviämään uudestaan 1990-luvulla. Siitä on kehittynyt myös lääkkeille vastustuskykyisiä kantoja.
- Raskauden aikaisiin ongelmiin ja synnytykseen kuolee edelleen paljon naisia kehitysmaissa. Kyläkättilöt ovat monissa maissa helpottaneet synnyttämistä, mutta parhaiten auttaisi kunnollinen perusterveydenhuolto.
- Lapsikuolleisuuden laskemisessa avuksi ovat rokotukset ja äitien koulutustason nousu. Pitkjänteinen neuvolatoiminta olisi hyödyksi.

Oikeutta ihmisille!

Ihmisoikeudet

"Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasa-arvoisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Heille on annettu järki ja omatunto, ja heidän on toimittava toisiaan kohtaan veljeyden hengessä."

YK:n Ihmisoikeuksien julistus, 1. artikla.

Ihmisoikeuksilla tarkoitetaan **jokaiselle ihmiselle yhtäläisesti kuuluvia oikeuksia**. Oikeudet, jotka lasketaan ihmisoikeuksiksi, on lueteltu Ihmisoikeuksien julistuksessa. Ihmisoikeudet ovat luonteeltaan yleisiä, luovuttamattomia ja perustavanlaatuisia. Tällä tarkoitetaan sitä, että ihmisoikeudet kuuluvat kaikille pelkän ihmisyyden nojalla, niitä ei voi ottaa keneltäkään pois, ja että vain tärkeät oikeudet ovat ihmisoikeuksia. Ihmisoikeuksia ovat esimerkiksi oikeus elämään, vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen, oikeus kansalaisuuteen, oikeus mielipiteen- ja sananvapauteen, oikeus omistaa omaisuutta sekä oikeus riittävään elintasoon.

Vaikka ihmisoikeudet koskevat kaikkia ihmisiä, on kansainvälisesti tehty sopimuksia myös joidenkin sellaisten ihmisryhmien kohtelusta, jotka tulevat erityisen herkästi syrjityiksi tai muuten loukatuiksi. Siksi on olemassa erilliset **sopimukset lasten, naisten, vammaisten, pakolaisten, vähemmistöjen ja alkuperäiskansojen oikeuksista**.

Kehittyvässä maailmassa ylivoimaisesti suurin ihmisoikeusongelma on köyhyys. Puutteet ihmisoikeuksien toteutumisessa ovat kuitenkin vahvasti yhteydessä toisiinsa. Heikoimmassa asemassa olevilta jää saavuttamatta esimerkiksi oikeus koulutukseen eikä köyhällä ole välttämättä mahdollisuutta puolustaa maaomaisuuttaan kiistassa suuren yrityksen kanssa. Globalisaation myötä monikansallisten yritysten vaikutusvalta ohittaa paikoitellen valtioiden tekemät ihmisoikeussopimukset. Valtioissa, jotka eivät toimi demokraattisesti, jäävät oikeudet mielipiteenvapauteen ja maan hallintoon osallistumiseen usein toteutumatta. Naisten ja lasten asema on monissa kehitysmaissa heikko.



Ihmisoikeuksien puolustaminen on noussut tärkeäksi aiheeksi **kehityspolitiikassa**. Kehitysyhteistyöhankkeissa läntiset teollisuusmaat edellyttävät kehitysmailta yleensä sitoutumista kansallisen demokratian kehittämiseen avun antamisen ehtona. Toisaalta myös kuluttajat ovat havahtuneet ihmisoikeuskysymyksiin. Tämä on saanut monet yritykset tarkastelemaan omia tuotantoketjujaan ja etsimään keinoja välttää ihmisoikeusloukkauksia omassa toiminnassaan.

Naisten ja tyttöjen asema

Naisten ja tyttöjen oikeudet toteutuvat vajavaisesti niin kehittyvissä kuin teollisuusmaissakin. Esimerkiksi naisten **taloudellinen asema** on kaikkialla miehiä heikompi. Naiset tekevät jopa kaksi kertaa enemmän palkatonta työtä kuin miehet. Suurin osa vaille koulutusta jäävistä lapsista on tyttöjä. Nuoret tytöt ja naiset eivät kaikissa kulttuureissa saa valita puolisoaan tai avioitumisajankohtaansa. Liian varhaiset raskaudet ja synnytykset uhkaavat monen nuoren tytön terveyttä ja henkeä. Jopa 1/3 maailman naisista on joutunut miespuolisen kumppaninsa **väkivallan** tai sillä uhkaamisen kohteeksi.

Sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen on yksi YK:n vuosituhatavoitteista ja keskeinen teema myös Suomen kehitysyhteistyössä. **Tyttöjen koulutusta** pidetään yhtenä tärkeänä tekijänä paitsi tasa-arvon edistämässä, yleensäkin myönteisen kehityksen rakentamisessa. Koulua käyneet naiset ovat itsenäisempiä kuin kouluttamattomat. Heillä on paremmat mahdollisuudet säädellä perheen lapsilukua, osallistua työelämään ja tulla taloudellisesti riippumattomiksi kuin kouluttamattomilla naisilla. Koulutettu tyttö menee todennäköisesti myöhemmin naimisiin, saa vähemmän lapsia ja osaa huolehtia heistä paremmin kuin kouluttamaton tyttö. Lisäksi tyttöjen koulunkäynti vähentää lapsikuolleisuutta: Lukutaitoinen

äiti hakee lapselleen hoitoa sairastapauksissa ja noudattaa terveysvalistusohjeita.

Naisten osallistuminen päätöksentekoon edistää sitä, että erityisesti naisia ja lapsia koskevia asioita käsitellään heidän tarpeistaan lähtien. Esimerkiksi naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevan lainsäädännön uudistamisessa naispäättäjien ja naisjärjestöjen poliittinen vaikutus on ollut merkittävä monessa maassa. Naisten asema valtionhallinnossa vaihtelee eri maissa huomattavan paljon. Vuonna 2003 maailman tasa-arvoisin parlamentti löytyi Ruandasta, jossa naisia kansanedustajista oli 49 %.

Tasa-arvon edistämisen yhdistäminen köyhyysohjelmiin on tuottanut monessa maassa myönteisiä tuloksia. Naisten aseman kannalta on tärkeää panostaa julkisiin palveluihin, edistää naisten työllisyyttä ja toisaalta turvata naisten työolosuhteet. Naisten omaa yrittäjyyttä on onnistuneesti tuettu mm. pienluotoilla. Erilaiset naisverkostot auttavat naisia selviytymään erityisesti kaupungeissa, joissa suvun merkitys turvaverkostona ei välttämättä ole yhtä suuri kuin maaseudulla. Esimerkiksi Intiassa on tuettu naisten muodostamia pienryhmiä tarjoamalla työtiloja ja koulutusta, jotta naiset ovat voineet aloittaa liiketoiminnan valitsemallaan idealla.

Kaikki tasa-arvoon liittyvät ongelmat eivät kuitenkaan koske sukupuolten välistä tasa-arvoa. Monessa kysymyksessä suurempi epätasa-arvo on **eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvien ihmisten kesken** kuin saman yhteiskuntaluokan miesten ja naisten kesken. Jotta kehitys kohti tasa-arvoista yhteiskuntaa toteutuisi, myös pojat ja miehet tarvitsevat koulutusta ja tukea.

Koulutus

Koulutus on kansainvälisesti tunnustettu ihmisoikeus, joka ei kuitenkaan toteudu kaikkialla. Joka kolmas kehitysmaassa

asuva aikuinen on lukutaidoton, ja 115 miljoonalla ala-asteikäisellä lapsella ei ole mahdollisuutta käydä koulua. Näistä 60 % on tyttöjä.

Koulutuksen myötä ihmiset saavat tietoja ja taitoja, joilla he pystyvät itse auttamaan itseään ja parantamaan elinolojaan. Esi-merkiksi päätöksentekoon osallistuminen helpottuu, jos on käynyt koulua. Koulua käyvien lasten määrä on kasvanut, mutta kaikkien lasten kouluttamiseen on vielä matkaa. Tavoitteesta saada kaikki lapset kouluun vuoteen 2015 mennessä ollaan erityisesti jäljessä Saharan eteläpuolisessa Afrikassa. YK:n kehitysohjelma UNDP:n mukaan kaikki Afrikan lapset saavat mahdollisuuden käydä peruskoulua vasta vuonna 2100, jos mikään ei muutu.

Koulunkäynnin merkittävin este on köyhyys. Usein vanhemmilla ei ole varaa hankkia lapsilleen koulukirjoja tai -pukuja

tai maksaa mahdollisia koulumaksuja. Monen perheen toimeentulo on riippuvainen kouluikäisten lasten työnteosta joko omalla maatilalla, perheyrittäjäksessä tai palkkatyössä – olkoonkin, että lasten tulot eivät koskaan ole korkeita. Koulumatkat ovat pitkiä erityisesti maaseudulla, ja monilla paikkakunnilla on pulaa opettajista.

Niissäkin maissa, joissa koulua käyvien lasten määrä on lisääntynyt, on haasteena saada lapset pysymään koulussa paria ensimmäistä luokkaa pitempään. Tyttöjen tilanne on erityisen huolestuttava, sillä valintahetkellä vanhemmat kokevat usein poikien kouluttamisen tärkeämmäksi. Monissa maissa tytöt halutaan myös naittaa varhain, joten koulutuksesta maksaminen saattaa vanhemmista tuntua turhalta. Tyttöjen koulunkäynti olisi kuitenkin erittäin tärkeää.

Lyhyesti ihmisoikeuksista

- Ihmisoikeuksilla tarkoitetaan jokaiselle ihmiselle yhtäläisesti kuuluvia oikeuksia.
- Puutteet ihmisoikeuksien toteutumisessa ovat yhteydessä toisiinsa. Kehitysmaissa suurin ihmisoikeusongelma on köyhyys.
- Globalisaation myötä monikansallisten yritysten vaikutusvalta ohittaa paikoitellen valtioiden tekemät ihmisoikeussopimukset.
- Naisten asema on lähes kaikkialla miehiä heikompi. Naisten aseman parantaminen on tuottanut myönteisiä tuloksia myös köyhyyden vähentämisessä.
- Noin 115 miljoonalla ala-asteikäisellä lapsella ei ole mahdollisuutta käydä koulua. Heistä 60 % on tyttöjä.
- Koulunkäynnin merkittävin este on köyhyys. Koulun aiheuttamiin kustannuksiin ei ole varaa tai lapsia tarvitaan perheen elättämisessä.



Maailmankaupan kiemuroita

Kehitysmaiden talous on perinteisesti ollut **maatalousvoittoista** mutta on muuttumassa teollistuneeseen suuntaan. Maat ovat aiemmin vieneet ulkomaille lähinnä raaka-aineita ja maataloustuotteita, ja tämä pätee edelleen joihinkin maailman köyhimmistä maista. Kuitenkin monien kehitysmaiden kohdalla tilanne on muuttunut: kasvava tai jopa **suurin osa viennistä koostuu teollisuustuotteista**. Samaan aikaan kehitysmaiden merkitys maailman taloudessa on kasvanut.

Maailmankaupan järjestelmien on perinteisesti katsottu suosivan teollistuneita maita – nehen järjestelmän ovat luoneetkin. Esimerkiksi tullit ovat olleet erilaisia kehitysmaiden ja toisten teollisuusmaiden tuotteille. Vaikka kehitysmaiden tilanne on pikku hiljaa muuttunut, ne eivät edelleenkään hyödy kaupasta yhtä paljon kuin teollisuusmaat. Edes pitkälle jalostettuja teollisuustuotteita vientiin tuottavat maat eivät saa tuotteistaan yhtä korkeaa hintaa kuin teollisuusmaat. Juuri vaatteiden ja elektroniikan, joita kehitysmaissa erityisesti tuotetaan, hinnat ovat yleisesti laskeneet. Lisäksi tuotteiden suunnittelu ja markkinointi, joilla suurimmat **arvonlisäykset** saavutetaan, suoritetaan edelleen pääsääntöisesti teollisuusmaissa.

Kehitysmaiden etu kilpailussa tuotantolaitoksista on matalat palkat. Tällä kolikolla on kääntöpuolensa: esimerkiksi tuotannon tehostuminen näkyy tuotteen hinnan alenemisena, ei työntekijöiden palkkojen korotuksena. Toisin kuin teollisuusmaissa, kehitysmaiden työntekijät ovat **huonosti järjestäytyneitä** eivätkä välttämättä uskalla kysellä oikeuksiensa perään. Palkankorotusten vaatiminen saattaa lisäksi johtaa tuotannon siirtämistä muualle – halvasta työvoimasta on ylitarjontaa.

Perushyödykkeiden tuotannossa ongelmana on muun muassa **hintojen vaihtelevuus**. Tuottaja ei pysty vaihtamaan tuottamaansa tuotetta, vaikkapa elintarviketta, kysynnän muuttuessa. Näin ylituotanto näkyy hintojen laskuna ja pienviljelijälle tai puuvillanpoimijalle jää hyvin vähän käteen työstään. Kehitysmaiden maataloustuottajat elävät markkinoiden ehdoilla. Toisin on teollisuusmaissa, joissa maataloutta tuetaan voimakkaasti.

Myös kansainvälisen kaupan kasvattamisessa on haasteensa. Vientituotteiden tuottamisen lisääminen on usein jostakin muualta pois. Jos kyse on maataloustuotteista, kuten kahvista, tarvitaan viljelymaata – tällöin sitä on joko siirrettävä ruoan tuotannosta kahvin tuotantoon tai raivattava lisää esimerkiksi metsiä kaatamalla. Kaupasta kertyvä hyöty saattaa kertyä vain pienelle osalle kansaa muun väestön kärsiessä tilanteesta.

Ongelmia on pyritty ratkaisemaan muun muassa **Kansainvälisen kauppajärjestön WTO:n** toimesta, mutta toistaiseksi tulokset ovat olleet laihoja. Yksittäisten maiden kohdalla kaupan kasvattaminen on kuitenkin onnistunut hyvin. Esimerkiksi Kiinan painoarvo maailmankaupassa on kasvanut huimasti. Vietnam puolestaan on vapauttanut kauppaa vähitellen ja kasvavan talouden hyödyt ovat jakaantuneet suhteellisen tasaisesti väestön kesken. Äärimmäisessä köyhyydessä elävien ihmisten määrä Vietnamin on puolittunut vuodesta 1990.

Lyhyesti maailmankaupasta

- Maailmankaupan järjestelmät suosivat teollistuneita maita. Ne hyötyvät kaupasta kehitysmaista enemmän.
- Kehitysmaiden talous on muuttunut maatalousvoittoisesta teollistuneempaan suuntaan. Tuotteiden valmistuksen suurimmat arvonlisäykset tapahtuvat kuitenkin edelleen teollisuusmaissa.
- Kaupan kasvattamisesta koituvat hyödyt eivät välttämättä jakaannu tasaisesti maan asukkaiden kesken. Kaupan lisääntyminen ei siis välttämättä vähennä köyhyyttä.
- Maailmankauppaan liittyviä ongelmia pyritään ratkaisemaan kansainvälisellä yhteistyöllä.

Kehitysmaat ja kehitysyhteistyö

Mikä on kehitysmaa?

Maailman maiden jakaminen **kehitysmaihin** ja **kehittyneisiin maihin** ei ole mitenkään yksiselitteistä. On melko selvää, että jotkin maat ovat rikkaita ja jotkin toiset köyhiä, mutta ääripäiden väliin mahtuu monenlaisia maita. Jos ”kehittyneisyyttä” mitataan **kansantulotilastoilla** tai **ihmillisen kehityksen vertailuindeksillä**, saadaan melko erilaiset järjestykset eri maille. Toisaalta köyhyyttä ilmenee myös rikkaissa maissa ja monissa kehitysmaiksi luokitelluissa maissa taas on myös kasvava rikkaiden ihmisten luokka. Kaikki eivät olekaan köyhiä!

Mitään yhtenäistä ”kolmatta maailmaa” ei siis näytä olevan olemassa. Mutta kyllä kehitysmaiksi luettavia maita kuitenkin yhdistää moni asia: Monilla niistä on siirtomaatausta. Niiden historiassa ei ole käyty teollisuusmaiden tapaista prosessia teollistumisesta jälkiteolliseen yhteiskuntaan. Maatalouden osuus elinkeinona on edelleen suuri. Yhteiskunnan jäsenilleen tarjoamat **turvaverkot** ovat useissa maissa heikkoja.

Kehitysavun vastaanottaminen edellyttää jonkinlaista maiden luokitusta. Jotta kehitysapua ja -yhteistyötä voidaan tehdä, täytyy ratkaista, mitä maita avustetaan. Tähän on omia luokituksiaan monella eri järjestöllä. **OECD:n kehitysapukomitean** määritelmän mukaisesti kehitysmaihin

luetaan vuoden 2005 alusta alkaen seuraavat valtiot:

- Kaikki Afrikan maat paitsi Libya
- Kaikki Amerikan mantereeseen valtiot pois lukien seuraavat maat tai merentakaiset territoriot: Alankomaiden Antillit, Aruba, Bahama, Bermuda, Caymansaaret, Falklandinsaaret, Kanada, Neitsytsaaret ja Yhdysvallat
- Aasian maat pois lukien Arabiemiirikunnat, Brunei, Hong Kong (Kiina), Israel, Japani, Korean tasavalta, Kuwait, Macao (Kiina), Qatar, Singapore, Taiwan ja Venäjän Aasian puoleinen osa
- Oseanian ja Tyynen valtameren valtiot paitsi Australia, Pohjois-Mariaanit, Ranskan Polynesia, Uusi-Kaledonia ja Uusi-Seelanti
- Euroopasta kehitysmaiksi luetaan Albania, Bosnia-Hertsegovina, Kroatia, Makedonia, Moldova, Turkki (myös Aasian puoleinen osa) sekä Serbia ja Montenegro

Ulkoasiainministeriön Global Finland -verkkopalvelusta löydät hieman toisennäköisen kehitysmaiden luettelon.

YK ylläpitää erillistä **vähiten kehittyneiden maiden** (Least Developed Country, LDC) listaa. Ryhmään kuulumisen edellyttää, että YK on anomuksesta hyväksynyt maan siihen. Aseman myöntämisen perusteena käytetään henkeä kohden lasketun kansantulon määrän lisäksi muita sosiaalista ja taloudellista kehittynei-

syyttä kuvaavia indikaattoreita. Vuonna 2005 vähiten kehittyneiksi maiksi luettiin 50 maata.

Kehitysmaiden luettelo elää. Esimerkiksi voimakkaasti teollistuneet Kiina ja Intia saatetaan joskus lähitulevaisuudessa määritellä teollisuusmaiksi. Toisaalta köyhyys ei katso luetteloita: juuri Kiinassa ja Intiassa elää hyvin suuri köyhien ihmisten joukko.



Mitä on kehitysyhteistyö?

Kehitysyhteistyöllä tarkoitetaan **käytännön yhteistyötä**, joka tähtää kehitysmaiden aseman kohentamiseen. Nykypäivänä se on nimenomaan yhteistyötä, joka suunnitellaan ja toteutetaan yhdessä kohdemaan kanssa. Paikallinen asiantuntemus ja mielenkiinto on välttämätöntä onnistuneen hankkeen toteuttamiseksi. Kehitysyhteistyön tärkein päämäärä on äärimmäisen köyhyyden poistaminen. **YK:n vuosituhattulistus** luo puitteet myös Suomen kehityspolitiikalle.

Kehitysyhteistyötä toteutetaan sekä **maa- ja aluekohtaisena** yhteistyönä että **monenkeskisten järjestöjen kanssa**. Osa Suomen kehitysyhteistyön määrärahoista ohjautuu kehitysmaiden hyväksi Euroopan unionin kautta. Maa- ja aluekohtaista yhteistyötä täydentää suomalaisten **kansalaisyhteistyön kehitysyhteistyö**. Näi-

den lisäksi Suomi antaa humanitaarista apua **konfliktien ja luonnonkatastrofien uhreille**.

Suomen **pitkäaikaisia yhteistyömaita** ovat Afrikassa **Mosambik, Tansania, Etiopia, Sambia** ja **Kenia**, Latinalaisessa Amerikassa **Nicaragua** sekä Aasiassa **Vietnam** ja **Nepal**. Näiden lisäksi Egyptin, Namibian ja Perun kanssa tehdään ns. siirtymävaiheen yhteistyötä. Näissä maissa taloudellinen kehitys antaa mahdollisuuden siirtyä kehitysyhteistyöhön painotuvasta suhteesta monipuolisempaan yhteistyöhön.

Muissa yhteistyömaissa Suomen osallistuminen on **määräaikaista** ja tapahtuu kansainvälisen yhteisön solidaarisena jäsenenä. Määräaikaista yhteistyötä tehdään yleensä sellaisessa tilanteessa, jossa pyritään ehkäisemään väkivaltaista kriisiä tai tukemaan kriisistä toipuvaa valtiota jälleenrakennuksessa.

Kehitysyhteistyön alkuaikoina projektit suunniteltiin ja pitkälti toteutettiin teollisuusmaiden toimesta. Hankkeet saattoivat sujua hienosti – kunnes länsimaisten auttajien poistuttua näyttämöltä tapahtui romahdus. Rahaa siis käytettiin, mutta todellista hyötyä saatiin vain vähän. Nykyään tunnustetaan, että köyhät ihmiset ovat asiantuntijoita omien tarpeittensa suhteen. Tästä puhuu myös kahdeksas vuosituhattavoite, tavoite luoda **globaali kumppanuus kehitykselle**.

Edelleen kuitenkin kehitysmaiden suunnalta kuuluu kritiikkiä sitä kohtaan, että teollisuusmaat pyrkivät sanelemaan kehitysmaiden politiikkaa. Kun taloudellinen tuki on sidottu ehtoihin, saattaa maan taloudellinen liikkumavara olla varsin kapea. Vaikka ehdoissa asetetut tavoitteet nähtäisiin sinänsä arvokkaina, ei kaikkea pysty tavoittelemaan kerralla.

Vuosituhattavoitteet

YK:n yleiskokouksessa vuonna 2000 hyväksyttiin kahdeksan kohdan vuosituhattulistus. Yhdessä muiden maiden kanssa

Suomi on sitoutunut työskentelemään, jotta julistukseen kirjatut kehitystavoitteet toteutuisivat vuoteen 2015 mennessä. Seitsemässä ensimmäisessä tavoitteessa

on määritelty köyhyyden vähentämisen keskeisiä tekijöitä. Kahdeksas tavoite puolestaan määrittelee avunantajayhteisön toimintaa.

Vuosituhatjulistuksessa asetetut kehityspäämäärät ovat

1. Äärimmäisen köyhyyden ja nälän poistaminen

- Alle 1 USD päivässä ansaitsevien osuuden puolittaminen vuoteen 2015
- Nälkäisten osuuden puolittaminen vuoteen 2015

2. Peruskoulutusmahdollisuuksien takaaminen kaikille

- Kaikilla lapsilla mahdollisuus suorittaa peruskoulutus 2015

3. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen ja naisten aseman parantaminen

- Sukupuolten välisen eriarvoisuuden poistuminen ensimmäisellä ja toisella asteella vuoteen 2005 mennessä sekä kaikilla koulutuksen tasoilla 2015

4. Lapsikuolleisuuden vähentäminen

- Alle 5-vuotiaiden kuolleisuuden vähentäminen kahdella kolmanneksella vuoteen 2015

5. Parantaa odottavien äitien terveydentilaa

- Vähentää äitiyskuolleisuutta kolmella neljänneksellä vuoteen 2015

6. Hiv/aidsin, malarian sekä muiden tautien vastainen taistelu

- Hiv/aidsin leviämisen pysäyttäminen ja kääntäminen laskuun vuoteen 2015
- Malarian ja muiden merkittävien tautien leviämisen pysäyttäminen ja kääntäminen laskuun vuoteen 2015

7. Ympäristön kestävä kehityksen varmistaminen

- Kukin maa sisällyttää kehityspolitiikkaansa kestävä kehityksen periaatteet ja pysäyttää luonnonvarojen hupenemisen
- Veden ja sanitaation puutteesta kärsivien määrän puolittaminen vuoteen 2015
- Vähintään 100 miljoonan slummiasukkaan elämän laadun parantaminen vuoteen 2020

8. Luoda globaali kumppanuus kehitykselle

- Kehittää oikeudenmukaista ja sääntöperustaista kahdenvälistä kauppaa- ja rahoitusjärjestelmää
- Lisätä kehitysyhteistyötä köyhyyden vähentämiseen sitoutuneille kehitysmaille
- Vastata vähiten kehittyneiden maiden erityisiin tarpeisiin
- Ratkaista kehitysmaiden velkaongelma kansallisin ja kansainvälisin toimin, jotta velkataakasta tulee pitkällä tähtäimellä siedettävä
- Luoda ja toteuttaa yhdessä kehitysmaiden kanssa strategioita nuorten työllistämiseksi
- Uuden teknologian ja erityisesti informaatioteknologian hyötyjen saattaminen kehitysmaiden käyttöön yhdessä yksityisen sektorin kanssa
- Turvata välttämättömien lääkkeiden saatavuus kehitysmaille yhteistyössä lääketeollisuuden kanssa

Lyhyesti kehitysmaista ja kehitysyhteistyöstä

- Kehitysmaat eroavat suuresti toisistaan niin taloudellisilta tilanteiltaan, kulttuureiltaan kuin yhteiskuntarakenteiltaan. Kuitenkin kehitysmailla on myös yhteisiä piirteitä.
- Kehitysyhteistyö on käytännön yhteistyötä, jolla pyritään kehitysmaan aseman tai olojen kohentamiseen. Sen tärkein päämäärä on äärimmäisen köyhyyden poistaminen.
- Kehitysyhteistyössä on tärkeää, että projektit suunnitellaan ja toteutetaan kohdemaan näkökulmasta.
- Kehitysmaat kritisoivat teollisuusmaita siitä, että nämä pyrkivät sanelemaan kehitysmaiden politiikkaa.
- Suomi on omassa kehitysyhteistyössään sitoutunut toteuttamaan YK:n kahdeksaa vuosittain vahvistettua tavoitetta.

Iloisia tarinoita kehittyvästä maailmasta

Kehitysmaissa ei ole vain ongelmia – siellä tapahtuu paljon myönteistä koko ajan. Tässä on muutama esimerkki tapahtumista, joissa ihan tavalliset ihmiset ovat onnistuneet ratkaisemaan ongelmia ja muuttamaan maailmaa paremmaksi.

Terveystoimintaa nettikameralla

Kirjassa ”Köyhdytetyt” kerrotaan Intian maaseudulla asuneesta tytöstä, joka perusti Internet-kioskin. Intialainen professori **Ashok Jhunjhunwalan** oli käynnistänyt hankkeen, jossa tehtiin mahdolliseksi perustaa Internet-kioskeja Intian maaseutukyläihin, joissa usein ei ollut yhtään puhelinta ja sähkönsaantikin oli epävarmaa. Projektin avulla noin 800 euron investoinnilla paikallinen yrittäjä sai tarvittavat laitteet ja aurinkokennot.

Nuori tyttö oli kuullut hankkeesta ja innostui asiasta. Hän ymmärsi projektin hyödyt sekä itselleen että koko kylälle. Niinpä hän lähti rohkeasti mukaan ja lainan saatuaan laittoi pystyyn Internet-kioskin, josta löytyi Internet-yhteyksien lisäksi mm. nettikamera. Tällä teollaan tyttö nousi hetkessä tärkeäksi merkkihenkilöksi kyläyhteisössä, mikä intialaisen perinteen mukaan oli erittäin epätavallista.

Samassa kylässä asui vanha mies, jonka näkö oli huonontunut merkittävästi. Hän

oli kysynyt neuvoa paikalliselta lääkäriltä, joka ei kuitenkaan osannut auttaa. Sokeus olisi merkinnyt miehelle lähes täydellistä toimintakyvyn puutetta, joten hän jatkoi avun etsimistä ja meni kysymään neuvoa nettikioskia pitävältä työltä. Nokkela tyttö otti nettikameralla kuvan vanhuksen silmästä ja lähetti sen sähköpostilla ainoalle professorille, jonka tunti – nettihankkeen isälle Ashok Jhunjhunwalalle. Tämä puolestaan lähetti kuvan tuntemalleen silmälääkärille.

Vastauksena tyttö sai diagnoosin pahasta kaihista sekä tiedot lähimmästä sairaalasta, jossa silmä voitaisiin leikata, vieläpä ilmaiseksi. Vanhus leikattiin ja hänen elämänlaatunsa parani huomattavasti. Sitten tarina on levinnyt pitkin Intian maaseutua ja muitakin sairaita on diagnosoitu ja ohjattu hoitoon nettikameran avulla.

Green Belt Movement – puita ja demokratiaa

Metsien häviäminen on vakava ongelma erityisesti Afrikassa. Kenialainen **Wangari Maathai** perusti 1970-luvulla liikkeen ongelman ratkaisemiseksi: Green Belt Movement -liike ryhtyi innostamaan ihmisiä istuttamaan puita. Liike järjesti koulutusta, perusti taimitarhoja ja maksoi kasvatuskorvauksia taimitarhojen hoitajille.

Liike levisi Keniassa ja sen hyödyt havaittiin nopeasti. Puut sitovat maata ja ehkäi-

sevät aavikoitumista. Hedelmä- ja pähkinäpuut tuottavat ruokaa sielläkin, missä peltoviljely esimerkiksi epävarman vedensaannin vuoksi on vaikeaa. Lisäksi puut tuottavat poltto- ja rakennuspuuta, rehua, lääkkeitä sekä mahdollisuuden hankkia lisätuloja myymällä puiden antimia. Ne toimivat myös hiilinieluinä ilmastomuutoksen ehkäisemisessä.

Liikettä oltiin viemässä muualle Afrikkaan, kun 1990-luvulla tuli vaikeuksia: Green Belt Movement joutui välirikoon Kenian silloisen presidentin **Daniel Arap Moin** kanssa. Kenian valtio katkaisi tukensa liikkeelle ja sen toimintaa vaikeutettiin kaikin tavoin. Tästä kimposi liikkeen piirissä ajatus opettaa kylissä puiden istuttamisen ohella myös demokratiaa.

Green Belt Movement jatkoi sinnikkäästi toimintaansa koko Moin valtakauden ajan. Kun presidentti vuoden 2002 vaaleissa vaihtui, liikkeen toiminta helpottui suuresti. Liikkeen perustaja Wangari Maathai valittiin eduskuntaan ja nimitettiin toiseksi ympäristöministeriksi. Kaksi vuotta myöhemmin Wangari Maathai sai ensimmäisenä afrikkalaisena naisena Nobelin rauhanpalkinnon.

Green Belt Movementin toimesta on vuosien varrella istutettu ainakin 30 miljoonaa puuta. Ne hyödyttävät lähes miljoonaa kenialaista. Vielä suurempi vaikutus liikkeellä on kuitenkin ollut esimerkkinä – eri puolille Afrikkaa on perustettu ainakin 20 samantapaista liikettä, joiden inspiraation lähteenä Green Belt Movement on toiminut.

Vihreä lippu innostaa Etelä-Afrikassa

Kansainvälinen Eco-Schools –ympäristökasvatusohjelma, eli suomeksi Vihreä lippu -ohjelma, aloitti toimintansa Etelä-Afrikassa vuonna 2003. Ensimmäisenä pilottivuotena mukaan lähti 140 koulua, vuonna 2007 ohjelman toiminnassa on ollut mukana ainakin jonkin aikaa jo noin 1000 koulua. Vihreitä lippuja maassa liehuu kolmisensataa.

Eteläafrikkalaiset koulut ovat lähteneet innolla mukaan ohjelmaan. Monet koulut ovat ohjelman avulla perustaneet puutarhoja, joista oppilaat huolehtivat. Puutarhoista on hyvin konkreettista hyötyä: kasviksista laitetaan koulun keittiössä oppilaille terveellistä ruokaa. Tämä parantaa varsinkin köyhimpien oppilaiden ravitsemustilannetta.

Eco-Schools -ohjelma noudattaa pääpiirteissään samoja toimintatapoja kuin suomalainen ohjelma. Kouluilla on ympäristöraatinsa, ympäristökartoituksia tehdään ja ympäristöasiat ovat mukana opetuksessa. Vieraillevien kouluttajien hauskaasti toiminnalliset ympäristötunnit ovat erityisen suosittuja. Teemoja on paljon: veden, energian ja jätteiden vähentämisen lisäksi muun muassa uhanalaiset eläimet, liikenne, terveys ja turvallisuus, luomuviljely sekä ilmastonmuutos.

Osassa maaseudun kouluja koko paikallinen yhteisö on saatu mukaan Eco-Schools -projektiin. Esimerkiksi myös lasten vanhemmille on tarjottu koulutusta puutarhanhoitoon. Yhteistyössä ansaittu vihreä lippu onkin silloin koko kylän ylpeydenaihe.



Kirjallisuutta:

Flannery, Tim: Ilmaston muuttajat. Otava 2006.

Hänninen, Sara: Malaria-aktiivi painaa pitkää päivää. Uutinen Global Finland -verkkopalvelussa 24.4.2007

Kehityspoliittinen ohjelma. Valtioneuvoston periaatepäätös 5.2.2004. Ulkoasiainministeriö.

Koponen, Juhani, Jari Lanki ja Anna Kervinen: Kehitysmaatutkimus Johdatus perusteisiin. Gaudeamus 2007.

Kuusisto, Esko ja Jukka Käyhkö: Globaalimuutos. Otava 2004.

Laine, Pia: Äitiysterveyden avaimet: Tie, bensaa ja ambulanssi. Kumppani 10/2006.

Nahi, Tytti: Kehitysyhteistyö – köyhdyttäjän vai auttajan työkalu? Kumppani 1/2006.

Nokelainen, Pasi: Metsä on muutakin kuin puuta. Kumppani 11/2006.

Salonen, Kirsi: Kahden synnytyssairaalan väkeä. Kumppani 10/2006.

Shiva, Vandana: Taistelu vedestä. Vastapaino 2003.

Telkänranta, Helena: Elävä planeetta Ratkaisuja maailman ympäristöongelmiin. Edita 2006.

Toikka, Miia: 16 vuotta yhteistyötä Green Belt Movementin kanssa. Ympäristö ja kehitys ry:n verkkosivut.

Tutkijat kyseenalaistavat metsäistutusten käytön ilmastonmuutoksen torjunnassa. Uutinen Ilmasto.org -verkkopalvelussa 23.1.2007.

Wilska, Kent, Max von Bonsdorf, Matti Lahtinen ja Juha Rekola: Köyhdytetyt Ihmiskunnan epävirallinen enemmistö. Like 2004.

Ympäristökasvatus 4/2005, Köyhyys-teemanumero

Lähteitä verkossa:

Global Finland -verkkopalvelu <http://global.finland.fi>

Ihmisoikeudet.net -verkkosivusto www.ihmisoikeudet.net

Ilmasto.org -verkkopalvelu www.ilmasto.org

KEPAn verkkosivut www.kepa.fi

Maailma.net -uutispalvelu www.maailma.net

Maailman Sivu ry:n verkkosivut, kehitysmaa-aiheisia artikkeleita www.maailmansivu.fi

Opetushallituksen kestävän kehityksen verkkopalvelu www.edu.fi/teemat/keke

Suomen YK-liiton verkkosivut www.ykliitto.fi

Väestöliiton verkkosivut www.vaestoliitto.fi

WWF:n verkkosivut www.wwf.fi

Yhdistyneiden kansakuntien alueellinen tiedotuskeskus (myös suomeksi) www.unric.org

Yhteinen kalastuspolitiikka Euroopan komission verkkosivuilla http://ec.europa.eu/fisheries/cfp_fi.htm

Ympäristö ja kehitys ry:n verkkosivut www.ymparistojakehitys.fi

Yhteinen maapallo - teeman käsittely koulutyössä

”Kaikki vaikuttaa kaikkeen ja pienet teon pisarat ovat muovaamassa maapallon tulevaisuutta ja terveyttä. Vertaamme usein asioita Unicef-kävelyn hyväntekeväisyyskeräykseen; yksittäisten lasten pienistä kolikkosponsoroinneista kerääntyä luokka- ja koulukohtaisesti taas huikea summa – pienet teot yhdessä toisten samankaltaisten kanssa voivat vaikuttaa paljon!”

(Myllylojan koulun Vihreä lippu -raportista 2007)

Laajan teeman laidat

Yhteinen maapallo on varsin laaja ja vaativa teema käsiteltäväksi yhden lukuvuoden aikana. Tästä syystä se ei sovellukaan ensimmäiseksi Vihreän lipun teemaksi. Tähän teemaan tartuttaessa on Vihreän lipun toimintatapojen raatityöskentelyineen ja eri vaiheineen syytä olla jo tuttuja.

Yhteinen maapallo -teeman puitteissa teidän on tarkoitus tarkastella kestävästä kehitystä kansainvälisestä näkökulmasta. Kun vaikkapa jäteteeman yhteydessä on mahdollista toteuttaa Vihreä lippu -projekti kokonaan oman koulun tai päiväkodin seinien sisäpuolella, vaatii Yhteinen maapallo enemmän kurkistelua ulos maailmaan. Se, mitä me teemme täällä, vaikuttaaakin tuonne muualle. Ja se, mitä tapahtuu muualla, vaikuttaa meihin täällä koululla/päiväkodillä. Yhteistyö on valttia tässä teemassa!

Teeman aikana perehdytte siihen, miten **ympäristöstä huolehtiminen vaatii koko kansainvälisen yhteisön panosta**. Tavoitteena on oivaltaa, että maailman ongelmat ovat meidän ongelmiamme, ja toisaalta, että ongelmia pyritään ratkomaan eri puolilla maailmaa. Aiheita, joihin teeman aikana varmasti tutustutte, ovat **maailmanlaajuiset ympäristöongelmat, köyhyys ja sen vastainen taistelu**,

YK:n vuosituhatavoitteet sekä globaali vastuu.

Teeman käsittelyn on tarkoitus edetä koulussa samaan tapaan kuin muidenkin teemojen. Teeman tiimoilta toteutetaan alkukartoitus, jonka pohjalta taas laaditaan toimintasuunnitelma. Varsinaisen toimintaosan jälkeen tehdään loppukartoitus ja raportoidaan toiminnasta. **Laajassa teemassa kannattaa valita joitakin painotuksia, joita lähdetään perusteellisemmin työstämään.** Teeman alle sopivat myös monet pienemmät osaprojektit, esimerkiksi monet kansainvälisyyskasvatusta ja kehitysyhteistyötä tekevien järjestöjen koulukampanjat. Muiden tahojen tarjoamien materiaalien ja projektien yhdistäminen Vihreä lippu -teeman käsittelyyn on ehdottomasti sallittu!

On myös hyvä huomata, että **päällekkäisyyttä muiden Vihreä lippu -teemojen kanssa ei tarvitse välttää**. Jos koulussa/päiväkodissa on aiemmin toteutettu esimerkiksi vesi-teemaa ja käsitelty sen yhteydessä maapallon vesivarojen riittävyttä innostavalla menetelmällä, mikään ei estä tekemästä samaa uudestaan. Ilmastomuutos liittyy kiinteästi paitsi energia-teemaan myös Yhteinen maapallo -teemaan. Kestävän kulutuksen teemamateriaaleista löydätte ideoita esimerkiksi Reilun kaupan käsittelyyn. Havainto siitä, että teemat liittyvät toisiinsa ja ovat osittain päällekkäisiä, on oikea ja toivottava. Teeman osia suunniteltaessa kannattaakin käyttää hyväkseen myös muiden teemojen materiaaleja.

Yhteinen maapallo -teeman yhteydessä käsiteltäviksi sopivia aiheita on esitelty teeman taustaosiossa – toki sopivia aiheita löytyy myös taustapaketin ulkopuolelta. Teeman tiimoilta on luontevaa käsitellä asioita niin **ekologisen, kulttuurisen, sosiaalisen kuin taloudellisen kestävyden näkökulmasta**. Kaikkea aiheeseen liittyvää ei kuitenkaan tarvitse sisäl-

lyttää projektiin. Tehkää rohkeasti valintoja ja perehtykää niihin aiheisiin, jotka teitä eniten kiinnostavat!

Kolme rajausta

Yhteinen maapallo -teemaa työstäessä kannattaa projektin aihepiirin rajaus miettiä tarkkaan. Tässä on esimerkkinä kolme tapaa käsitellä teemaa koulussa tai päiväkodissa:

Laaja näkökulma

Tehdään hanke, jossa perehdytään teeman aihepiireihin laajalla rintamalla. Muodostetaan projektin oppisisällöt siten, että monesta asiasta tulee jotakin – tässä voi käyttää ohjenuorana vaikkapa vuosituhattavoitteita. Suunnitellaan tempaukset, tapahtumat, vaikuttamishankkeet sekä muut osaprojektit siten, että niitä on eri aiheista ja eri maista. Seurataan koulun ympäristökuormitusta laajalla rintamalla ja pyritään monipuoliseen ympäristökuormituksen vähentämiseen.

Tämän tapainen käsittely on tyypillistä Vihreän lipun perusteemoille. Näkökulman hyvä puoli on Yhteinen maapallo-teemankin yhteydessä se, että aihetta käsitellään varmasti monipuolisesti. Riskinä kuitenkin on, että hanke paisuu valtavaksi tai käsittely jää pinnalliseksi. Tästä syystä on mahdollista harkita myös suppeampaa mutta perusteellisempaa rajausta.

Aihepiirin mukainen rajaus

Valitaan yksi pää-aihepiiri ja rakennetaan suurin osa projektista sen ympärille. Muita teeman aiheita sivutaan vain kevyesti. Aihepiiriksi voisi soveltua vaikkapa vesi, terveys, tai mikä tahansa taustatietoluvun aiheista, jota sitten tarkastellaan nimenomaan kansainvälisestä ja kehitysmaiden näkökulmasta.

Tämän rajauksen hyvä puoli on, että projekti ei pääse niin helposti karkaamaan käsistä. Yhteen aiheeseen kunnolla syventyminen voi olla palkitsevaa. Haastavaa sen sijaan saattaa olla riittävän laajan projektin rakentaminen, ainakin, jos valittu aihepiiri on kovin suppea. Tekemistä pitäisi löytää koko vuodeksi siten, että Vihreän lipun kriteerit täyttyvät. Oma haasteensa voi olla siinä, jos esimerkiksi vesiteeman jälkeen aloitetaan kansainvälinen vesi -projekti. Löytyykö samasta aiheesta vielä uutta, kun näkökulma on toinen? On tärkeää muistaa, että Vihreä lippu -ohjelma edellyttää jatkuvaa parantamista omissa toiminnassa.

Maantieteellinen rajaus

Valitaan jokin maantieteellinen alue, esimerkiksi maa tai maanosa, johon projektin aikana tutustutaan. Tehdään monipuolinen projekti tähän alueeseen liittyen. Esimerkiksi Intia-projektissa tutustuttaisiin Intiaan maana ja Intian kulttuuriin, perehdyttäisiin Intian ympäristön tilaan, köyhyyteen ja sen vastaiseen taisteluun Intiassa sekä etsittäisiin yhteyksiä oman koulun/päiväkodin ja Intian välillä. Ehkä koulu ottaisi projektin yhteydessä kummilapsen Intiasta tai keksisi jonkin muun tavan tukea intialaislapsia. Samalla jatkettaisiin ympäristökuormituksen vähentämistä omissa koulussa.

Maantieteellinen rajaus saattaa tuntua erityisen luontevalta, jos koululla on jo valmiiksi kontakteja johonkin tiettyyn kehitysmaahan. Se helpottanee asiassa pysymistä, kuten aihepiirin mukainen rajaus, mutta toisaalta sulkee myös joitakin aiheita ja asioita projektin ulkopuolelle.

Näiden kolmen käsittelytavan välimuotoja on olemassa lukemattomia. Valitsittepa millaisen käsittelytavan ja rajauksen hyvänsä, hyvä suunnittelu on tärkein avain onnistuneeseen projektiin!

Näin se voisi käydä:

Seuraavassa on kolme erilaista esimerkkiä siitä, miten Yhteinen maapallo -teemaa voisi koulussa tai päiväkodissa käsitellä. Esimerkit ovat kuvitteellisia.

Päiväkoti Kaktuksen laaja projekti

Kukkakedon kunnassa sijaitseva päiväkoti Kaktus aloittaa Yhteinen maapallo -teemavuoden raadin kokoamisella, alkukartoituksella ja aiheeseen tutustumisella. Alkukartoituksessa todetaan, että energia- ja jäteasiat ovat päiväkodissa edelleen aiempien projektien jäljiltä aika hyvällä mallilla, mutta, koska vesiteemasta on jo useampi vuosi, on vedenkulutuksessa päässyt tapahtumaan pientä lipsumista. Kovin kummoisia kansainvälisiä yhteyksiä tai muita teemaan liittyviä valmiita toimintatapoja ei kartoituksen yhteydessä löytynyt. Mielenkiintoa maapallo-teemaa kohtaan sen sijaan on runsaasti sekä lasten että aikuisten keskuudessa.

Raadin ideoiden pohjalta laaditaan toimintasuunnitelma. Päätetään pitää kiinni aiemmista Vihreä lippu -tavoista ja luodaan pari uutta. Tavoitteiksi asetetaan mm. vedenkulutuksen vähentäminen, avustustempauksen toteuttaminen sekä kasvatuksellisia tavoitteita. Koko päiväkodin alkutempaus projektille on YK:n päivänä lokakuun lopulla. Silloin päiväkoti muuttuu pienoismaailmaksi ja kaikki pääsevät matkalle maailman ympäri. Apuna tempauksen toteuttamisessa on lasten vanhempia, joilta löytyy tietoa ja rekvisiittaa eri puolilta maailmaa. Joitakin materiaaleja saadaan lainaan paikallisilta kansainvälisyyskasvatusta tekevilta yhdistyksiltä.

Marraskuussa kukin lapsiryhmä tutustuu valitsemaansa kehitysmaahan satujen, valokuvien, musiikin ja leikkien kautta. Ryhmissä mietitään, millaista elämä kehitysmaassa on, ja käydään läpi sekä arjen vaikeuksia että hauskuuksia. Osa ryhmistä kutsuu ”omassa” maassaan asuneen vieraan kertomaan kokemuksistaan. Vietetään myös lasten oikeuksien päivää. Joulukuussa pidetään lelupaja, jossa askarrellaan leluja kierrätysmateriaalista. Samalla mietitään omia tärkeitä ja vähemmän tärkeitä tavaroita. Miltä tuntuisi, jos tavaraa olisi vain vähän?

Tammikuussa palataan vesiaiheeseen. Henkilökuntaa koulutetaan asiasta ja joitakin laitteita uusitaan tai korjataan. Lasten kanssa mietitään tapoja säästää vettä ja puhutaan puhtaan veden tärkeydestä. Puhutaan myös taudeista ja niiden leviämisestä niin Suomessa kuin kehitysmaissakin. Tehdään hygieniavalistuskampanja koteihin. Eskariryhmä käy vierailulla vedenpuhdistuslaitoksella. ”Omiin” kehitysmaihiin tutustuminen jatkuu koko ajan vesiaiheen rinnalla.

Helmikuussa jatketaan hieman matalammalla profiililla – kaikista tuntuu, että täytyy vetää henkeä välillä. Vedensäätö arjessa jatkuu ja ryhmissä luetaan usein satuja eri puolilta maailmaa. Loppukuusta leikitään suvaitsevaisuuteen kasvattavia leikkejä.

Maailman vesipäivänä lähetetään lasten kanssa laadittu avoin kirje kehitysyhteistyöministerille. Lapset vaativat puhdasta vettä kaikille maailman lapsille. Kukkaislukion ilmaisutaitoryhmä on tehnyt vesiaiheisen näytelmän ja saapuu esittämään sitä päiväkodille. Kahviasiasta on keskusteltu pitkin vuotta – nyt henkilökunta alkaa juoda Reilun kaupan kahvia.

Huhtikuussa tehdään loppukartoitus: jätemäärät ja energiankulutus eivät ole juuri muuttuneet mutta vedenkulutusta on onnistuttu leikkaamaan kymmenellä prosentilla! Sekä henkilökunnan että lasten tiedot kehitysmaista ovat lisääntyneet merkittävästi. Saavutuksista raportoidaan Suomen Ympäristökasvatuksen Seuralle.

Toukokuussa kootaan vielä vuoden mittaan tehdyt taideteokset ja muut tuotokset näyttelyksi, jota katsomaan kutsutaan lasten vanhemmat sekä kaikki, joiden kanssa projektin aikana on tehty yhteistyötä. Lapset toimivat itse oppaina näyttelyvieraille. Vuoden puurtaminen palkitaan Vihreällä lipulla päiväkodin omassa juhlassa.

Kukkakedon peruskoulun seikkailu Tansaniassa

Kukkakedon peruskoulu päättää tarttua Yhteinen maapallo -teemaan jonkin maan kautta. Alkuvuokien ja -kartoitusten aikana käy ilmi, että koulun kuvataideopettaja on asunut aikanaan puoli vuotta Tansaniassa. Raati innostuu tästä ja koulun projekti päätetään rakentaa Tansania-aiheen ympärille.

Tavoitteisiin kirjataan etupäässä kasvatuksellisia ja tietotason parantamiseen liittyviä tavoitteita. Ympäristökuormituksen vähentämiseen liittyvät tavoitteet valitaan aiempien vuosien roikkumaan jääneiden asioiden joukosta. Raati seuraa niiden toteuttamista.

Tansanian maantieteeseen, luontoon ja kulttuuriin tutustutaan vuoden aikana kaikilla luokasteilla. Eri luokat valitsevat aiheita, joihin erityisesti perehtyvät. Etenemistahti luokilla ja oppiaineilla on yksilöllinen. On kuitenkin sovittu, että Tansania kulkee kaikissa oppiaineissa pitkin vuotta mukana. Vuoden mittaan koulun seinille ilmaantuu erilaisia seinälehtiä, piirustuksia ja muita töitä oppilaiden tuottamina. Jotkut ovat tutkineet villieläimiä ja niiden suojelua, toiset tutustuneet tansanialaiseen ruokaan, kolmannet tehneet ryhmätöitä tasa-arvo- ja ihmisoikeuskysymyksistä Tansaniassa ja neljännet seuranneet Tansanian uutisia. Yhdellä luokalla käy tansanialainen vieras, toinen luokka taas pääsee luokkaretkellä kasvitieteelliseen puutarhaan tutustumaan kasvillisuuteen, josta oppitunneilla on puhuttu. Luokkien omista projekteista kerrotaan koulun lehdessä.

Koululla on ollut tapana osallistua UNICEF-kävelyyn ja tapahtuma päätetään ottaa tänä vuonna osaksi Vihreä lippu -projektia, vaikka se ei suoraan Tansaniaan liitykään. Tansania-projekti huipentuu kevättalvella koko koulun yhteiseen teemapäivään, jonka toteuttamiseen on saatu apua Suomi-Tansania Seuralta. Samassa yhteydessä järjestetään arpajaiset, joiden tuotto lahjoitetaan Tansaniassa toteutettavalle kehitysyhteistyöprojektille. Palkinnot ovat oppilaiden itse tekemiä. Muutamit aktiiviset vanhemmat auttavat arpojen myymisessä. Tempauksesta tiedotetaan paikallisesti hyvin ja arpoja onnistutaan myymään mm. Kukkakedon kunnanjohtajalle ja paikallisille poliitikoille.

Huhtikuussa tehdään loppukartoitus ja -raportti. Ympäristökuormituksen vähentämiseen tähtäävät toimenpiteet on saatu toteutettua. Oppilaiden, opettajien ja muun henkilökunnan tiedon taso maailmanlaajuisista ongelmista on kasvanut merkittävästi ja Tansania-projekti on jo poikkinut uusia ideoita tulevan vuoden teemaa varten. Aihe on kuitenkin vielä raadin suuri salaisuus!

Kukkaislukio ratkoo nälkää

Kukkakedon kunnassa toimivan Kukkaislukion ympäristöraatina toimii perinteiseen tapaan valinnainen ympäristötiedon kurssi. Raatia kiinnostaa erityisesti nälkäongelma, joka valitaan yksimielisesti projektin aiheeksi.

Ympäristökartoituksessa tartutaan luontevasti keittiöön ja ruokailuun liittyviin asioihin. Koulun keittäjä suhtautuu projektiin suopeasti ja lupautuu osallistumaan ympäristöraadin kokouksiin tarvittaessa. Ympäristökuormituksen vähentämiseen tähtäävät tavoitteet liittyvätkin kaikki tavalla tai toisella keittiöön: ruokajätteen vähentämiseen, hankintoihin ja pakkausjätteen synnyn ehkäisyyn.

Koska aiheena on nälkä, otetaan heti syyskuun lopulla Punaisen Ristin Nälkäpäiväkeräys mukaan projektiin. Nälkäpäivä on esillä julisteina koulun ruokalassa sekä keräyksen avauspäivän aamunavauksessa. Vapaaehtoiset oppilaat kiertävät yhtenä iltapäivänä keräyslippaiden kanssa Kukkakedon kuntakeskuksessa.

Ympäristöraadin oppilasjäsenet ovat itse tutkineet, mihin eri oppiaineiden kurssien sisältöihin nälkäteema parhaiten soveltuu. Oppilaat käyvät pareittain keskustelemassa kunkin opettajan kanssa siitä, millä hänen opettamallaan kurssilla nälkäteeman kuuluisi näkyä. Tempaus herättää aluksi hämmennystä opettajanhuoneessa, mutta saa lopulta kiitosta. Muun muassa kieltenopettajat kiittävät heille tehdyistä ehdotuksista opetukseen sopiviksi teksteiksi.

Tempauksen jälkimainingeissa opettajien ympäristötiimi saa idean: toteutetaan koko koululle luentosarja nälästä. Lukuvuosi on kuitenkin jo niin pitkällä, että kovin kummoista luentosarjaa ei ehditä kuluvana lukuvuotena toteuttaa. Siispä päätetään tehdä projektista puolentoista vuoden mittainen ja järjestää kaksi luentoa keväällä ja kaksi tulevana syksynä. Luentojen aiheet löytyvät pikkuhiljaa: yhdellä luennolla Punaisen Ristin vapaaehtoinen kertoo humanitäärisestä avustustyöstä, toisella historianopettaja pohtii köyhyyden syitä, kolmannella käsitellään aavi-koitumista ilmiönä maantieteenopettajan toimesta ja neljännellä pureudutaan suomalaiseen nälkään Pelastusarmeijan vapaaehtoisen kertomuksen perusteella.

Kevättalvella projekti halutaan viedä ulos omasta koulusta. Päiväkoti Kaktuksen kanssa sovi- taan, että lukiolaiset tulevat vierailulle. Ympäristöraati ja ilmaisutaidon ryhmä ideoivat ja toteut- tavat yhdessä vesiaiheisen näytelmän, joka esitetään päiväkodissa Maailman vesipäivänä.

Ruokajätteen vähentämiseksi toteutetaan projektin aikana kaksi teemaviikkoa, joiden kulues- sa oppilaita muistutetaan ottamaan sopiva määrä ruokaa. Aamunavauksissa pohditaan kestä- vää kulutusta ja globaalia vastuuta useaan otteeseen pitkin vuotta. Projektin loppuvaiheessa toteutetaan vielä loppukartoitus. Projektista raportoidaan ja joulun alla teeman käsittely pääte- tään juhlallisesti.

Yhteinen maapallo ja OPS

Vihreä lippu -projekti on tarkoitus sitoa koulun/päiväkodin opetussuunnitelmaan. Peruskoulun ja lukion **aihekokonaisuuksista** Vihreä lippu liittyy luontevasti **ympäristöä ja kestävää kehitystä** käsittelevään aihekokonaisuuteen. Kunkin teeman aihepiiri tukee tämän aihekokonaisuuden sisältöjen oppimista omasta näkökulmastaan, näin myös Yhteinen maapallo -teema.

Vihreän lipun toimintatavat tukevat toisaalta myös muiden aihekokonaisuuksien toteuttamista. Esimerkiksi **osallistuvaa/aktiivista kansalaisuutta** käsittelevän aihekokonaisuuden toteuttamisessa oppilassenemmistöinen ympäristöraati palvelee omana osanaan. Näiden lisäksi Yhteinen maapallo -teema kytkeytyy kiinteästi **kulttuuri-identiteettiä ja kansainvälisyyttä** käsittelevään aihekokonaisuuteen.

Oppiaineista jokseenkin kaikkiin on mahdollista sisällyttää aineksia Yhteinen

maapallo -teemasta. Avuksi tähän löytyy tehtäväosiosta monipuolisesti tehtäviä eri oppiaineisiin liittyen. Yhteinen maapallo -teeman oppisisältöjä suunniteltaessa onkin tärkeä huomata **kytkökset eri oppiaineisiin**. Teeman käsittely kannattaa kuljettaa mukana normaalissa opetuksessa.

Ympäristökasvatuksen sisällyttäminen kaikkeen opetukseen ja toimintaan koetaan usein helpommaksi päiväkodeissa ja alakouluissa kuin yläkouluissa ja oppilaitoksissa. Kuitenkin sen tulisi yläkoulussa ja lukiossakin aina olla kaikkien aineenopettajien harteilla. On hyvä huomata, että ainakaan tämä teema ei sovellu yksinomaan biologian opettajan huoleksi.

Tärkeitä kansainvälisyyskasvatuksen avainhenkilöitä omassa koulussanne ovat **kieltenopettajat**. Jos heitä ei ole normaalisti Vihreä lippu -tiimissänne mukana, muistatthan keskustella heidän kanssaan tämän teeman käsittelystä!



Teeman aiheet ja kestävän kehityksen osa-alueet

Tässä taulukossa on tarkasteltu muutamaa teeman yhteyteen sopivaa aihetta kestävän kehityksen eri näkökulmista. Vaikka jokin aihe ensi näkemältä näyttäisi kuuluvan vain yhden kestävän kehityksen osa-alueen lokeroon (esim. aavikoituminen ekologiseen kestävyteen, köyhyys sosiaaliseen kestävyteen), löytyy lähemmin tarkasteltuna joka aiheesta kaikki ulottuvuudet.

Aihepiiri Näkökulma	Aavikoituminen	Köyhyys	Vesipula	Terveys
Ekologinen	Aavikoituminen ekologisena prosessina	Köyhyyden yhteydet ympäristöongelmien syntyyn ja ratkaisemiseen	Vesipulan ekologiset syyt ja seuraukset	Terveysteen vaikuttavat ympäristötekijät
Taloudellinen	Aavikoitumisen taloudelliset vaikutukset, siihen johtavat taloudelliset tekijät, esim. köyhyys	Miten taloudellinen kasvu lievittäisi köyhyyttä? Talouden köyhdyttävät rakenteet	Veden talous – käytetäänkö vettä kaupan vai paikallisen toimeentulon edistämiseen	Taloudelliset panostukset terveydenhoitoon, valtiontalouden tasapaino
Kulttuurinen	Aavikoitumiseen vaikuttavat kulttuuriset tekijät, kulttuurisen kehittämisen kautta löytyvät ratkaisut ongelmaan	Kulttuuria köyhyydestä huolimatta! Kulttuuri, esim. koulutus, köyhyyden lievittäjänä	Vedenkäytön perinteet. Vesi kulttuurissa – uskomuksissa, tarinoissa, uskonnossa	Terveydenhoitoa ja sairauksien ennaltaehkäisyä estävät ja edistävät kulttuuriset tekijät
Sosiaalinen	Aavikoitumisen vaikutukset paikalliseen yhteisöön ja ihmisten toimeentuloon, sosiaaliset ratkaisut aavikoitumisen ehkäisemiseksi	Köyhyys sosiaalisena ongelmana, työllisyys	Vesipulan sosiaaliset vaikutukset, esim. naisten työtaakka	Terveydenhoidon järjestelmät eri maissa, tartuntatautien sosiaaliset vaikutukset, esim. AIDS-orvot

Mikä tahansa globaaliin kestäväan kehitykseen liittyvä aihe voidaan avata tällä tavoin tarkasteltavaksi. Taulukon avulla hahmottuu, miten moniulotteisia teeman yhteydessä käsiteltävät asiat ovat. Vastaavalla tavalla sisällöt jakautuvat eri oppiaineiden kesken.



Kartoittamisella alkuun

Yhteinen maapallo -teeman kohdalla alku- ja loppukartoituksen suunnittelu vaatii hiukan enemmän päänvaivaa kuin vaikkapa jäteteeman kohdalla. Ei ole itsessään selvää, mitä mitataan. Vihreän lipun kriteerit edellyttävät toimia ympäristökuormituksen vähentämiseksi myös tämän teeman kohdalla mutta miten ratkaistaan, mitä vähennetään?

Se, millaista ympäristökuormitusta kartoitatte, saattaa liittyä valitsemaanne teeman rajaukseen. Toisaalta Yhteinen maapallo -teeman kohdalla on perusteltua ajatella, että **mikä tahansa ympäristökuormituksen vähentäminen tukee teemaa**. Vähentämällä omaa ympäristökuormitustanne kannatte kortenne kehoon yhteisestä pallosta huolehtimiseksi.

Kartoituksessa voitte lähteä siitä, että hyödynnätte myös aiempien vuosien tietojanne ja taitojanne. Vihreä lippu -historianne pituudesta riippuen voitte seurata sekä jätemäärän että veden ja energian kulutuksen kehitystä tai vain jotakin niistä. Jos olette työskennelleet ohjelman parissa jo pitkään, ei tavoitteen ympäristökuormituksen vähentämiseksi tarvitse olla niin kunnianhimoinen kuin se oli vaikkapa

ensi kerran vesiteemaa käsitellessänne. **Jatkuvaan parantamiseen on kuitenkin tarpeen pyrkiä**. Erityisen tärkeää on seurata, että jo omaksutut hyvät käytännöt säilyvät!

Hyvä idea saattaa olla tutkia kartoituksen yhteydessä aiempien vuosien raportteja. Mikä jäi toteuttamatta vuosi tai kaksi sitten? Voisiko sen toteuttaa nyt?

Tämän teeman yhteydessä kannattaa pyrkiä kartoittamaan myös **kulutusta** ja **koulun hankintoja**. Tässä asiassa apuvälineitä voitte löytää myös Kestävä kuluksen -teeman kartoitusta käsittelevästä luvusta. Jos mahdollista, kannattaa tehdä vähintäänkin "pistokokeita" sen suhteen, mistä koululta löytyvät kestokulutustavarat ovat alun alkaen kotoisin. Jos koulun tavaroista ei löydy riittävän kiinnostavia jäljitettäviä, voitte tutkia vaikkapa oppilaiden ja opettajien vaatteiden tai muiden henkilökohtaisten tavaroiden alkuperää. Ottakaa myös selvää, onko koululla mahdollisuus siirtyä käyttämään esimerkiksi Reilun kaupan kahvia – tai jalkapalloja.

Voi olla, ettei koulullanne/päiväkodillanne ole kovin suuria vapauksia päättää omista hankinnoistaan. Tavaroiden alkuperän selvittäminen on joka tapauksessa kasvattavaa ja kiinnostavaa ja saattaa johtaa

uusiin ideoihin toiminnassanne. Jos mahdollisuutenne vaikuttaa koulun/päiväkodin hankintoihin ovat pienet, voitte myös kartoittaa esimerkiksi **lähikaupan tuotevalikoimaa** ja pyytää lisätietoja tuotteiden alkuperämaista tai ehdottaa Reilun kaupan tuotteiden lisäämistä valikoimaan.

Kartoituksen yhteydessä kannattaa myös selvittää, **millaista teemaan liittyvää toimintaa koulullanne jo on**. Onko teillä kansainvälisiä kontakteja, joita voisi hyödyntää teeman yhteydessä? Kuuluuko perinteisiin kansainvälisiin teemapäiviä tms.? Osallistutko joka vuosi vaikkapa Nälkätalvakeräykseen tai johonkin muuhun humanitaariseen avustustoimintaan? Millä muilla tavoilla pyrite vaikuttamaan maailman menoon – onko teillä kummi-vaikuttajaa tai muita yhteyksiä päättäjiin? Kannattaa kysellä oppilaiden ja opettajien erityisosaamista teemaan liittyen. Onko jollakin omia yhteyksiä muihin maihin tai vaikka erikoisen kielen taito?

Voitte ottaa selvää oppilaiden ja henkilökunnan **tiedoista** ja **asenteista** teemavuoden alussa. Mitä he ajattelevat kehitysyhteistyöstä ja maailmanlaajuisten ympäristöongelmien ratkaisemisesta? Hyvä kysely on lyhyt ja vastaukset helposti tulkittavia. Valmiit vastausvaihtoehdot tekevät vastausten vertailun ja yhteenvedon helpoksi. Vapaamuotoiset vastaukset saattavat kuitenkin olla toisinaan mielenkiintoisempia.

Valitkaa pari – kolme asiaa, joista kysytte. Voitte kysyä esimerkiksi tiedoista: Mitä ovat vuosituhattavoitteet tai mitä tarkoittaa kehitysyhteistyö? Tai voitte kysyä asenteista, tunteista ja mielipiteistä: Minkä maan kansalaisen ottaisit mieluiten kaveriksesi – Yhdysvaltain, Nigerian, Viron, Ruotsin vai Ranskan? Entä minkä vähiten mielelläsi? Antaako Suomi mielestäsi liian vähän, sopivasti vai liikaa kehitysapua? Mitkä ovat mielestäsi maailman suurimpia ongelmia?

Asenteiden muuttuminen teemavuoden aikana on asia, josta näette projektinne onnistuneen!

Näitä voitte kartoittaa

1. Yleinen ympäristökuormituksen vähentäminen: Asettakaa uusia tavoitteita jätteiden vähentämiselle sekä veden ja energiankulutuksen vähentämiselle. Seuratkaa jo käyttöön otettujen tapojen ja käytäntöjen säilymistä.
2. Hankintojen kestävyys: Selvittäkää hankintojen valintaperusteita ja pyrkikää muuttamaan niitä kestävämmiksi. Huomioikaa tässä yhteydessä erityisesti globaali kestävyys.
3. Selvittäkää teemaan liittyvää olemassa olevaa toimintaa ja perinteitä.
4. Kartoittakaa oppilaiden ja henkilökunnan tietoja ja asenteita.

Toimintasuunnitelma ja tavoitteiden asettelu

Toiminnan suunnittelun alkuvaiheessa on hyvä perehtyä **teeman sisältöihin**. Miten tähän teemaan liittyviä sisältöjä voidaan käsitellä opetuksessa? Monipuolisen Yhteinen maapallo -teeman käsittely kannattaa jakaa eri oppiaineiden kesken, jotta näkökulma aiheeseen on kattava.

Toimintasuunnitelman teossa alkukartoitus on tärkeä tuki. Usein kartoituksen yhteydessä nousee esille asioita, joihin tarttuminen itse projektissa tuntuu luontevalta. Yhteinen maapallo -teeman yhteydessä saatatte löytää esimerkiksi asenteita, joiden muuttamiseen mielestänne olisi aihetta, tai ehkä koulullanne on jo valmiiksi teemaan liittyvää toimintaa, jonka pohjalta uutta projektia kannattaa lähteä suunnittelemaan.

Rajatkaa teeman käsittely itsellenne sopivalla tavalla. Rajaukseen liittyviä kysymyksiä on käsitelty edellä.

Kirjatkaa **toimintasuunnitelmaan** ne **konkreettiset tavoitteet**, jotka haluatte projektin aikana saavuttaa. Muistatthän, että tämänkin teeman yhteydessä edellytetään toimia koulun ympäristökuormituk-

sen vähentämiseksi! Suunnitelmaan kirjaan myös ne ympäristövastuulliset toimintatavat, joita toiminnan myötä halutaan oppia. Osa toimintatavoista voi olla aiemmista teemoista tuttuja, mutta uusiakin toimintatapoja on syytä sisällyttää.

Mahdollisia tavoitteita ympäristökuormituksen vähentämiseksi tässä teemassa voitte etsiä joko selkeästi valitsemaanne **rajaukseen liittyen** tai **melko yleisellä tasolla**. Hyvä idea saattaa olla hoitaa tämän projektin aikana kuntoon sellaisia asioita, jotka ovat aiempina vuosina jääneet puolitiehen. Sopivia tavoitteita voisivat olla esimerkiksi:

- energiankulutuksen vähentäminen 10 prosentilla – yleinen ympäristökuormituksen vähentäminen
- hehkulamppujen vaihtaminen energiansäästölamppuihin – toteuttamatta jäänyt aiempi tavoite
- siirtyminen käyttämään Reilun kaupan tuotteita tiettyjen tuotteiden kohdalla – tähän teemaan liittyvä tavoite

Vaikka sitä ei Vihreän lipun myöntämisen kriteereissä edellytetäkään, voitte kirjata toimintasuunnitelmaan myös asettamanne **tavoitteet sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyden edistämisestä**. Tällaisia tavoitteita voisivat olla:

- ulkomaisen kummilapsen tukemiseen sitoutuminen
- suvaitsevaisuutta edistävän kampanjan toteuttaminen koulussa

- englanninkielisten kirjojen kerääminen ja lahjoittaminen afrikkalaiselle koululle

Vastaavasti **ympäristövastuullisten toimintatapojen tavoitteet** voivat olla yleisiä tai erityisesti tähän teemaan liittyviä – pelkästään tiukasti teemaan liittyvien tavoitteiden keksiminen voi kieltämättä olla haastavaa.

Myös **kasvatukselliset tavoitteet** kirjaan suunnitelmaan. Kasvatuksellisia tavoitteita voisivat olla esimerkiksi, että projektin päättyessä:

- ymmärretään maapallo yhtenä kokonaisuutena, jossa kaikki liittyy kaikkeen
- tunnetaan tärkeitä maailmanlaajuisia ongelmia, kuten köyhyys ja ilmastomuutos
- on opittu suvaitsevaisuutta ja myötätuntoa kehitysmaiden asukkaita kohtaan
- on opittu toimimista ja vaikuttamista omassa yhteisössä

Toimintaa suunnitellessa vain mielikuvitus on rajana. Projekti kannattaa jakaa osaprojekteihin, joita sitten lähdetään työstämään esimerkiksi työryhmissä. Olkaa monipuolisia, tehkää vuoden aikana erityyppisiä asioita! Jos olette epävarmoja siitä, sopivatko suunnitelmanne yhteen Vihreän lipun myöntämisen kriteerien kanssa, kysykää asiaa Suomen Ympäristökasvatuksen Seuralta.

Yhteistyöllä vaikuttavuutta

Koulun ulkopuolisten yhteistyökumppanien etsiminen on hyväksi kaikille teemoille, mutta Yhteinen maapallo -teeman käsitteilylle se on jokseenkin välttämätöntä. Teema itsessään edellyttää sitä, että katsellaan omia nurkkia kauemmas. Toisaalta yhteistyökumppanien keksiminen tällaiseen teemaan ei ole kovin vaikeaa. Mahdollisuuksia on paljon!

Tutustumista kehitysmaiden elämään helpottaa, jos löydätte jonkun, joka on itse **asunut kehitysmaassa**. Pyytäkää vierailijaksi koululle vaikkapa paikallista maahanmuuttajaa, seurakunnan nimikkolähettiä tai jotakuta muuta kehitysmaassa oleskellutta. Monet **kansainvälisyyskasvatusta tekevät järjestöt** tarjoavat kouluille koulutusta – myös järjestöistä kannattaa kysellä vierailijoita.

Projektin aikana saattaa tuntua luonteelta osallistua jonkinlaiseen **humanitaariseen avustustyöhön** esimerkiksi lahjoittamalla rahaa tai tavaraa. Erityisesti kouluille suunnattuja avustustapoja ja -hankkeita on monilla järjestöillä, kuten Unicefilla ja Suomen Punaisella Ristillä. Taksvärkki ry:n taksvärkkikeräys perustuu

päivän työhön, Taksvärkkiin. Koululaiset ja opiskelijat tekevät päivän verran töitä ja lahjoittavat palkkansa Taksvärkki ry:lle. Kerätyillä varoilla toteutetaan kehitysmaiden lasten ja nuorten elinoloja ja ihmisoikeuksia edistäviä kehitysyhteistyöhankkeita.

Projekti-ideastanne riippuu, onko **paikallinen** vai **valtakunnallinen yhteistyökumppani** sopivin. Pienten järjestöjen ja yhdistysten tai mahdollisesti seurakunnan kautta saattaa löytyä juuri teille sopiva väylä ojentaa auttava käsi niille, jotka sellaista tarvitsevat. Oppilaiden vanhemmilta voi löytyä osaamista ja yhteyksiä, joista teille on apua. Omasta kunnasta voitte tiedustella asiantuntijaa eri aiheista. Myös eri maiden ystävyysseurat saattavat tulla kyseeseen yhteistyökumppaneina.

Jos koulullanne on halukkuutta pitkäaikaiseen projektiin, voitte harkita **kummilapsen** tai **kummiluokan** tms. hankkimista. Kummilapsia välittävät monet eri järjestöt. Osa nimeää kummille oman kummilapsen, jonka kanssa on mahdollista käydä kirjeenvaihtoa. Toiset järjestöt tarjoavat mahdollisuutta tukea lapsiryhmää, koulua, lastenkotia tai muuta suurempaa kohdetta.



Myös tällaisen suuremman kohteen kummi saa kuulla kummikohteensa kuulumisia säännöllisesti. Kummitoiminta vaatii koululta pitkäaikaisempaa sitoutumista kuin yksittäinen tempaus. Jos intoa yhteydenpitoon riittää, kummius saattaa olla hyvin palkitseva tapa auttaa kehitykseen lasta.

Kaikki **vaikuttaminen** ei kuitenkaan ole rahan keräämistä ja antamista eteenpäin. Voitte pyrkiä vaikuttamaan ihmisten tietoihin ja asenteisiin täällä kotimaassa erilaisten näyttelyiden, lehtijuttujen ja muiden valistuskampanjoiden avulla. Toisaalta voitte pyrkiä vaikuttamaan päättäjiin tai yritysten johtoon, jotta nämä toimisivat mielestänne tärkeiden asioiden puolesta. Jos teillä on kummivaikuttaja, teette luonnollisesti yhteistyötä hänen kanssaan. Jos ei ole, tämä voisi olla sopiva hetki etsiä sellainen.

Kansainvälinen yhteistyö muiden maiden kanssa sopii hyvin tämän teeman yhteyteen. Muissa maissa toimivia Vihreän lipun kouluja, eli Eco-Schools -kouluja, löydätte kansainvälisen Eco-Schools -sivuston (www.eco-schools.org) Linking-ohjelman avulla. Myös monet muut kansainväliset ohjelmat voivat tulla kyseeseen. Esimerkiksi ENO-verkkokoulun toimintaan osallistuminen tukee hyvin tämän teeman käsittelyä.



Näin tehtiin...

Helsinkiläinen Pohjois-Haagan Yhteiskoulu ryhtyi huussikummi-sambialaiselle koululle. Huussikummi-kampanjassa kerättiin varoja Käymäläseura Huussi ry:n kuivasanitaatiohankkeelle Sambian Kalokon alueella. Kerätyt varat käytettiin alu-

een koulujen käymälöiden rakentamiseen.

Varojen keruu tapahtui ystävänpäivänä ”Pussaa pussua” -lipaskeräyksellä. Koulun aulaan asetettiin kymmenen vapaaehtoisen opettajan nimellä ja kuvalla varustettua säästöpossua, joihin oppilaat saivat pudottaa rahaa. Se opettajista, joka sai kerätyksi eniten rahaa, pääsi pussaamaan elävää possua. Tempaus otettiin iloisesti vastaan ja pitkin päivää koulun käytävillä pohdittiin onnekkaan voittajan henkilöllisyyttä.

Myös koulun johto lahjoitti rahaa keräykseen. Lopputuloksena koulu sai yhdessä päivässä kerättyä viidenneksen yhden käymälän rakentamiseen tarvittavista varoista! Kaikki olivat tyytyväisiä tempaukseen – paitsi ehkä se opettaja, joka pääsi pussaamaan possua.



Näin tehtiin...

Oululaisella Hönttämäen koululla on kummilapsi José Kamerunissa. Varojen keruu kummimaksuja varten on tavallisesti kolmasluokkalaisten vastuulla. Yhtenä lukuvuotena koko koulu päätti tempaista yhdessä ja järjesti musikaalin Josén hyväksi.

Projekti lähti liikkeelle siitä, että oppilaat kirjoittivat kirjoitelman aiheesta ”Millaista on olla erilainen?” Kirjoitelmia apuna käyttäen työstettiin käsikirjoituksen runko. Seuraavaksi oppilaat valitsivat, mihin työpajaan he osallistuivat: näytelmäryhmään, tanssiin, musiikkiryhmään, puvustukseen vai lavastukseen. Erilaisuuden kohtaamista harjoiteltiin projektin aikana sekä näytelmässä roolin takana että omana itsenä eri-ikäisten kanssa toimiessa.

Meitä on monex -musikaaliin myytiin lippuja oppilaiden vanhemmille, sukulaisille ja tuttaville. Lipputulot käytettiin kummilapsen hyväksi.

Mahdollisia yhteistyötahoja:

- oman kunnan eri tahot
- alueellinen ympäristökeskus
- paikallispoliitikot
- valtakunnan poliitikot
- oma seurakunta
- ulkomaiset koulut tai päiväkodit
- suomalaiset koulut tai päiväkodit
- paikalliset yritykset
- tiedotusvälineet
- paikalliset yhdistykset

Mahdollisia valtakunnallisia yhteistyöjärjestöjä:

Amnesty International, Suomen osasto

- www.amnesty.fi
- tietoa ihmisoikeuksista, mm. Ihmisoikeudet.net
- kouluvierailijoita

Dodo ry

- www.dodo.org
- yhteiskunnallista keskustelua painottava ympäristöjärjestö
- monissa kampanjoissa toimintaa ja/tai materiaalia kouluille

ENO Environment Online

- <http://eno.joensuu.fi>
- kestävän kehityksen kansainvälinen verkkokoulu

International Eco-Schools

- www.eco-schools.org
- Vihreän lipun kansainvälinen ohjelma

Interpedia ry

- www.interpedia.fi
- Kummilapsitoimintaa, lainattavia maapaketteja teemapäiviin

Kasvattajat rauhan puolesta ry

- www.kaapeli.fi/kasvattajatrauhanpuolesta/
- mm. Maailmankoulu-hanke Oulun seudulla

Kirkon Ulkomaanapu

- www.kua.fi
- Seurakunnissa paikalliset yhteyshenkilöt, joilta voi tiedustella yhteistyömahdollisuuksia
- Changemaker-nuorisoverkosto, www.yhteinenmaailmamme.fi -verkkopalvelu sekä www.pelastamaailma.fi -yhteisösivusto

Luonto-Liitto ry

- www.luontoliitto.fi

- monipuolisesti ympäristökasvatusmateriaalia ja -hankkeita

Maailman musiikin keskus

- www.globalmusic.fi
- tietoa maailman musiikista
- monikulttuurista musiikkikasvatusta

Maan ystävät ry

- www.maanystavat.fi
- vaihtuvia kampanjoita eri aiheista, joiden tiimoilta kouluillekin hyödyllistä tietoa
- tarjoaa toisinaan kouluvierailijoita, ollut mukana mm. globalisaatiolähetti- ja ilmastolähetti-kampanjoissa

Nuorten Akatemia

- www.nuortenakatemia.fi
- Note-koulutoiminta

Pelastakaa lapset ry

- www.pela.fi
- kummitoimintaa
- laaja paikallisyhdistysten verkosto, josta voi etsiä yhteistyökumppaneita

Plan Suomi ry

- www.plan.fi
- koulu yhteistyötä, mm. lasten oikeuksien lähettiläitä
- kummitoimintaa

Suomen Pakolaisapu ry

- www.pakolaisapu.fi
- tietoa pakolaisuudesta
- Aarrearkku -opetuspaketti varhaiskasvatukseen käyttöön, kouluvierailuita

Suomen Punainen Risti

- www.redcross.fi
- tietoa ja materiaaleja, ajoittain kouluille sopivia projekteja

Suomen rauhanliitto

- www.rauhanliitto.fi
- Rauhankoulu

Suomen UNICEF

- www.unicef.fi
- runsaasti kouluille sopivia projekteja ja materiaaleja, kuten UNICEF-kävely, päivätyökeräys, Anna ja Toivo -nuket
- kouluvierailuita

Suomen YK-liitto ry

- www.ykliitto.fi
- monipuolisia kouluille sopivia projekteja, kuten Malli-Yk ja Maailmankansalaisen kypsyyskoe
- runsaasti tietoa, tehtäviä ja tausta-aineistoja

Taksvärkki ry

- www.taksvarkki.fi

- kouluissa kiertävät kansainvälisyyskouluttajat sekä monipuolisesti oppimateriaalia
- Taksvärkki-keräys

WWF Suomi

- www.wwf.fi
- Sademetsät -oppimateriaali sekä tietoa kansainvälisestä luonnonsuojelusta

Ahdistavat asiat opetuksessa

Kehitysmaiden ongelmista puhuttaessa törmätään usein asioihin, jotka tuntuvat aikuisestakin ahdistavilta. Miten käsitellä aihetta lasten ja nuorten kanssa, jos itseäkin hirvittää?

Kaikista asioista – vaikkapa ihmiskaupan liittyvistä karmeuksista – ei tarvitse oma-aloitteisesti kertoa pienille lapsille. Käsittele ensisijaisesti sellaisia aiheita, jotka lapsi ikänsä ja kokemuksensa puolesta pystyy käsittämään. Pelottelu ja kauhukuvien maalailu ei palvele ympäristökasvatusta. Toisaalta **ongelmien vähättely ei ole suotavaa**. Jos lapsi kysyy ahdistavasta aiheesta, vastauksen ei pidä olla peittelevä tai asiaa vähättelevä. Vaikeista ja ikävistä asioista ei pidä valehdella lapselle. Viisainta on vastata asiallisesti, kertoa, miten asia on, mutta pitää samalla yllä **toivoa paremmasta**. Ongelmista puhuttaessa on hyvä kertoa myös siitä, miten paljon maailmassa tehdään työtä niiden ratkaisemiseksi.

Ongelmia käsitellessäsi käytä käsitteitä, jotka lapset ymmärtävät. Jos asia jää yhdellä kerralla kesken, palaa siihen vielä. Epäselvät uhkakuvat ovat usein pelottavampia kuin asiallisesti käsitellyt asiat. Keskustele asioista lasten kanssa. Kysy, mitä he ajattelevat ja miltä heistä tuntuu.

Ahdistavista asioista on lupa tulla paha mieli. Maantieteellisesti kaukaisetkin asiat saattavat koskettaa voimakkaasti. Sellainen suru täytyy saada surra pois siinä missä muutkin surut. Kun vaikeita asioita käsitellään, on hyvä pitää lasten vanhemmat ajan tasalla koulun tai päiväkodin tapahtumista. Jos asia painaa jotakuta lasta erityisesti, on syytä muistaa ja muistuttaa muille, että kyky myötätuntoon on vahvuus!

Jos kehittyvän maailman ongelmat tuntuivat raskailta, on asetelma hyvä kääntää välillä toisin päin. Ajatellaanpa: Jos maailman ihmisistä joka kuudes elää äärimmäisessä köyhyydessä, niin viisi kuudesta ei elä. Kaksi kolmasosaa kehitysmaidenkin aikuisista osaa lukea. 93 % ugandalaisista ei ole hiv-tartuntaa ja tartuntojen määrä Ugandassa on sitä paitsi laskussa. **Kannattaa siis tutustua kehittyvien maiden iloisiin puoliin.** Etsikää tarinoita myönteisestä kehityksestä, paikallisesti ratkaistuista ongelmista ja tyytyväisistä ihmisistä. Tutustukaa kehitysmaiden kulttuuriin.

Erityinen, salainen voimavaranne on se, että tehdessänne tätä projektia vaikutatte samalla maailman asioihin. Kun näette vaivaa projektinne parissa, osallistutte samalla maailmanlaajuisten ongelmien ratkaisemiseen. Tämä on niin lasten kuin aikuistenkin hyvä muistaa.

Kirjallisuutta:

Cantell, Hannele (toim.): Ympäristökasvatuksen käsikirja. PS-kustannus 2004.

Kansainvälisyyskasvatus 2010 Ehdotus kansalliseksi kansainvälisyyskasvatuksen toimenpideohjelmaksi. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:4.

Loukola, Marja-Leena (toim.): Aihekokonaisuudet perusopetuksen opetussuunnitelmassa. Opetushallitus 2004.

Myllymäki, Tiina: Pallo haltuun – kansainvälisyyskasvatus Suomessa. Kehitysyhteistyön palvelukeskus KEPA 2004.

Vihreä lippu -kansio. Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry 2006.

Lähteitä verkossa:

Global Finland -verkkopalvelu <http://global.finland.fi>

Luonnonkatastrofit opetuksessa. Opetushallituksen www.edu.fi -palvelun materiaaleja

Opetushallituksen kestävä kehityksen verkkopalvelu www.edu.fi/teemat/keke

Opetussuunnitelmien perusteisiin liittyvät materiaalit www.edu.fi -palvelussa

Vinkkejä toimintaan

Tähän on koottu Yhteinen maapallo -teemaan liittyviä tehtäväideoita. Tehtävät on valikoitu siten, että eri ikäryhmille ja oppiaineille löytyy kullekin ideoita. Tehtävät on jaoteltu aiheen mukaisesti seuraavalla tavalla:

- **Tutustutaan kehitysmaihin:** kehitysmaiden arkeen ja kulttuuriin liittyviä tehtäviä.
- **Ympäristökysymykset:** perehdytään taustatietoluvussa esiteltyihin ympäristöongelmiin.
- **Köyhyys:** tehtävät valottavat köyhyyttä kokemuksena ja ilmiönä.
- **Ihmisoikeudet, koulutus ja tasa-arvo**
- **Terveys:** ideoita kehitysmaiden terveyskysymysten käsittelyyn ja terveystasvatukseen.
- **Yhteinen pallo:** tehtäviä liittyen globalisaatioon ja kehitysyhteistyöhön.
- **Me voimme tehdä:** osaan on koottu vihjeitä liittyen vaikuttamiseen ja auttamiseen.

Teemaan sopivia tehtäviä kannattaa etsiä myös muista Vihreä lippu -teemamateriaaleista. Muistattehan, että kaikki teemat liittyvät toisiinsa!

Tutustutaan kehitysmaihin

Tutustu kehitysmaahan

Kohderyhmä: kaikki

Oppiaine: maantieto, äidinkieli

Tutustukaa yhteen kehitysmaahan perusteellisesti esimerkiksi ryhmätöiden avulla. Ottakaa selvää maan asukkaiden elinolosta, elinkeinoista, naisten ja lasten asemasta, hallinnosta, kulttuurista ja maalle juuri nyt ajankohtaisista asioista. Maakohtaisia tietoja ja uutisia löytyy helposti verkosta mm. Global Finland -palvelusta, Maailma.net -palvelusta sekä Kepan verkkosivuilta.

Vierailija kehitysmaasta

Kohderyhmä: kaikki

Kutsukaa koululle vieraaksi joku kehitysmaasta kotoisin oleva maahanmuuttaja tai muu kehitysmaassa asunut henkilö. Pyytäkää häntä kertomaan kokemuksistaan. Jos vierailijan löytäminen on vaikeaa, voitte pyytää vierailijaa jostakin kouluvierailuita tekevästä järjestöstä, joita löydätte yhteistyökumppaneiden listasta Yhteinen maapallo – teeman käsittely koulutyössä -luvun lopusta.

Kehitysmaan uutisia

Kohderyhmä: 10-vuotiaista ylöspäin

Oppiaine: äidinkieli, yhteiskuntaoppi, ruotsi, englanti

Etsikää yhdestä kehitysmaasta kertovia uutisia ja artikkeleita lehdistä ja internetistä. Millaisista aiheista mediassa kerrotaan? Kertovatko uutiset useammin myönteisistä vai kielteisistä asioista? Miksi?

Uutisia kehitysmaista löydät ainakin seuraavista verkkopalveluista

global.finland.fi, www.maailma.net, www.kepa.fi, www.maailmansivu.fi

Hyvät uutiset

Ikäryhmä: kaikki

Etsitään esim. lukuvuoden mittaan kehitysmaihin ja vuosituhattavoitteisiin liittyviä hyviä uutisia. Kootaan niitä seinälehteen koulun/päiväkodin seinälle. Loppuvuodesta tarkastellaan yhdessä, mistä maista ja aiheista hyviä uutisia löytyi erityisesti. Olivatko löytyneet hyvät uutiset useammin maailmanlaajuisesta vai paikallisesta kehityksestä kertovia?

Maailman lasten leikit

Ikäryhmä: päiväkotiki, alakoulu

Oppiaine: liikunta

Leikkikää jonkin kehitysmaan lasten suosimaa leikkiä, esimerkiksi afrikkalaista Herra Leijonaa. Keskustelkaa lopuksi, oliko leikissä jotakin tuttua tai erosiko se jotenkin suomalaisten lasten suosituimmista leikeistä.

Herra Leijona

Yksi lapsista on Herra Leijona. Muut seisovat huoneen / kentän toisella laidalla, Herra Leijona vastakkaisella laidalla. Osallistujat kyselevät yhteen ääneen leijonalta: "Paljonko kello on, Herra Leijona?" Leijona vastaa: "Vielä ei ole aika."

Muutaman kyselykerran jälkeen leijona vastaa: "NYT!" Silloin muut lähtevät juoksemaan leijonan suuntaan. Leijona yrittää ottaa kiinni ja kiinni jääneet jäävät vangeiksi. Sekä leijona että osallistujat juoksevat aina eteenpäin. Leijona ei saa kääntyä tulosuuntaansa.

Leikki jatkuu, kunnes kaikki ovat jääneet vangeiksi. Jos leijona ei saa ketään kiinni kolmella kerralla, on leijona sairas ja tilalle valitaan uusi leijona. Jos taas leijona on liian etevä, tulee hänen saada jokaisella kerralla vähintään kolme osallistujaa kiinni.

Herra Leijona sekä muita leikkejä löytyy Global Finland -verkkopalvelusta.

Satumatkalle

Ikäryhmä: päiväkotiki, alakoulu

Lukekaa satuja eri puolilta maailmaa. Kirjastoista löytyy useita kokoelmia maailman saduista sekä kehitysmaihin sijoittuvia. On myös kiinnostavaa lukea saman sadun eri versioita – kuinka suunnitteen sama tarina kerrotaan vaikkapa Tuhannen ja yhden yön saduissa ja suomalaisena kansantunna.

Kehitysmaiden satuja ja niihin sijoittuvia lastenkirjoja ovat esimerkiksi nämä:

Nina Banerjee-Louhija: Sininen poika: intialainen tarina
Chitra Banerjee Divakaruni: Hopealaakson salaisuus
Morris Gleitzman: Konna kaukana
Leena Haapaniemi (toim.): Taikaratsu-satutapahtuma -sarjan kirjat
Wilson Kirwa: Amani-aasi ja sisäinen kauneus: afrikkalaisia satuja
Martti Lintunen: Pikku kirahvin häntä
Alexander McCall Smith: Akimbo -kirjat
Raili Mikkonen: Elefanti, joka luuli olevansa puhveli
Jarkko Mäkinen: Miina ja Manu Afrikassa
Tord Nygren: Sateenkukka ja kultainen avain: kiinalainen kansansatu
Graham Percy: Satuja eri maista
Anna-Liisa Salmela: Satu ystävältä
Sinikka Salokorpi: Pekka ja pingviinit
Jaana Wahlfors: Keltainen kirahvi
Zhang Guizhen: Sata satua Kiinasta

Romaanimatkalle

Ikäryhmä: yläkoulusta ylöspäin

Oppiaine: Äidinkieli, toinen kotimainen kieli, vieraat kielet

Lue jokin kehitysmaahan sijoittuva romaani. Romaanin tai romaanikatkelman lukeminen alkupe-
räiskielellä sopii hyvin toisen kotimaisen tai vieraiden kielten tunnille.

Kehitysmaihin sijoittuvia suomennettuja tai suomenkielisiä romaaneja ovat mm. seuraavat:

Ama Ata Aidoo: Muutoksia: eräs rakkaustarina
Karen Blixen: Eurooppalaisena Afrikassa
André Brink: Valkoinen kuiva kausi
Che: Moottoripyöräpäiväkirja
J.M. Coetzee: Nuoruus
Nadine Gordimer: Poikani tarina
Ernest Hemingway: Afrikan vihreät kunnaat
Gabriel Garcia Marquez: Sadan vuoden yksinäisyys
Alexander McCall Smith: Mma Ramotswe tutkii -kirjat
V.S. Naipaul: Miguel-kadun väkeä
Flora Nwapa: Efuru
Orhan Pamuk: Lumi
Premchand: Pyhä lehmä
Åsne Seierstad: Kabulin kirjakauppias
Vivi-Ann Sjögren: Saharan aamut ja illat
Juha Vakkuri: Afrikkalainen iltapäivä
Yvonne Vera: Palava perhonen

Erilaiset eväät

Ikäryhmä: kaikki

Oppiaine: kotitalous

Tehkää jollekin kehitysmaalle tyypillistä ruokaa. Kattakaa ruokapöytä esimerkiksi lattialle. Syökää
sormin, peskää kädet ennen ja jälkeen!

Tiebu Thiene - kalaa ja riisiä

Senegalilainen kansallisuoka, joka sananmukaisesti tarkoittaa riisiä kalan kera

1 dl öljyä

3 sipulia

1 iso porkkana

pieni purkki tomaattipyreetä

3-4 rkl maapähkinätahnaa

n. 1 l vettä

3 kokonaista punapippuria

1 rkl viinietikkaa

1 rkl suolaa

3-4 keskikokoista ahventa tai siikaa

4 dl riisiä

Öljy kuumennetaan kiehuvaan ja suikaloidut sipulit, porkkanat, tomaattipyree ja maapähkinätahna kiehautetaan siinä. Lisätään vesi ja mausteet.

Peratut ja suomustetut kalat keitetään kokonaisuena liemessä. Kun kalat ovat kypsyneet, ne ja vihannekset nostetaan pois ja riisi siirretään kypsymään liemeen. Liemi imeytyy kypsymisen aikana riisiin. Vettä voi tarvittaessa lisätä, jotta riisistä ei tule liian kuivaa.

Kun riisi on valmista, kalat ja vihannekset asetetaan tarjolle riisiin päälle. Lisäksi tarjoillaan rapeaa patonkia ja raikasta vettä.

Lähde: Suomen Partiolaisten Wergujaram-projektin materiaalit

Batiikkivärjäystä

Ikäryhmä: kaikki

Oppiaine: Tekstiilityö, kuvataide

Tarvikkeet: Puuvillakangasta, kangasvärejä, vahavärjäykseen batiikkivahaa

Kokeilkaa värjätä kangasta joko vahabatiikkitekniikalla tai solmuvärjäystekniikalla.

Batiikki on ilmeisesti alun perin Indonesiasta peräisin oleva värjäystekniikka, jossa kangas kuvioidaan estämällä värin imeytyminen tietyille alueille. Batiikin tyyppisiä tekniikoita tunnetaan laajasti eri puolilla maailmaa. Vahabatiikissa värin imeytyminen estetään kankaalle levitetyn vahakerroksen avulla, kun taas solmuvärjäyksessä solmitun kankaan monet kangaskerrokset estävät värin imeytymistä. Erilaisiin batiikkitekniikoihin löytyy runsaasti ohjeita niin verkosta kuin kirjoistakin. Et-sikää teille sopivia ideoita kokeiltavaksi!

Rakennetaan soittimia maailmalla

Ikäryhmä: päiväkotit, alakoulu

Sadekeppi eli rainmaker

Sadekeppi on latinalaisamerikkalainen soitin, jota kääntelemällä saa tehtyä sateen ääntä. Tarvitset sitä varten 40–80 cm pitkän pahviputken, nauvoja (noin 80–150/putki), vasaran, nahkaa ja narua, liimaa, sakset, siemeniä, riisiä, mannaryynejä ja makaronia ym. noin 1,5–3 dl/putki sekä narua, nauhoja ja kankaita.

Naulaa pahviputki täyteen nauvoja. Naulat voivat olla eripituisia, mutta ne eivät saa tulla läpi putken toiselta puolelta. Leikkaa nahasta kaksi ympyrää, joiden halkaisija on 4 cm suurempi kuin putken pää. Liimaa nahka putken toiseen päähän ja varmista sen pysyminen sitomalla narulla. Kaada riisi ja muut sisukset putken sisään. Kannattaa testata ensin parilla makaronilla, mahtuvatko ne kulkemaan nauhojen lomassa. Jos eivät, pane putken vain pienempiä asioita. Lisää sisus vähitellen ja

kokeile ääntä. Kun sisusta on mielestäsi sopivasti, sulje avonainen pää samalla tavalla kuin ensimmäinen. Lopuksi sommittele putkelle haluamasi päällys kankaista.

Sadekeppiä soitetaan rauhallisesti kallistellen.

Simpukkasoitin

Monet afrikkalaiset heimot ovat käyttäneet soittimien rakentamisessa perinteisesti simpukankuoria. Simpukan kuori voi kuitenkin mennä helposti rikki ja niinpä simpukkasoitimiin on ryhdytty käyttämään mm. kruunukorkkeja.

Yhteen soittimeen tarvitset n. 35 cm taipuisaa, 2 mm paksuista rautalankaa, sisähalkaisijaltaan 5 mm paksuista muovilettoa n. 15 cm, 14 kpl kruunukorkkeja sekä 8 kpl 5 mm ruuville tarkoitettuja muttereita.

Valmista simpukkasoitin näin:

Irrota kruunukorkeissa oleva tiiviste tylsällä veitsellä. Tee korkkeihin reikä piikillä tai naulalla ja vararalla siten, että korkki on sisäpuoli alaspäin laudanpätkän päällä. Pujota rautalangan toinen pää n. 10 cm muoviletkun sisään ja taivuta ulos jäävä osa lievästi kaarelle. Pujota rautalankaan mutteri ja sen jälkeen kaksi korkkia sisäpuolet vastakkain; jatka samoin mutteri, korkit, mutteri, korkit jne. ja viimeisenä mutteri. Pujota rautalangan toinenkin pää letkun sisään, niin, että muttereille jää parin senttimetrin liikkumavara. Kahvan kiinnipysymisen voit varmistaa tipauttamalla letkun päistä sisälle pisarat liimaa. Lopuksi muotoile soitin ja sen kahva käteen sopiviksi.

Lähde: Ihanko totta!

Leluja jätemateriaalista

Ikäryhmä: päiväkotii, alakoulu

Tarvikkeet: Tyhjiä pakkauksia ym. jätemateriaaleja, askartelutarvikkeita

Monet kehitysmaiden lapset eivät osta lelujaan kaupasta vaan tekevät ne itse, usein jätemateriaalista. Suunnitelkaa tekin leluja ja tehkää niitä itse. Pystytekö tekemään nukkeja, autoja ja muita ikisuosikkileluja?

Monenlaisia koteja

Ikäryhmä: soveltaen kaikki

Oppiaine: Kuvataide

Ottakaa selvää, miten ihmiset eri puolilla maapalloa asuvat. Rakentakaa ryhmissä pienoismalleja erilaisista kodeista eri maissa. Käyttäkää kierrätysmateriaaleja! Vaihtoehtoisesti voitte kuvata koteja piirtämällä, maalamalla tai kollaasitekniikalla. Hyviä lähdeksia tähän ovat mm. Barnabas ja Anabel Kindersleyn Maailman lapset -kuvakirja ja Peter Menzelin valokuvateos Material World. Jälkimmäisen kuvia löytyy myös verkosta osoitteesta <http://www.pbs.org/wgbh/nova/worldbalance/material.html>.

Yhteinen maapallo -julistesarja

Ikäryhmä: kaikki

Suomen Ympäristökasvatuksen Seura on tuottanut Yhteinen maapallo -teeman tueksi kahdeksan julisteen julistesarjan. Julisteissa kerrotaan Etelä-Afrikasta ja Vihreän lipun koulujen arjesta siellä. Julistesarjaan kuuluu tehtäviä. Voitte tiedustella julisteita lainaksi Vihreän lipun alueellisilta edistäjiltä tai Suomen Ympäristökasvatuksen Seuralta.

Ympäristökysymykset

Mikä uhkaa sademetsää?

Ikäryhmä: soveltaen kaikki

Oppiaine: biologia, maantieto

Tutustukaa trooppisiin sademetsiin ja niiden tilaan. Millaisia metsiä sademetsät ovat? Mitä lajeja niissä asuu? Mikä on sademetsien merkitys koko maapallolle? Mitkä tekijät uhkaavat sademetsiä? Miten sademetsiä voi suojella?

Lisää sademetsä-aiheisia tehtäviä sekä tietoa sademetsistä löydätte WWF:n sademetsä-oppimateriaalista.

Sademetsää parvekkeella

Ikäryhmä: viidennestä luokasta ylöspäin

Oppiaine: biologia, maantieto, äidinkieli

Huonekaluja, mm. puutarhakalusteita valmistetaan usein tropiikissa kasvaneesta puusta. Osa markkinoilla olevasta puusta saadaan vastuullisesti hoidetuilta puuviljelmiltä mutta valitettavasti jatkuvasti myydään myös uhanalaisista sademetsäpuulajeista valmistettuja kalusteita. Ottakaa selvää, mitä ekologisia ja sosiaalisia ongelmia sademetsien hakkuisiin liittyy. Miten voi välttää hankkimasta sademetsien puista valmistettuja kalusteita?

Jatkotehtävänä voitte ottaa selvää, millaisia kalusteita teidän paikkakuntanne myymälöissä myydään ja tehdä pienen valistuskampanjan esimerkiksi kertomalla oppilaiden vanhemmille, miten sademetsien kannalta hyvät kalusteet löytää, tai kirjoittamalla aiheesta paikallislehteen.

Tietoa aiheesta löytyy mm. Maan Ystävät ry:n tropiikkisivulta www.maanystavat.fi/tropiikki/.

Riita vedestä

Ikäryhmä: kuudesluokkalaisista ylöspäin

Tarvikkeet: maailmankartta tai internet

Oppiaine: maantieto

Oppilaat etsivät pareittain tai pienryhmissä kartalta

- kymmenen jokea, jotka muodostavat valtionrajan
- viisi jokea, jotka virtaavat vähintään kolmen eri valtion alueella
- viisi järveä, jotka sijaitsevat vähintään kahden valtion alueella
- kolme järveä, jotka sijaitsevat vähintään kolmen valtion alueella

Osallistujat selvittävät, sijaitseeko jokin joista tai järvistä kuivuudesta kärsivällä alueella, ja onko alueella vakavia saasteongelmia. He pohtivat, miten valtiot voivat sopia vedenotosta tai estä saastumista. Mitä tapahtuu, jos sopimusta ei noudateta? Onko jollakin näistä alueista ollut veteen liittyviä kansainvälisiä kiistoja? Lopuksi kootaan yhteen kaikkien löytämät tiedot.

Lähde: ABC – ensiaskeleet rauhankasvatukseen

Eripuraa taikametsässä

Ikäryhmä: päiväkotiki, alakoulu

Osallistujat jaetaan kahteen ryhmään. Toinen ryhmä esittää menninkäisiä ja keijuja, toinen karhuja, kettuja ja oravia. Ohjaaja kertoo tarinan, jossa taikametsän asukkaiden kesken syntyy riita elintilasta joen varrella. Ryhmät luovat tarinan ympärille omat tarinansa konfliktin synnystä, seurauksista ja ratkaisusta. Ryhmiä kannustetaan pohtimaan erilaisten ristiriitatilanteiden syitä (juomaveden riittävyys, saastuminen, kahden erilaisen kulttuurin törmäminen jne.). Toinen ryhmä ratkaisee konfliktin neuvottelemalla, toisen ryhmän tarinassa tilanne kiristyy. Tarinat puretaan yhdessä keskustelemalla.

Lähde: ABC – ensiaskeleet rauhankasvatukseen

Tulevaisuuden ympäristöhistoria

Materiaalit: paperia ja kyniä, kartonkia julisteiden pohjaksi, liimaa

Ikäryhmä: yläkoulu

Oppilaat muodostavat ryhmiä. Heitä pyydetään kuvittelemaan, että he elävät tulevaisuudessa, noin 50 vuotta nykyhetkestä. Tämä kyseinen aika on erityisen merkittävä, koska ympäristöongelmat on maailmanlaajuisesti onnistuttu ratkaisemaan! Ryhmiä pyydetään tekemään kuvasarja, joka esittelee tämän kehityksen virstanpylväitä. Millaisia välivaiheita on tarvittu, jotta tähän on päästy? Piirustukset kiinnitetään julistepohjaan. Sitten julisteet kiinnitetään seinälle ja oppilaat kiertävät katso-massa toistensa töitä.

Lopuksi keskustellaan siitä, minkä tyyppisiä tekijöitä ja ratkaisuja töissä mainittiin. Oliko ratkaisukeinoja yksi vai monta? Mitkä tahot saivat muutoksen vauhtiin? Tuntuiko 50 vuotta uskottavalta ajanjaksolta tällaisen kehityksen saavuttamiseksi?

Lähde: Development for Education

Aavikko-laatikko

Ikäryhmä: päiväkotiki, alakoulu

Rakennetaan vaikkapa pahvilaatikkoon pienoisaavikko. Sijoitetaan aavikolle kasveja, eläimiä, ihmisiä sekä pieni keidas. Mietitään, miten aavikon asukkaat tulevat toimeen. Pannaan aavikko-laatikko esille näkyvään paikkaan.

Samalla tavalla voidaan rakentaa malleja myös muista luontotyypeistä.

Tutkitaan eroosiota

Ikäryhmä: soveltaen kaikki

Oppiaine: biologia ja maantieto

Maan kulumista ja humuksen huuhtoutumista voi tutkia monilla menetelmillä. Käydään tutkimassa puistoissa, kuinka paljon tallatuilla alueilla maaperän ja kasvillisuuden käy. Luokkaan voidaan pysyttää oma eroosiolaboratorio. Kasvipeitteen vaikutusta maa-aineksen huuhtoutumiseen voidaan tutkia vertailemalla esimerkiksi kasvien peittämän ja paljaan kukkaruukun valuvesiä. Voitte kokeilla valuttaa vettä varta vasten rakentamaanne ”vuorenrintettä” pitkin – miten maa-aines käyttäytyy? Lisäksi voi verrata veden imeytymistä tiiviiksi painautuneeseen ja kuohkeaan maahan. Myös maaperän suolaantumisen voi saada näkyviin kukkaruukussa.

Suolan vaellus

Ikäryhmä: päiväkotiki, peruskoulu

Oppiaine: ympäristö- ja luonnontieto, kemia

Tarvikkeet: suolaliuosta (veteen liuotettua suolaa), juomalasi

Keinokastellun viljelymaan kohdalla saatetaan törmätä ongelmaan: haihtuva kasteluvesi nostaa maaperän suoloja kohti maan pintaa. Ongelma on vakava - suolaantuminen saattaa tehdä maan kokonaan viljelykelvottomaksi. Tässä tehtävässä voitte tutkia ilmiötä vesilasissa. Miten suola vaeltaa ja miksi?

Toteutus:

1. Sekoita suolaa ja vettä kyllästyneeksi liuokseksi (siltoin suolaa ei liukene enempää veteen)
2. Täytä juomalasi suolaliuoksella ja anna sen olla paikoillaan.
3. Viikon tai muutaman viikon kulutta näet, kuinka suola vaeltaa lasin reunan yli. Mitä enemmän aikaa kuluu, sitä pidemmälle suola vaeltaa lasia pitkin. Lopulta sitä on pöydälläkin.

Käytännön neuvoja:

Koska temppu kestää pitkään on huolehdittava siitä, että lasi on sellaisessa paikassa, jossa se saa olla paikoillaan koko kokeen keston ajan. Kyllästetyn liuoksen saat aikaan siten, että voimakkaasti pyörittäen liuotat veteen niin paljon suolaa, että siitä ei enää liukene lisää, siltoin suolaa jää lasin pohjalle. Lämpimään veteen liukenee enemmän suolaa kuin kylmään.

Selitys:

Aina kun vettä haihtuu, liuos kyllästyy ja yli jäänyt suola kiinnittyy lasin reunoille. Suola imee itseensä kosteutta, joka nousee ylöspäin ja vapauttaa hiukan suolaa, joka kiinnittyy yhä ylempään. Kun suola saavuttaa reunan, alkaa kosteus sen sijaan valua alaspäin lasin ulkopintaa pitkin.

Lähde: Tieteen takuutempu 3

Uhanalaiset eläimet

Ikäryhmä: soveltaen kaikki

Oppiaine: biologia

Tehkää ryhmätöitä tai esitelmiä kehitysmaissa elävistä uhanalaisista eläimistä. Perehtykää eläimen elinympäristöön ja ominaisuuksiin sekä sitä uhkaaviin tekijöihin. Miten eläintä voitaisiin suojella?

Jatkotehtävä: Miettikää yhteyksiä oman arkipäivänne ja tutkimaan eläimen tilanteen välillä. Löytyykö kytköksiä? Tähän vinkiksi esimerkiksi artikkeli WWF:n sivuilla www.wwf.fi: ”Ranskanperunat uhkaavat orankeja.”

Ilmastonmuutos ja oikeudenmukaisuus

Ikäryhmä: yläkoulusta ylöspäin

Miettikää, miten päästövähennystavoitteet olisi reiluinta jakaa eri maiden kesken. Ilmasto jäähyllä! - oppimateriaalissa on taustamateriaali tämän tehtävän tekemiseen. Materiaalin saatte esimerkiksi Suomen Ympäristökasvatuksen Seuran verkkosivuilta www.ymparistokasvatus.fi.

Kansainväliset ilmastopöimukset

Ikäryhmä: yläkoulusta ylöspäin

Oppiaine: biologia, maantieto, yhteiskuntaoppi

Ottakaa selvää, mistä kaikista ympäristönsuojeluun liittyvistä aiheista on tehty kansainvälisiä sopimuksia. Tutustukaa valitsemanne sopimuksen tavoitteiden toteuttamiseen tarkemmin. Tietoa aiheesta löydätte mm. valtion ympäristöhallinnon verkkopalvelusta www.ymparisto.fi.

Huippukokous-roolipeli

Ikäryhmä: yläkoulusta ylöspäin

Oppiaine: biologia, maantieto, yhteiskuntaoppi

Toteuttakaa roolipeli ilmastomuutoksen hidastamiseen pyrkivästä huippukokouksesta. Kukin osallistuja saa oman hahmon, jonka taustoihin hän perehtyy ennen varsinaista roolipeliä. Tarvittavat taustamateriaalit löytyvät Ilmasto jäähyllle! -oppimateriaalista.

Köyhyys

Vuosituhattavoitteet tutuksi

Ikäryhmä: kaikki

Tutustukaa luokan kanssa vuosituhattavoitteisiin esimerkiksi siten, että ensin oppilaat perehtyvät ryhmissä yhteen tavoitteeseen ja sitten kukin ryhmä esittelee "oman" tavoitteensa muille. Apuna kannattaa käyttää esimerkiksi Ulkoasiainministeriön esitettä ja opettajanopasta tai YK-liiton sivuilta löytyvää aineistoa kouluille.

Tärkein vuosituhattavoite

Ikäryhmä: kaikki

Tehkää ensin koulun/päiväkodin seinälle kustakin vuosituhattavoitteesta sitä esittelevä kuva tai juliste. Sen jälkeen suorittakaa äänestys: mikä on tärkein vuosituhattavoite?

"Äänestyksen" voi suorittaa esimerkiksi siten, että kaikki kiinnittävät jonkin näkyvän, kuten värikkään lapun, valitsemansa vuosituhattavoitteen viereen. Äänestystulos alkaa sitten pikkuhiljaa hahmottua. Tällainen julkinen äänestys on erityisen komea, jos koko koulu/päiväkoti käy antamassa äänensä samoille julisteille. Lopuksi voidaan keskustella äänestyksen tuloksesta.

Myyttejä köyhyydestä

Ikäryhmä: yläkoulusta ylöspäin

Oppiaine: äidinkieli, yhteiskuntaoppi

Pohdi väitteitä, joita usein liitetään kehitysyhteistyöhön ja muuhun köyhyyden poistamiseen tähtäävään toimintaan. "Apu ei toimi." "Hankkeet kaatuvat, kun auttajat lähtevät." "Apu menee hallintokuluihin, rahat eivät mene perille." "Köyhyys johtuu siitä, että kehitysmaissa on liikaa väkeä." Ota selvää, pitävätkö kehitysyhteistyötä kritisoivat väitteet paikkansa. Esimerkiksi Kepan sivuilla http://www.kepa.fi/kampanjat/myytit_vastataan_moneen_myyttiin_köyhyydestä.

Väittely nälästä

Ikäryhmä: yläkoulusta ylöspäin

Oppiaine: äidinkieli, yhteiskuntaoppi, uskonto, elämäkatsomustieto, filosofia

Järjestäkää väittelyitä nälkään liittyvistä aiheista. Sopivia väittämiä puolustettaviksi ja vastustettaviksi ovat esimerkiksi seuraavat:

- Meillä on Suomessa omatkin köyhät autettaviksi. Ei meidän tarvitse auttaa muita maita.
- Nälänhätä johtuu liian suuresta väestönkasvusta.
- Ruoka-apu kehitysmaihin on tuplattava välittömästi!
- Nälkää näkevät ihmiset ovat laiskoja ja siksi köyhiä.
- Nälkä poistuu koulutuksella.

Jäätelötötterö 99 euroa

Ikäryhmä: yläkoulusta ylöspäin

Tavoite: Ymmärtää äärimmäistä köyhyyttä suhteuttamalla se meille tuttuihin tavaroihin ja ympäristöön

Hampurilainen: 278 euroa

Maito: 65euroa

Ruispalat: 129 euroa

Lauantaipussi: 83 euroa

Kilo perunoita: 60 euroa

Lenkkimakkaraa (500g): 158 euroa

Deodorantti: 185 euroa

Suosikki-lehti: 395 euroa

CD-levy (uusi): 1884 euroa

Miltä tuntuisi elää äärimmäisessä köyhyydessä?

Afganistanissa noin 70 % väestöstä elää äärimmäisessä köyhyydessä, eli he elävät alle dollarilla päivässä. Maailmassa joka viidelle ihmiselle tämä on arkipäivää. Pohtikaa seuraavia kysymyksiä: Mitä ostovoimalla tarkoitetaan? Mitä seuraa, jos ostovoima on äärimmäisen heikko? Millaista olisi, jos sinun arkesi olisi tällaista? Ostaisitko jäätelön 99 eurolla? Entä muita tuotteita? (Entä jos palkkasi on keskimääräinen 58e päivässä?)

(Tuotteiden hinnat on laskettu siten, että ne on suhteutettu tuotteen keskimääräiseen hintaan ja suomalaiseen keskituloon. Suomalaisen keskimääräinen päiväpalkka on 58 euroa, dollareina kesäkuu 2006 kurssin mukaan n.73 USD. Yhden dollarin päiväpalkalla siis 73USD=1USD, 1e=1,27 USD. Tuotteen hinta on muutettu dollareiksi ja kerrottu 73:lla.)

Valitse 5 eri tuotetta ja laske niille samalla menetelmällä hinta.

Lähde: Afganistan visio 2020, YK-liitto

Euro päivässä

Ikäryhmä: yläkoulusta ylöspäin

Oppiaine: kotitalous

Tehkää pienissä ryhmissä budjetit kuukauden elämisellenne. Huomioikaa vuokra-, sähkö-, vesi-, puhelin ja ruokakustannukset. Saattekin kuukaudeksi rahaa euron päivässä eli maksimissaan 31 euroa. Mistä alkaisitte karsia kuluja? Mitä voisi leikata? Olisiko mahdollista elää 31 eurolla kuukaudessa?

Lähde: VUOSITUHATTAVOITTEET – tehtäviä ja ideoita toimintaan

Kaksi ateriaa

Ikäryhmä: kaikki

Kattakaa kahdelle eri pöydälle erilaiset ateriat: toiselle kupillinen riisiä, muutama papu sekä mukillinen (likaista) vettä, toiselle taas runsas päivällinen lisukkeineen ja jälkiruokineen. Jakakaa ryhmä siten, että vain muutamalle osoitetaan paikka notkuvan pöydän ääressä ja loput joutuvat niukan pöydän ääreen. Keskustelkaa siitä, mitä ajatuksia ja tunteita erilaiset pöydät herättävät. Mikä olisi reilu tapa jakaa ruoka? Lopussa on hyvä jakaa herkut tasan kaikkien kesken.

Tärkein tavara

Ikäryhmä: soveltaen kaikki

Jokainen tekee listan omista tärkeimmistä tavaroistaan. Lukutaidottomille lapsille on hyvä varata tavaroiden kuvia, joista he voivat valita. Aluksi listalla voi olla esimerkiksi 10 esinettä. Sitten jakautaan pieniin 3-4 hengen ryhmiin, ja ryhmille kerrotaan, että he ovat nyt lähdössä pakomatalle ja saavat ottaa mukaansa vain 10 tavaraa yhteensä. Ryhmät joutuvat keskenään valitsemaan kaikkien listoilta ne tavarat, jotka he katsovat tarvitsevansa välttämättä. Harjoitusta voidaan jatkaa siten, että kesken pakomatkan joudutaan edelleen luopumaan vaikkapa puolesta tavaroista. Mitkä jäävät jäljelle? Lopuksi harjoitus puretaan yhdessä keskustellen.

Ihmisoikeudet, koulutus ja tasa-arvo

Bengalia-roolipeli

Ikäryhmä: Yläkoulusta ylöspäin

Pelatkaa Taksvärkki ry:n laatimaa lapsityövoimaa käsittelevää Bengalia -roolipeliä. Peli johdattaa nuoret pelaajat pohtimaan lapsityövoiman maailmanlaajuista hyväksikäyttöä. Tavoitteena on ymmärtää lapsityövoiman käytön syitä ja seurauksia sekä etsiä ehdotuksia ongelman ratkaisemiseksi. Pelin voi ladata Taksvärkki ry:n verkkosivuilta. Järjestön kansainvälisyyskouluttajat tulevat pyynnöstä koululle ohjaamaan peliä.

Reilu peli. reilu pallo

Ikäryhmä: yläkoulusta ylöspäin

Urheiluvälineiden valmistukseen liittyvät eettiset ongelmat ponnahtivat suuren yleisön tietoisuuteen 1990-luvulla. Urheiluvälineitä valmistettiin kehittyvässä maissa huonoissa työolosuhteissa, pienellä palkalla ja työntekijöiltä edellytettiin hyvin pitkiä työpäiviä. Myös lapsityövoiman käytöstä raportoitiin laajasti. Sittemmin markkinoille on tullut mm. Reilun kaupan merkillä varustettuja jalkapalloja ja toisaalta suuret urheiluvälinemerkit ovat ryhtyneet avoimemmin kertomaan tuotteittensa valmistusketjusta ja valmistajien työolosuhteista.

Minkä merkkisiä jalkapalloja teidän koulultanne löytyy? Ottakaa selvää, mitä kyseinen yritys kertoo omasta toiminnastaan työntekijöiden kohtelun ja ympäristönsuojelun hyväksi. Uskotteko työntekijöiden olojen parantuneen? Ottakaa myös selvää, miten Reilun kaupan jalkapalloja tuotetaan.

Lisätietoja löydätte mm. verkosta osoitteista

- www.reilukauppa.fi -> Tuotteet -> Urheilupallot
- www.nike.com -> About Nike/Jobs -> Responsibility
- www.adidas.com -> Corporate Information -> Sustainability

Lukujärjestys kehitysmaan lapselle

Ikäryhmä: peruskoulu

Tutustutaan jonkin kehitysmaan lapsen elinoloihin. Oppilaat suunnittelevat hänelle lukujärjestyksen, johon on merkitty oppiaineet ja mahdolliset tuntimäärät niille. Mietitään ryhmässä, millaisia tietoja ja taitoja lapsen olisi hyvä saada koulussa. Mitä hyötyä koulunkäynnistä on? Mitkä asiat voivat vaikeuttaa lapsen koulunkäyntiä ja kouluun pääsyä? Entä mistä lapsi voi saada tukea koulunkäynnilleen?

Idea: Matkalla suvaitsevaisuuteen

Mr. Winston ja Mr. Alao

Ikäryhmä: kuudennesta luokasta ylöspäin

Oppiaine: englanti

Etsitään epätasa-arvoa edustavat kohdat oheisesta tekstistä ja katsotaan, miten ne on korjattu toisessa tekstissä. Alkuperäinen teksti on vanhasta nigerialaisesta englannin oppikirjasta, uuden version siitä on tehnyt Kolawole Raheem. Keskustellaan tekstien antamista vaikutelmista. Millaiset mielikuvat miehistä syntyvät eri tekstien perusteella? Mitä ensimmäinen teksti kertoo oppikirjan laatijan ajattelutavasta?

Mr. Winston is a British man.

He has a friend called Alao.

Alao is an African.

Mr. Winston is a doctor.

His friend Alao is a farmer.

Mr. Winston always cures Alao whenever Alao is ill.

Alao is grateful to Mr. Winston.

Mr. Winston is a British man.

He has a friend called Mr. Alao.

Mr. Alao is a Nigerian.

Mr. Winston is a medical doctor.

Mr. Alao is a farmer.

Mr. Winston always sends medicine to Mr. Alao to use against fever.

Mr. Alao always sends food crops to Mr. Winston to eat.

They are really good friends.

And they are grateful to each other.

Lähde: Suvaitsevaisuuteen kasvattaminen

Ei koulua. entäs sitten?

Ikäryhmä: peruskoulu

Jokaisella koululaisella on päiviä, jolloin koulu ei huvita. Mutta mitä tapahtuisi, jos et pääsisi enää ollenkaan kouluun? Miten se muuttaisi tulevaisuuttasi? Entäpä, jos voisit käydä koulua vain muutamien tuntien viikossa. Mitkä oppiaineet valitsisit?

Lisää pohdittavaa: Mitä hyötyä kehitysmaan lapselle on koulunkäynnistä? Miksi puhutaan erityisen paljon siitä, että kehitysmaiden tytöt pitäisi saada kouluun?

Tasa-arvoa moneen lähtöön

Ikäryhmä: viidennestä luokasta ylöspäin

Pohtikaa, mitä tarkoittaa tasa-arvo. Ovatko naiset ja miehet Suomessa tasa-arvoisia? Ovatko kaikki muut ryhmät Suomessa keskenään tasa-arvoisia? Miten epätasa-arvoisuuden tunnistaa?

Arvojana

Ikäryhmä: soveltaen kaikki

Huoneen eri päihin kiinnitetään kyltit, joissa lukee ”samaa mieltä” ja ”eri mieltä”. Lukutaidottomien lasten kanssa voidaan käyttää vaikkapa värejä. Tilan keskelle kuvitellaan jana. Harjoituksen vetäjä lukee osallistujille erilaisia väitteitä, joiden jälkeen he siirtyvät janalla lähemmäksi sitä kylttiä, joka vastaa heidän mielipidettään. Keskellä on neutraali alue, joka vastaa En osaa sanoa -vaihtoehtoa. Väitteet voivat olla provosoivia, joko tosia tai keksittyjä. Niitä voidaan keksiä halutusta aihepiiristä harjoituksen osallistujien ikä huomioon ottaen. Esimerkkejä väitteistä:

- Jos toinen haukkuu tai kiusaa minua, minulla on oikeus lyödä.
- Jos joku uhkaa minua tai perhettäni, aseinen puolustautuminen on oikeutettua.
- Suomi vastaanottaa liikaa pakolaisia.
- Kierrätyksestä on tehtävä lakisäätteistä.
- Suomalaisilla on oikeus käyttää näin paljon luonnonvaroja.
- Jokaisella on oikeus asua, missä haluaa.
- Kuolemanrangaistus on joissakin tapauksissa oikeutettu.

Jokaisen väitteen jälkeen tilanne puretaan kysymällä, miksi osallistujat seisovat valitsemassaan paikassa. Ääripäiden perustelut on hyvä kysyä joka kerta. Kenenkään mielipidettä ei saa arvostella.

Idea: ABC – ensiaskeleet rauhankasvatukseen

Tutustutaan lasten oikeuksiin

Ikäryhmä: päiväkotia, alakoulu

Tutustukaa lasten oikeuksiin ja keskustelkaa niistä. Esimerkiksi: mitä merkitystä on sillä, että lapsella on oikeus nimeen ja kansalaisuuteen? Saako lapsen erottaa vanhemmistaan? Mihin lapsi tarvitsee mielipiteen ja ilmaisun vapautta? Onko leikkiminen lasten oikeus? Miksi lasten oikeuksien sopimus on olemassa?

Lapset voivat piirtää tai maalata kuvia aiheesta. Niistä kootaan sitten näyttely seinälle.

Terveys

Rokotteet tutuksi

Ikäryhmä: kaikki

Pyytäkää koulunterveydenhoitajaa kertomaan suomalaisesta rokotusohjelmasta. Mitä tauteja vastaan Suomessa rokotetaan? Miten ohjelma on vuosien varrella kehittynyt? Tutkikaa omia rokotuskorttejanne. Mitä rokotteita olette saaneet?

Ottakaa selvää, ovatko esimerkiksi opettaja, oppilaiden vanhemmat tai isovanhemmat sairastaneet tauteja, joita vastaan nykyisin rokotetaan.

Neuvoloita ja kyläkättilöitä

Ikäryhmä: Soveltaen kaikki

Ottakaa selvää, miten suomalainen äitiys- ja lastenneuvola toimii. Verratkaa sitä sitten jonkin kehitysmaan tapoihin. Miten valitsemassanne maassa neuvotaan odottavia äitejä ja missä he synnyttävät? Jos odottavalla tai synnyttävällä äidillä on ongelmia, mistä hän saa apua? Entä kuka neuvoo uutta äitiä lastenhoidossa? Miten äitiyskuolleisuutta kehitysmaissa pyritään vähentämään? Tietoja voitte etsiä esimerkiksi Väestöliiton verkkosivuilta www.vaestoliitto.fi.

Pöpöt kuriin

Ikäryhmä: kaikki

Ottakaa selvää, miten voitte ehkäistä tavallisten tautien leviämistä omassa koulussanne/päiväkodissanne. Miten flunssapöpöt ynnä muut leviävät? Järjestäkää valistuskampanja käsienpesusta.

Mikä AIDS?

Ikäryhmä: yläkoulusta ylöspäin

Oppiaine: terveystieto

Ottakaa selvää, millainen sairaus on AIDS, miten se leviää ja miten ei? Miten AIDSia vastaan voi taistella Suomessa? Suunnitelkaa AIDSin vastainen valistuskampanja suomalaisnuorille.

Tautien raskas sarja

Ikäryhmä: yläkoulusta ylöspäin

Oppiaine: maantieto, terveystieto

Ottakaa selvää, mitkä taudit ovat maailmanlaajuisesti tarkasteltuina vaarallisimpia. Mihin kuolee eniten ihmisiä? Miten kuolleisuus jakaantuu eri maanosien kesken?

Ottakaa myös selvää, millaisia kampanjoita maailman terveysjärjestöillä on tällä hetkellä meneillään tautien voittamiseksi.

Yhteinen maapallo

Maailmaa matkaavat tavarat

Ikäryhmä: soveltaen kaikki

Oppiaine: maantieto

Ottakaa selvää joidenkin koululta löytyvien tavaroiden, esim. huonekalujen, urheiluvälineiden tai päällänne olevien vaatteiden alkuperästä. Missä tavara on tehty ja mistä sen raaka-aineet ovat tai voisivat olla peräisin? Miten pitkän matkan arvelette tavarat tehneen ennen kuin se päätyi koululle? Merkitkää tavarat matkalla maailmankartalle.

Mistä ruoka tulee?

Ikäryhmä: soveltaen kaikki

Ota nähtäville useita erilaisia tuttuja ruokia, niin tuoreita elintarvikkeita kuin kuiva-aineita ja säilykkeitä ym. Tutkikaa yhdessä, mistä ruoat ovat kotoisin. Löytyykö kaikista pakkauksista merkintä alkuperämaasta? Merkitkää kunkin ruoan alkuperämaa maailmankartalle.

Lähde: Education for Development

Yrityksen ympäristöraportti

Ikäryhmä: Yläkoulusta ylöspäin

Oppiaine: yhteiskuntaoppi

Tutustukaa jonkin suuren, mielellään ylikansallisen, yrityksen ympäristöraporttiin. Millaisilla pelisäännöillä yritys pelaa? Mitä se kertoo omista tavoistaan noudattaa kestävän kehityksen periaatteita? Keksittekö jotakin, mitä yritys voisi teidän mielestänne tehdä paremmin?

Uutisia läheltä ja kaukaa

Ikäryhmä: yläkoulusta ylöspäin

Oppiaine: äidinkieli, maantieto, yhteiskuntaoppi

Tarvikkeet: sanomalehtiä, valokopio maailmankartasta liimattuna suurelle paperille tai kartongille sekä liimapuikko jokaiselle ryhmälle

Oppilaat jakaantuvat ryhmiin. He käyvät läpi sanomalehtiä ja etsivät artikkeleita, joissa kerrotaan joko muun maan (tai muun alueen) vaikutuksesta suomalaiseen yhteiskuntaan tai Suomen vaikutuksesta muuhun maahan. Esimerkiksi:

- taloudelliset tai poliittiset ongelmat, jotka aiheuttavat muuttoliikettä muun maan ja Suomen välillä
- päästöt ympäristöön toisessa maassa, jotka vaikuttavat myös Suomessa, tai toisin päin
- musiikin, ruoan, vaatemuodin tai muun trendin liikkuminen maailmalta Suomeen tai Suomesta maailmalle
- matkailun määrän väheneminen matkakohteessa tapahtuneen konfliktin tms. takia
- tuonnin tai viennin muutokset poliittisten konfliktien tms. vuoksi
- kaupallinen kilpailu Suomen ja jonkin toisen maan kesken, esimerkiksi tehtaiden siirtäminen maasta toiseen

Oppilaat liimaavat löytämänsä artikkelit suurelle paperiarkille maailmankartan ympärille. He piirtävät viivat jokaisesta artikkelista siihen maahan, josta artikkelissa kerrotaan. Sitten oppilaat luokittelevat artikkelit niiden aihepiirien mukaan, esim. kauppa, ympäristö, kulttuurivaihto, matkailu, muuttoliike jne. Lopuksi ryhmä keskustelee siitä näistä aiheista:

- Mihin osaan maailmaa yhteyksiä oli eniten?
- Oliko jokin osa maailmaa, johon liittyviä artikkeleita oli hyvin vähän tai ei lainkaan? Mistä tämä voisi johtua?
- Mistä aiheista kirjoitettiin eniten? Miksi?

Lähde: Education for Development

Maailmankauppaa paperiketjuilla

Ikäryhmä: luokat 5-9

Oppiaine: yhteiskuntaoppi, matematiikka, maantieto

Tarvikkeet: sanomalehtiä, värillistä paperia, saksia, liimaa, viivoittimia, lyijykyniä, nitoja

Tässä harjoituksessa havainnollistetaan kaupankäynnin haasteita sellaisten maiden kesken, joiden resurssit ovat erilaiset. Oppilaat jakaantuvat viiteen noin viiden hengen ryhmään. Kukin ryhmä saa laatikossa tarvikkeita paperiketjujen valmistamiseen. Tarvikkeet jakaantuvat seuraavasti:

Ryhmä 1: Yksi arkki sanomalehteä, yksi arkki värillistä paperia, viidet sakset, viisi liimapuikkoa, viisi lyijykynää ja viisi viivoitinta

Ryhmä 2: Neljä arkkiä sanomalehteä, yksi arkki värillistä paperia, kolmet sakset, kolme liimapuikkoa, kolme lyijykynää

Ryhmä 3: Kuusi arkkiä sanomalehteä, kahdet sakset, kaksi liimapuikkoa, kaksi viivoitinta

Ryhmä 4: Kymmenen arkkiä sanomalehteä, yksi viivoitin, yksi lyijykynä

Ryhmä 5: Viisitoista arkkiä sanomalehteä, kahdeksan arkkiä värillistä paperia

Ryhmille kerrotaan, että he edustavat eri maita. Heidän tehtävänsä on valmistaa tuotetta, tässä tapauksessa viidestä renkaasta koostuvia paperiketjuja, jotka voidaan myydä maailmanmarkkinoilla. He ansaitsevat viisi rahaa jokaisesta ketjusta. Ketjut myydään opettajalle, joka edustaa ketjujen markkinoita.

Jokaista rengasta varten tarvitaan täsmälleen 20cm pitkä ja 3cm leveä paperisuikale. Renkaat tehdään siten, että täsmälleen 2cm suikaleen päästä liimataan toisen pään päälle. Kuhunkin ketjuun tulee viisi rengasta. Väärän pituiset tai levyiset, tai epätasaisesti leikatut renkaat eivät kelpaa markkinoille – ne eivät ole standardien mukaisia. Sitä mukaa, kun ketjuja myydään, opettaja pitää liitutaululla kirjata kunkin maan ansioista.

Sitä, että ryhmät ovat saaneet epätasaiset resurssit käyttöönsä, ei tarvitse erityisesti korostaa. Kun oppilaat valittavat tarvikkeiden epäreilusta jaosta, opettaja toteaa, että tällä kertaa ne nyt vain on jaettu näin, mutta ryhmät voivat tuki käydä vaihtokauppaa keskenään. Myös ansaituilla rahoilla voi ostaa tarvikkeita muilta ryhmiltä, mutta siitä pitää ilmoittaa kirjanpitäjälle eli opettajalle.

Kun ohjeet on annettu, oppilailla on aluksi 10–15 minuuttia aikaa käydä kauppaa ja valmistaa ketjuja. Tämän jälkeen opettaja ilmoittaa, että ketjujen runsaan tuotannon vuoksi maailmanmarkkinahinta laskee kolmeen rahaan ketjulta.

Viisi minuuttia myöhemmin opettaja ilmoittaa sanomalehdestä tehtyjen ketjujen ylituotannon vuoksi maailmanmarkkinahinnan laskevan yhteen rahaan ketjulta. Kuitenkin värillisestä paperista tehtyjen ketjujen kysyntä on kasvanut, joten niistä saa viisi rahaa ketjulta.

Vielä viisi minuuttia myöhemmin opettaja ilmoittaa, että ketjujen valmistamiseen on kehitetty uusi tekniikka: ketjuja voi nyt valmistaa myös nitomalla. Nidotut ketjut ovat laadultaan parempia kuin liimatut, joten niiden hinta on 15 rahaa kalliimpi kuin liimattujen ketjujen (eli 16 rahaa sanomalehtiketjulta ja 20 rahaa värilliseltä ketjulta). Tarjolla on viisi nitojaa, joita voi ostaa opettajalta. Opettaja määrittelee nitojan hinnan siten, että vain rikkaimmilla ryhmillä on varaa sellaiseen.

Tämän jälkeen harjoitusta jatketaan vielä viidestä kymmeneen minuuttia. Sitten kauppa pysäytetään ja katsotaan, miten paljon mikäkin ryhmä on ansainnut. Lopuksi keskustellaan pelin kulusta ja tapahtumien yhtymäkohdista todelliseen maailmankauppaan:

- Mikä ryhmä ansaitsi eniten rahaa? Mikä vähiten? Miksi?
- Millaista kaupankäyntiä harjoitettiin? (Esim. vaihdettiin raaka-aineita teknologiaan tai yhtä teknologiaa toiseen.)
- Millaista työnjakoa ja yhteistyötä ryhmien sisällä tehtiin?
- Oliko eri ryhmien välillä yhteistyötä?
- Miten maailmanmarkkinahinnan lasku vaikutti rikkaimpiin ryhmiin? Entä köyhimpiin?

- Mitkä ryhmät pystyivät hankkimaan uuden teknologian eli nitojan?
- Miksi uuden teknologian kehittäminen vauhditti rikkaiden ryhmien rikastumista, kun köyhät pysyivät köyhinä?

Lähde: Education for Development

Tutustutaan reiluun kauppaan

Ikäryhmä: kaikki

Ottakaa selvää, mitä tarkoitetaan Reilulla kaupalla. Miten se eroaa tavallisesta kaupasta? Onko Reilusta kaupasta mielestänne hyötyä? Entä voitteko siirtyä käyttämään jotakin Reilun kaupan tuotetta ei-reilun sijaan? Mitä Reilun kaupan tuotteita lähikaupastanne löytyy?

Lisätietoja Reilusta kaupasta saatte Reilun kaupan edistämisyhdistyksen verkkosivuilta www.reilukauppa.fi.

Haastatteluja muutoksesta

Ikäryhmä: peruskoulu

Oppiaine: äidinkieli, historia

Tavoite: Ymmärtää, millaiset asiat ovat vaikuttaneet oman paikkakunnan kehitykseen myönteisesti. Ymmärtää, että yhteiskunnan muutos on aikaa vievä prosessi.

Oppilaat haastattelevat pareittain tai pienissä ryhmissä jotakuta lähialueella asuvaa aikuista. Haastateltava voi olla oppilaan perheenjäsen tai sukulainen, kuulua koulun henkilökuntaan tai olla joku muu lähialueen asukas. Haastateltavia aikuisia pyydetään etukäteen miettimään jotakin paikallista (tai kansallista) asiaa tai ongelmaa, joka heidän elinaikanaan on muuttunut parempaan päin.

Ennen haastattelua oppilaat suunnittelevat kysymykset. Esimerkiksi

- Mikä asia on mielestäsi muuttunut parempaan päin elinaikanasi?
- Millaista oli ennen kuin muutos tapahtui?
- Miten muutos alkoi?
- Mitä sitten tapahtui?
- Mitä ajattelet muutoksesta nyt?
- Liittykö asiaan jotakin, jonka toivoisit edelleen muuttuvan?
- Mikä saisi muutoksen tapahtumaan?

Oppilaat suorittavat haastattelun ja tekevät muistiinpanoja. Lopuksi he esittelevät luokalle, mitä ovat oppineet. Haastattelujen tiivistelmät voidaan koota yhteen esim. seinälehdiksi.

Lähde: Development for Education

Elämänviivat

Ikäryhmä: yläkoulu, toinen aste

Oppiaine: äidinkieli, oppilaanohjaus, elämäkatsomustieto

Tarvikkeet: paperiarkki (A3) ja kynä jokaiselle oppilaalle

Oppilaat piirtävät paperille vaakasuoran viivan, joka alkaa paperin vasemmasta reunasta ja loppuu paperin keskikohtaan. Heille kerrotaan, että viivan vasemmanpuoleinen pää esittää heidän syntymähetkeään ja oikeanpuoleinen pää nykyhetkeä. Heitä pyydetään merkitsemään viivalle tärkeitä tapahtumia heidän elämässään sillä välillä.

Seuraavaksi oppilaat piirtävät viivan jatkoksi kaksi haaraa. Kumpikin haara edustaa vaihtoehtoista tulevaisuutta: ylempi haara ihanteellista tulevaisuutta ja alempi todennäköistä tulevaisuutta. Oppi-

laat merkitsevät tärkeitä tapahtumia molempiin haaroihin. Tämän jälkeen oppilaat esittelevät elämänviivansa parilleen. He keskusteleval vaihtoehtoisista tulevaisuuksistaan parin kanssa – millaisia eroja ihanteellisen ja todennäköisen tulevaisuuden välillä on ja mistä erot johtuvat.

Lopuksi keskustellaan koko luokan kesken seuraavista asioista:

- Oliko kenenkään elämänviivaan merkitty tapahtumia, jotka olivat kansainvälisesti tai kansallisesti merkittäviä eivätkä vain henkilökohtaisia?
- Oliko jonkun mielestä todennäköistä, että ihanteellinen tulevaisuus toteutuu? Miksi tai miksi ei?
- Mitä pitäisi tapahtua, että ihanteellinen tulevaisuus toteutuisi?

Lähde: Education for Development

Kansainväliset päivät

Ikäryhmä: kaikki

Valitkaa YK:n julistamista kansainvälisistä merkkipäivistä sellaisia, joiden viettäminen sopii teidän koulunne/päiväkotinne ohjelmaan. Esimerkiksi seuraavista päivistä voisi löytyä aiheita Yhteinen maapallo -teeman tueksi:

- Naistenpäivä 8.3.
- Rasismin vastainen viikko 21.-27.3.
- Vesipäivä 22.3.
- Terveyspäivä 7.4.
- Luonnon monimuotoisuuden päivä 22.5.
- Lukutaitopäivä 8.9.
- Rauhanpäivä 21.9.
- Ravintopäivä 16.10.
- Päivä köyhyyden poistamiseksi 17.10.
- YK:n päivä 24.10.
- Lasten oikeuksien päivä 20.11.
- Ihmisoikeuksien päivä 10.12.

YK-liiton ja muiden järjestöjen sivuilta löytyy joka vuosi ideoita ja oheismateriaalia näiden päivien viettoon.

Malli-YK

Ikäryhmä: 9. luokasta ylöspäin

Järjestäkää koulullanne Malli-YK-kokous YK-liiton ohjeita hyväksi käyttäen. Lisäksi tai vaihtoehtoisesti voitte harkita osallistujan lähettämistä valtakunnalliseen Malli-YK-kokoukseen, jos sellainen järjestetään projektivuotenne.

Maailmankansalaisen kypsyyskoe

Ikäryhmä: alakoulusta ylöspäin

Maailmankansalaisen kypsyyskoe on mahdollisuus tutustua kansainvälisyyteen liittyvään aiheeseen. Se on kaikenikäisille kansainvälisyysasioista kiinnostuneille suunnattu itsenäisen opiskelun muoto. Kypsyyskokeessa toteutetaan itse ideoitu laaja projekti, joka sisältää tutkimista ja toimintaa sekä oman oppimisen arviointia. Kokeen voi suorittaa yksin tai ryhmässä.

Kypsyyskoe soveltuu suoritettavaksi osana koulujen ja oppilaitosten opetustarjontaa. Se voi olla vapaavalintainen kurssi, projekti- tai päättötyö tai se voi korvata osia opintokokonaisuuksista. Oh-

jeet kypsyyskokeen suorittamiseksi löytyvät Suomen YK-liiton verkkosivuilta www.ykliitto.fi. Sivuilta löytyy myös esimerkkejä aiemmista kypsyyskokeista.

Suklaan kummat kytkennät

Ikäryhmä: yläkoulusta ylöspäin

Oppiaine: maantieto

Seuraavassa on lueteltu joukko tosiasioita, jotka liittyvät toisiinsa tavalla tai toisella. Löydätkö kaikkien asioiden yhteydet toisiinsa? Lauseet kannattaa kopioida ja leikata erilleen, jolloin niitä voi liikutella ja etsiä oikeaa verkostoa. Lopuksi ne voi liimata paperille ja piirtää nuolet osoittamaan asioiden välisiä yhteyksiä.

1. Suklaata tuotetaan kaakaosta, alun perin eteläamerikkalaisesta puukasvistä.
2. Kaakaon veivät Afrikkaan eurooppalaiset, jotka ottivat maan omien satojensa kasvattamiseen.
3. Kaakaofarmit vievät paljon pinta-alaa etenkin Afrikassa.
4. Useimpia suklaita mainostetaan, jotta niitä myytäisiin enemmän.
5. Liika suklaa on terveydelle vaarallista, sillä kaakaopavuissa on torjunta-ainejäämiä.
6. Ihmisiä houkuteltaan käyttämään yhä enemmän rahaa, ja he voivat joutua velkoihin.
7. Mainoksien tuotteita käyttävät ihmiset kuvataan rikkaiksi ja onnellisiksi.
8. Monissa köyhissä maissa on pulaa paikallisten asukkaiden elintarviketuotantoon sopivista viljelyalueista.
9. Maailmassa on paljon nälkää näkeviä, etenkin Afrikassa.
10. Köyhien maiden metsiä joudutaan polttamaan polttopuuna, ja niitä kulutetaan viljelysmaaksi.
11. Suuria alueita Euroopan metsämaista on muutettu kasvamaan paperinvalmistukseen soveltuvia havupuita.
12. Suklaa pakataan paperikääreisiin, joita tuotetaan tehtaissa.
13. Suklaa tehdään eurooppalaisissa tehtaissa.
14. Kaakaota täytyy kuljettaa pitkät matkat Eurooppaan, ennen kuin siitä voidaan valmistaa suklaata.
15. Roskat täytyy polttaa tai haudata.
16. Hiilidioksidin lisääntyminen lämmittää maapalloa.
17. Poltettaessa syntyy hiilidioksidia, joka keräytyy ilmakehään. Puut poistavat hiilidioksidia.
18. Suklaan raaka-aine myydään rikkaisiin maihin, mutta köyhä tuottajavaltio saa siitä huonon hinnan.
19. Suklaata tehdään eurooppalaisissa tehtaissa.
20. Suurin osa öljystä ja hiilestä käytetään rikkaissa maissa.
21. Maapallon luonnonvarat alkavat ehtyä, ja öljy on paljon kalliimpaa kuin ennen.
22. Öljy on liian kallista suurimmalle osalle köyhien maiden asukkaista, ja heidän täytyy polttaa puuta.
23. Köyhien maiden on ostettava teollisuustuotteensa rikkaista maista.
24. Monien köyhien maiden velkataakka kasvaa koko ajan.
25. Pakkaukset lisäävät saastumista, koska ne ovat roskia.
26. Öljysaaste on vaurioittanut merieläimistöä ja ihmisiä.
27. Maan lämpiäminen voi aiheuttaa kuivuutta ja luonnonmullistuksia.

Lähde: Kohti yhteistä maailmaa

Kehitysmaa nimeltä Suomi

Ikäryhmä: yläkoulu, lukio

Oppiaine: historia

Tarvikkeet: kirjasto tai internet käytettävissä

Pohdi, mitä yhteistä on 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alkupuolen Suomella ja monilla nykyisillä kehitysmailla. Miksi Suomi ei enää ole kehitysmaa? Voisivatko nykyiset kehitysmaat oppia jotakin Suomen historiasta?

Hyvä tausta-aineisto tehtävään on Kehitys-Utveckling 1/2005 -lehdessä julkaistu Erja-Outi Heinon artikkeli "Kehitysmaa nimeltä Suomi", joka löytyy myös verkosta Ulkoasiainministeriön Global Finland -verkkopalvelusta.

Tutustu kehitysyhteistyöhön

Ikäryhmä: soveltaen kaikki

Tutustukaa tarkemmin johonkin suomalaisten tukemaan kehitysyhteistyöhankkeeseen. Millä perusteella kohde on valittu, mitä hankkeella tavoitellaan, miten se toteutetaan ja miten sen vaikutuksia seurataan? Tietoa kehitysyhteistyöhankkeista saat mm. Global Finland -verkkopalvelusta sekä kehitysyhteistyötä tekeviltä järjestöiltä.

Me voimme tehdä

Kummilapsi kehitysmaassa

Ikäryhmä: kaikki

Hankkikaa koululle tai luokalle oma kummilapsi tai kummikoulu kehitysmaasta. Kummilapsitoiminta vaatii pitkäjänteistä sitoutumista, mutta on kehitysmaan lapselle arvokas lahja: kummitoimintaan lahjoitetuilla varoilla lapsi pääsee kouluun. Kummi puolestaan saa säännöllisin väliajoin tietoja kummilapsensa elämästä tai muun kummikohteen, kuten lastenkodin tai koulun, toiminnasta. Kummilapsia välittäviä järjestöjä ovat mm. Interpedia ry, Kambodzhan lasten puolesta ry, Plan Suomi ry, Pelastakaa Lapset ry sekä Suomen World Vision ry.

Avustuskeräykseen osallistuminen

Ikäryhmä: kaikki

Osallistukaa koulunne kanssa johonkin humanitäärisen avustuskeräykseen, kuten Suomen Punaisen Ristin Nälkäpäiväkeräys syksyisin tai Unicefin Janopäiväkeräys keväisin. Molempien keräysten aiheista löytyy myös opetusmateriaalia koulujen käyttöön. Eri järjestöiltä voitte myös tiedustella mahdollisuutta järjestää vaikkapa vaate-, lelu- tai koulutarvikekeräys tarvitseville. Vaihtoehtoisesti voitte järjestää myyjäiset, kirpputorin, näytelmäesityksen tai muun tempauksen ja lahjoittaa sen tuoton hyväntekeväisyyteen.

Taksvärkki-päivä

Ikäryhmä: yläkoulusta ylöspäin

Osallistukaa koko koulun voimin Taksvärkki ry:n keräykseen tai Unicefin päivätyökeräykseen. Tutustukaa myös keräyksen kohteeseen.

Unicef-kävely

Ikäryhmä: Alakoulu

Unicef-kävely on tapahtuma, jossa oppilaat keräävät varoja maailman lapsille kävelemällä. Ideana on, että henkilökohtaiseen passiin kerätään tarroja kustakin kävellystä tai muuten liikutusta kilometristä. Ennen tapahtumaa hankitut ”sponsorit” tukevat tapahtumaa lahjoittamalla haluamansa summan kutakin kävelyä kilometriä kohti. Kerätyt varat käytetään lasten hyvinvoinnin tukemiseen maailman köyhimmässä maissa. Lisätietoja tapahtumasta löydät Suomen Unicefin verkkosivuilta.

Tilkkupeitto lämmittää

Ikäryhmä: Alakoulusta ylöspäin

Oppiaine: Tekstiilityö

Neulokaa tai virkatkaa villalangasta tilkkuja ja ommelkaa ne peitoiksi, jotka sitten lahjoitetaan tarvitseville eri puolille maailmaa. Myös irrallisia tilkkuja ja ommeltuja peittoja voi lahjoittaa. Tilkkujen koko on yleensä 20X20 cm ja niitä kerää ja välittää eteenpäin mm. Vauvakassiyhdistys – Vaaka ry. Jos taidot riittävät, voitte neuloa myös villasukkia lahjoitettavaksi! Lisätietoja esim. <http://www.vaaka.org/tilkkupeitto.html>

Tutustukaa globbareihin

Ikäryhmä: yläkoulusta ylöspäin

Tutustukaa Kehitysyhteistyön palvelukeskus Kepa ry:n koordinoimaan Globbarit-verkostoon. Kiinnostaaako teitä vaikuttaa maailmanlaajuisiin asioihin? Ottakaa selvää, mitä globbarit ovat lähialueina tekemässä. Lisätietoja globbareista löydätte verkosta osoitteesta www.globbarit.fi.

Anna ja Toivo -nuket

Ikäryhmä: alakoulusta ylöspäin

Tehkää Unicefin ohjeiden mukaan Anna ja Toivo -nukkeja ja järjestäkää nukkeista näyttely. Nuken voi adoptoida 20 euron adoptiokustannuksella – nukkejen tuotto käytetään maailman lasten rokotuksiin. Yhden nukken hinnalla voidaan rokottaa yksi lapsi kuutta tautia vastaan. Nukkejen kaavat ja muut tarpeelliset ohjeet saat Unicefilta.

Postikorttikampanja

Ikäryhmä: kaikki

Tehkää valitsemanne aiheen puolesta postikorttikampanja. Voitte osallistua johonkin jo olemassa olevaan kampanjaan – postikortein kampanjoidaan melko usein – tai tehdä kokonaan oman kampanjan. Lähettäkää postikorteilla tärkeitä viestejä päättäjille, kuten ministereille, kansanedustajille tai europarlamentaarikoille. Voitte vedota päättäjään, jotta hän toimisi jonkin asian puolesta, tai vaihtoehtoisesti kiittää päättäjää hyvästä työstä.

Postikorteilla voi myös muistuttaa ihan tavallisia ihmisiä esimerkiksi ympäristönsuojelun tärkeydestä. Ehkä keksitte kampanjallenne ihan muunlaisen kohteen kuin päättäjät?

Katu-gallup ja lehtijuttu

Ikäryhmä: Viidennestä luokasta ylöspäin

Oppiaine: äidinkieli

Tehkää kysely, jossa kartoitatte ihmisten tietoja ja/tai asenteita valitsemastanne teemaan liittyvästä aiheesta. Sopivia aiheita voisivat olla esimerkiksi YK:n vuosituhattavoitteet, köyhyyden vastainen taistelu tai kestävä kulutus. Toteuttakaa kysely joko oman koulun käytävillä tai kadulla/kaupan ovensuussa/muussa julkisessa paikassa. Laatikaa kyselyn tulosten perusteella lehtijuttu paikallis-lehteen tai koulun lehteen.

Mielipidekirjoitus

Ikäryhmä: Viidennestä luokasta ylöspäin

Oppiaine: äidinkieli, yhteiskuntaoppi, uskonto, elämäntutkimus

Laadi mielipidekirjoitus valitsemastasi teemaan liittyvästä aiheesta ja lähetä se sopivaksi katso-
maasi lehteen. Kirjoita havaitsemastasi epäkohdasta ja/tai tee parannusehdotus nykyiseen käytän-
töön. Hyvä mielipidekirjoitus on napakka ja asiallinen eikä sisällä rönsyilyjä muihin aiheisiin. Lyhy-
en kirjoituksen mahdollisuus tulla julkaistuksi on suurempi kuin pitkän.

Lähteitä:

ABC – ensiaskeleet rauhankasvatukseen. Rauhankasvatusinstituutti ry 2007.

Dahlgren, Laura (toim.): Ilmasto jäähyllä! Tehtäviä ja vinkkejä ilmastomuutoksen käsittelyyn kou-
lussa. Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry ja Suomen ympäristöopisto Sykli 2003.

Fountain, Susan: Education for Development A Teacher's Resource for Global Learning. UNICEF
1995.

Kempainen-Koivisto, Riitta ja Tiina Salmio: Matkalla suvaitsevaisuuteen Kansainvälisyyskas-
vatuksen menetelmäopas 5-8 -vuotiaiden lasten ohjaajille. Suomen YK-liitto ry 2006.

Kohti yhteistä maailmaa Ympäristö- ja kansainvälisyyskasvatuksen opetuspaketti. Opetushallitus
1993.

Lehtonen-Inkinen, Pirjo ja Pirjo Myllärniemi: Ihanko totta! Suomen Lähetysseura 2004.

Levemark, Lasse ja Klas Fresk: Tieteen takuutempu 3, Heureka reseptit. Schildts Kustannus
Oy 2001.

Vuosituhattavoitteet Opettajanopas alakouluille. Ulkoasianministeriö 2006.

Wahlström, Riitta: Suvaitsevaisuuteen kasvattaminen. Opetushallitus 1996.

Materiaaleja verkossa:

- Järjestöjen kansainvälisyyskasvatussivut www.kansainvalisyyskasvatus.net
- Maailma.net -teemaportaali www.maailma.net
- Opetushallituksen kestävä kehityksen verkkopalvelu www.edu.fi/teemat/keke
- Paossa maailmalla -oppimateriaali http://www.finnref.org/fi/paossa_maailmalla/
- Sademetsät-oppimateriaali WWF:n sivuilla www.wwf.fi
- Suomen YK-liiton verkkosivut www.ykliitto.fi

- Taksvärkki ry:n oppimateriaalit kouluille www.taksvarkki.fi
- Ulkoasianministeriön Global Finland -verkkopalvelu <http://global.finland.fi>
- Yhteinen maailmamme, Kirkon Ulkomaanavun verkko-oppimateriaali www.yhteinenmaailmamme.fi